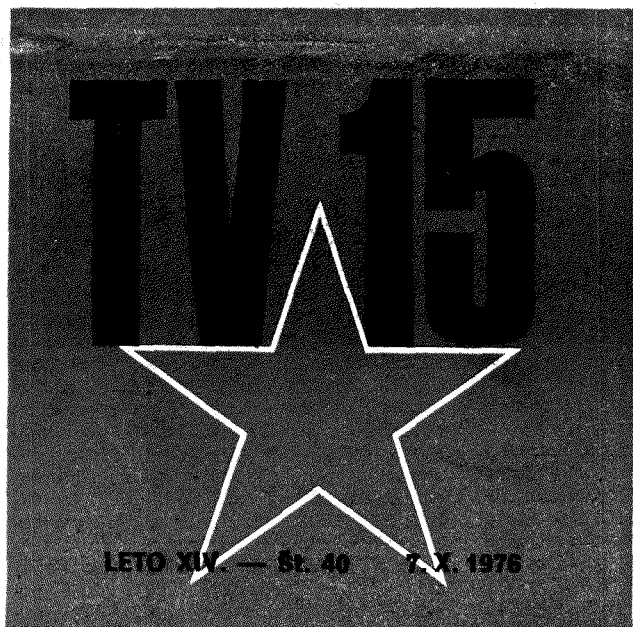

Čudimo se, kako je mogoče, da posamezni uradni, politični ali policijski krogi v svetu še zmeraj niso doumeli, da njihova odkrita ali prikrita podpora ustaškim, četničkim in drugim nacističnim in ekstremističnim hujskačem k nemiru in zločinom škodi predvsem njim samim. Pri nas so ustaši, četniki, belogardisti, informbirojevci in podobni politični koncepti že zdavnaj nehali biti politični koncepti in mi jih razumemo samo kot koncepte terorja, nasilja in zločina. Naši narodi so te koncepte doživeli, in to krvavo doživeli, in v Jugoslaviji jih nikoli več nihče ne bo sprejel. Dovolj nam je bilo razkosavanja naše države, množičnega ubijanja ljudi, terorja, raznih Pavelićev, Nedićev, Mihajlovićev, Rupnikov in podobnih.

Sprašujemo se, kako je mogoče, da kdo špekulira s temi podtalnimi elementi v zvezi z enotnostjo in obrambno sposobnostjo naših narodov in narodnosti, v zvezi z notranjo močjo naše družbene ureditve. Gotovo pa je tudi to, da resnica o Jugoslaviji, trdno zaupanje v njeno neodvisno socialistično pot na notranjem in zunanjem področju, v njeno celovitost in blaginjo, s svojo neizprosno, vse bolj in vse uspešneje prodira v svet. Sile teme in reakcije, nasilja in terorja, so obsojene na propad, pa naj stoji za njimi kdorkoli. Zato so te sile skupaj s svojimi zavezniki nemirne. Budno bomo varovali mir na naših mejah in povsod v naši državi ter varnost naših delovnih ljudi in občanov, hkrati pa naprej vztrajali v graditvi boljše in srečnejše prihod-

Budno bomo varovali mir

nosti vseh naših narodov in narodnosti, našega delavskega razreda in delovnih ljudi na čelu z zvezo komunistov in tovarišem Titom!

Iz govora Staneta Dolanca
v Novem Bečeju 1. oktobra
letos

Delovno in slovesno, od četrtega do desetelega oktobra! S takšnim obeležjem praznujemo letošnji teden otroka, ki smo mu v programsko vodilo zapisali: vsakemu otroku dati možnost za rast in razvoj. Pa v njem smo besedico vsakemu še posebej podčrtali.

Slovesno zato, ker živijo naši najmlajši srečno življenje, v svobodni in srečni domovini. In tudi zato, ker doživlja skrb za otroka, ta občutljiva in nadvse odgovorna dejavnost, dolga leta močno zapostavljena, v zadnjem času pravi razcvet. Pa deloma zato, ker so na tem področju družbene skrbi še bele lise, na kar je nedolgo tega opozorila Vladka Janova, sekretarka sveta za družbenoekonomsko in politična vprašanja žensk pri republiški konferenci SZDL.

In ob tem še posebej poudarila, da je na enem izmed teh belih lis zapisana tudi družbena vzgoja.

Ko bi ne bili narod s takšno zgodovino, kakršna je naša, bogato in ponosno, ki se ponša s štiriletnim narodnoosvobodilnim bojem, bi bili lahko ob tej beli lisi zaskrbljeni. Tako pa lahko prav v tem obdobju naše preteklosti črpamo dragocene pobude ter iščemo vzore in vzornike, ki nam lahko ne le nakazujejo pot družbene vzgoje naših najmlajših in s tem pripravijo na njihovo jutrišnje družbeno življenje, življenje v

DRUŽBENA VZOJA IN NOB

samoupravni socialistični skupnosti, ampak so nam lahko pri tem vzgojnem delu tudi najboljši in najbolj iskreni svetovalci.

Kje bi se lahko učili ustvarjanja, poguma, medsebojne pomoči, samoodpovedovanja, dela, samoupravljanja, tovarštva, ljubezni do domovine, bratstva in enotnosti, če ne na svetlih vzgledih naše revolucije! Na nas samih je torej, da z odločno in enotno družbenopolitično akcijo — med katero sodi tudi ustrezni samoupravni družbeni dogovor — ustvarimo le še pogoje za nemoteno in še uspešnejše delovanje na tem področju družbene skrbi za naše najmlajše, ki zasluzi mnogo več kot samo našo pozornost in naše odobravanje.

Kajti: človek je naše največje bogastvo, otroci, vzgojeni v duhu naše revolucije, našega narodnoosvobodilnega boja in naše samoupravne družbe, pa so tudi naša prihodnost.

In če do prihodnjega leta na področju družbene vzgoje naših najmlajših ne bo čutili vidnejšega premika, tu mislimo predvsem prehod od občasnih akcijskih oblik k sistematičnemu vzgojnemu delovanju, gre tu iskati tudi odgovor na vprašanje, kakšno programsko vodilo bi veljalo tednu otroka pripisati v letu 1977.

MILENA STRAJNAR

Prispevek k zgodovini NOB

Odgovor na članek
»Premirje v dolini Soče«

Ker je pričujoči članek izpod peresa tovariša Brešana dokaj netočen glede na zgodovinska dejstva, da- jem sledeče pojasnilo. Osebo sem sodeloval v teh pogovorih.

Konec meseca julija 1944, točnega datuma se ne spominjam, sva, jaz, Oskar Zornik-Miloš, takratni načelnik OS pri Okrožni komisiji VOS oziroma izpostave za Tolminsko, in moj kurir Pepček (Barbelj, sedaj višji oficir v Beogradu) prišla iz vasi Vrsno do prvih hiš v Kamnu, kjer sva izvedela od terencev, da so Nemci in Italijani sklenili z našo vojnopolitično oblastjo, začasno premirje. Rečeno mi je bilo, da je premirje z naše strani vodil Aleš Bebler v imenu Pokrajinskega odbora OF. Ko sem izvedel vse podrobnosti o premirju in da Nemci in Italijani spoštujejo dogovor, sem se napotil v gostilno v Kamnu, ki je bila na koncu vasi (cesta proti Volarjem). Terenci so mi tudi povedali, da so v gostilni italijanski alpinci. Ker sem se hotel osebno prepričati o resnični situaciji, sva s kurirjem Pepijem z naperjenimi brzostrelkami zakoračila proti gostilni. Ko sva vstopila, je bilo v gostilni nekoliko (številu se ne spominjam) italijanskih alpinov. Ze na prvi pogled sem ugotovil, da niso prestrašila Italijane, nasprotno, kazali so določene simpatije.

Ker obvladam italijanski jezik, sem se obrnil do nekega podoficirja »caporalle maggiore« in od njega dobil zagotovilo, da premirje v resnici obstaja. V tem času, ko sem se jaz pogovarjal z italijanskimi vojakmi, sta prišla v gostilno tovariš Kovač (komandant tolminsko-idrijskega odreda) in komandant bataljona, partizansko ime Tine, ki je takrat nosil brado. Vsi skupaj smo se sporazumeli, da bi šli v postojanko (ki je bila na drugem bregu Soče) na razgovor s komandantom. Da bi to izpeljali, smo imenovanega podoficirja poslali v postojanko, ter mu naročili, da nam prinese pristanek svojega komandanta. Podoficir se je kmalu vrnil ter nam sporočil, da nas komandant pričakuje v postojanki.

Na sestanek smo šli vsi omenjeni, da bi bil še kdo zraven od naših iz III. bataljona VOS oziroma VDV, se ne spominjam.

V postojanki v I. nadstropju sta nas sprejela komandant »tenente« in njegov namestnik »maresciallo«,

t. j. v italijanski vojski najvišji podoficirski čin. Postregli so nas s kruhom, sirom in vinom. Dominantni dialog, ki smo ga vodili, je bil približno takšen: italijanski komandant nas je hotel na vsak način prepričati o skorajšnji zmagi fašistov ter nas vabil, da stopimo na njihovo stran. Pravil nam je, kako bodo Nemci z novim orožjem kmalu uničili zaveznike in seveda tudi partizane. Mi smo jim z dejstvi dokazovali, da so Angloameričani že zasedli polovico Italije, da so se zavezniki že izkrcali v Južni Franciji in Normandiji in da so Rusi že na vratih Nemčije itd. Seveda, italijanskega komandanta nismo mogli prepričati, da bi pristopil k italijanskim garibaldincem. Italijanski komandant je bil zagrižen fašist. Ob tej priložnosti sva z italijanskim komandantom po dolgem mešetarjenju izmenjala 4 male saržereje (okvirje) za italijansko brzostrelko za 4 velike okvirje, ki so viseli na zidu sobe italijanskega komandanta.

Moram reči, da sem Italijana dobro obral, saj mi je on dal velike okvirje napolnjene z municijo, jaz pa njemu izpraznjene. Se dobro se spominjam, ko mi je dejal: »Kdo ve, mogoče me bodo prav te kroglice zadele.« Postojanko smo po približno eni uri zapustili nemoteno, kot smo prišli.

Nekaj dni zatem je bila postojanka likvidirana, toda iz poročil, ki sem jih tokrat, kot šef OS sprejel, ni potekala akcija tako, kot navaja tovariš Brešan.

Jaz sem bil obveščen, da je postojanko, v dogovoru s stražami, obkolil in zasedel tolminsko-idrijski odred ter da sta italijanski komandant in njegov namestnik padla, ker sta se upirala z orožjem.

Da so bili ujeti italijanski alpinci poslani v vrste garibaldincev, pa drži. Tri mesece kasneje, v Benečiji sem kot predstavnik naše vojske (mislim, da je bil z menoj tudi Cveto Novak) prisostvoval neki proslavi Garibaldinske brigade. Ob tej priložnosti, poleg pozdravnega govora, sem v italijanski odpel dve ariji iz Puccinijeve »Tosce«. Po burnem aplavzu je pristopilo nekaj garibaldincev in so se mi predstavili kot bivši italijanski alpinci iz postojanke v Kamnu ter so mi povedali, da me poznajo, ko sem bil na pregovorih z njihovim takratnim komandantom.

S tem odgovorom na zgoraj omenjeni članek sem želel prikazati dogodke resnično tako, kot so se zgodili. Kajti danes, po tolikih letih, so spomini zbledeli in nekatere premnogokrat dogodke krojijo po svoje. Prosim vse, ki so sodelovali v akciji »Kamno«, še posebno pa tovariša Kovača, takratnega komandanta tolminsko-idrijskega odreda (sedaj menda živi v Kopru), da bi prispevali svoje spomine in tako osvetlili dogodke z več strani.

Ne izključujem pa možnosti, da je tudi tovariš Jurca-Hosnar Andrej-Boris po svoji liniji vodil pogajanja z Italijani in kasneje sodeloval pri likvidaciji postojanke.

DIPL. PROF. OSKAR ZORNIK-MILOŠ,
Maribor, Gorška ul. 2

Spomenik je oskrunjen

Tudi vaščani Čežarjev, ki so močno presenečeni nad tem dejanjem, se vprašujejo, kako je to mogoče

Sem vojna vdova, borka narodnoosvobodilne vojske pred 9. 9. 1943, in vam pišem to pismo, da bi s tem vsaj delno ublažila bol in razočaranje, ki smo ga jaz in moji otroci doživeli prejšnji teden.

Bila sem na obisku v Čežarjih in z velikim presenečenjem sem ugotovila, da je spomenik, ki so ga postavili vaščani mojemu pokojnemu možu Danijelu Bertoku-Cerčilu, premaknjen kar čez noč z mesta, kjer je moj mož padel.

Lastnik parcele, na katerega sem se najprej obrnila, mi je z ironičnim prizvokom povedal, da ima za to dovoljenje občinskih oblasti in tudi »odgovornih« v vasi, pri vseh v vasi, pri katerih sem se poskušala pozanimati oziroma prosila pojasnila, so se izgovarjali, da oni niso krivi.

Torej je spomenik oskrunjen, prav tako ideje ter delo za narodnoosvobodilni boj mojega pokojnega moža in naše družine sploh — in to samo zato, ker si želi »nekdo« prav tam napraviti pot na svojo parcelo. Vprašujem se, ali res jaz in moj otroci nismo zaslužili, da bi nas o tej nameri vsaj obvestili. Tudi izgovor, da moj mož ni tam padel, je zelo na majavih tleh, kajti vsi vaščani in še najbolj moj sin, ki je imel takrat osem let, dobro ve za točno mesto, kjer je padel, ker je bil prvi pri njem.

Tudi vaščani, ki so močno presenečeni nad tem dejanjem, se vprašujejo, kako je to mogoče, ko pa se o premetitvi kakšnega križa razpravlja na široko in dolgo.

Sedaj vprašujem »odgovorne« v vasi, kako bodo to dejanje pojasnili najmlajšim v vasi, ki vsako leto prinašajo na spomenik cvetje? Ali mogoče z izgovorom, da je lastnik potreboval vhod na parcelo, ki vsa leži ob cesti in bi bilo za to sigurno nešteto primernejših rešitev.

Najbolj pa me je prizadel nastop mladega lastnika, ki je moji hčerki dejal, češ, kaj sploh iščemo tu, saj ima dovoljenje »odgovornih«, pa tudi, da oče ni tam padel. Iz njegovih besed je celo izzvenela misel, da smo lahko srečni, da je bil tako »dober«, da je spomenik sploh postavil.

IDA BERTOK,
Koper, Vanganelška 13

PO SLEDEH VOJNEGA DOKUMENTA

Zakaj smo se Slovenci uprli

V arhivu gorenjskega muzeja v Kranju sem odkril zanimiv nemški — v slovenščino preveden — dokument, na katerem je zapisan datum 4. januar 1942. Gre za politično poročilo občinskega komisarja (župana) na Breznici v jesenški občini, ki ga je poslal političnemu komisarju radovljanskega okraja.

Iz dneva v dan beremo, kako nekateri Avstrijci, med njimi ugledne državne in politične osebnosti, ne morejo in nočejo razumeti, zakaj se Slovenci tako krčevito borimo proti zoževanju narodnostno jezikovnih meja. Nemški župan pa je tedaj zapisal, da je to eden od razlogov, da smo se leta 1941 uprli okupatorju.

»Namen in cilj upora je v glavnem nacionalna restavracija. Upor proti javni uničevalni nameri vsega slovensko-nacionalnega, proti iztrebljanju male, šele v nastanku zajete ljudske grupe kot nacije. Razdelitev

ljudstva na dve veliki državi zaradi lažjega uničenja.

Ta barbarska javna namera vzbuja upor do skrajnosti. V 6. stoletju so bili Slovenci docela doma v Spodnjem Podonavju do Ennsa, nato na Lechu, na Štajerskem, Koroskem, Kranjskem do globoko v današnje Tirolsko, davno preden so začeli Germani pod frankovskim gospodstvom svojo pot proti jugovzhodu. Ze tisočletje in pol to ljudstvo potiskajo Germani nazaj, dokler se ni nakopičilo na južnem Štajerskem in na Kranjsko-Primorskem kot zadnji ostanek. Tu naj bi našlo svoj konec. Z izseljevanjem v Srbijo, Slezijo in Alzacijo naj bi se razredčilo, uničilo. In pri tem je to malo ljudstvo po krvi in plemenu čistejše kot vsi rodovi nemškega ljudstva, duhovno visokovredno kot je le kako evropsko ljudstvo, moralno vrednejše kot večina teh ljudstev. Kateri bog je dal Nemcem in Italijanom pravico, da jih uničijo v njegovem imenu? Je to tisti bog, kateremu se stalno priporočata Hitler in Mussolini? Vsak otrok ve, da mi ne moremo stremeti k nobeni samostojni državi, ve, da mi lahko živimo le v zvezi z nekom velikim.

Kako se ujema teorija nacionalsocializma z voljo uničevanja proti nam? Nemci bi lahko gospodarsko, tehnično, kulturno kot zmeraj pomagali, zaključek ostane isti, uničenje našega ljudstva kot naroda po silah osi. Ta končni cilj mi vidimo in spoznamo in je samo po sebi razumljivo, da se bomo proti temu borili z vsemi svojimi močmi. Nikdar ne bomo imeli Italijani in Nemci miru, nikdar, toliko časa, dokler bo obstajala njih želja po uničenju. Čeprav smo majhni po številu, smo pa nekdo...»

Misli, ki jih je župan zapisal v poročilu, niso njegove. On je le razložil splošno razpoloženje ljudstva, zakaj se je uprlo. Potrditi moramo, da je v tedanjih razmerah, ko je bilo nevarno govoriti resnico, zadel kar v bistvo. Smo proti uničenju in zoževanju naših jezikovnih meja, proti kratenju pravic katerega koli dela Slovencev, kjerkoli. To bi morali vedeti tudi odgovorni avstrijski politiki.

JOŽE VIDIC

Dokazovanje posebne dobe iz NOB

O pravicah iz omenjenega naslova smo v našem časopisu že večkrat obširno poročali, zato se bomo danes omejili na nujno potrebna navodila v zvezi z uvedbo postopka za dokazovanje posebne dobe s pričami.

S sprejetjem zakona o dopolnitvi zakona o osnovnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Uradni list SFRJ št. 18/76) in s sprejetimi navodili za dokazovanje borčevskega staža s pričami, s katerimi zvezni komite za delo v skladu z zveznim komitejem za vprašanja borcev in vojni invalidov ter predhodnem mnenju zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije in skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Jugoslavije ter drugimi dopolnilnimi razlagami in obrazci — se izpolnjuje eden od pomembnih zaključkov VII. kongresa ZZZB NOV Jugoslavije

to je, da se zamudnikom — udeležencem NOV, ki niso pravočasno (do konca leta 1966) vložili zahtevkov za priznanje posebne dobe omogoča, da to store sedaj.

To je za organizacije ZZZB NOV izredno pomembna in odgovorna politična naloga. Gre za to, da občinska in krajevna združenja borcev NOV spodbude tiste udeležence NOV, ki jim na podlagi udeležbe v NOV pripada dvojno štetje posebne dobe in da na drugi strani onemogočijo pridobitev te pravice vsem tistim, ki dvojnega štetja posebne dobe ne morejo uveljaviti.

Tako bodo občinski odbori ZZZB NOV izdali potrdilo (na podlagi v dveh izvodi predložene vloge — zahtevka s priloženima dvema izjavama prič z overjenimi podpisi od pristojnega občinskega organa oziroma sodišča) za začetek postopka samo osebam, katerih udeležba v NOV ni bila prekinjena oziroma tistim aktivistom OF in partije, katerih aktivno in organizirano delo za NOB je bilo neprekinjeno od začetka do 15. 5. 1945 in se po obstoječih predpisih šteje dvojno v posebno dobo.

Ze dosedaj morebitno izdana potrdila, ki nimajo za podlago zgoraj omenjenih navodil, ne morejo biti podlaga za začetek postopka za priznanje posebne dobe in so neveljavna. S temi dopolnilnimi navodili za priznavanje posebne dobe zamudnikom udeležencem NOV se natančneje opredeljuje že obstoječa merila ter dopolnjuje navodilo, izdano v letu 1964 za priznavanje posebne dobe v pokojninsko dobo. To pomeni, da bodo občinski odbori ZZZB NOV potrdilo za začetek postopka izdali samo tistim borcem in aktivistom NOV, ki doslej še nikoli niso vložili zahtevka za priznanje kakršnekoli posebne ali pokojninske dobe. Vsi tisti borci in aktivisti NOV, ki imajo že priznano posebno ali pokojninsko dobo, lahko uveljavljajo svoje pravice z obnovo postopka.

Potrdilo za začetek postopka za priznanje posebne dobe se ne more izdati:

— udeležencem NOV, ki razpolagajo z dokumenti;

— udeležencem NOV, ki so že vlagali zahtevek in je o njihovi pokojninski oziroma posebni dobi služba pokojninskega in invalidskega zavarovanja že odločala;

— osebam, katerim je bil čas od 6. aprila 1941 do 15. maja 1945 že priznan v katerokoli dobo;

— osebam, ki so pomagale oziroma sodelovale v narodnoosvobodilnem boju;

— osebam, mlajšim od 15 let starosti (če niso aktivno sodelovale v oboroženih enotah NOV);

— osebam, katerih udeležba v NOV ali aktivno in organizirano delo ni nepretrgano.

Iz navedenih nalog je razvidno, da čaka občinske odbore ZZZB NOV v predhodnem postopku, predno se na seji predsedstva odločijo o izdaji potrdila, natančno in odgovorno delo.

Važno je vedeti tudi to, da postopek lahko začne tudi oseba, ki je sicer vložila zahtevek prepozno (po letu 1966) in družinski člani umrlih borcev in aktivistov NOB.

Zahtevek se vložijo pri občinskem odboru ZZZB NOV, na katerem območju je po-

Družbeni dogovor, bo odpravil neenotnost

Pred časom smo v našem časopisu obširno pisali o priznavalninah, vas seznanjali s sistemom podeljevanja, višino, predvsem pa z neenotnostjo priznavaln v Sloveniji. O priznavalninah, v mislih imamo seveda občinske, smo se pogovarjali tudi na terenu (na naših ustnih časopisih) in tako dobili resnično podobo problema, ki je bil žal po tolikih letih precej nespretno urejen. Razlike v občinskih priznavalninah med občinami so bile in so trenutno še tako očitne, da se rešitvi vprašanja nihče več ni mogel izogniti.

V sedanjem času so v poteku priprave za sklenitev družbenega dogovora o skupnih osnovah in merilih za podeljevanje priznavaln udeležencem narodnoosvobodilne vojne in drugih vojn, katere opredeljujejo skupščine občin s svojimi predpisi. Prav iz tega razloga vas bomo skušali danes seznaniti s trenutnim stanjem, ki je mnogo bolj obetajoče kot tisto pred mesecem ali dvema.

Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojnih invalidov je že ob ustanovitvi ugotovil, da je eden najbolj perečih problemov na področju varstva borcev, urejanje materialnega položaja nekaterih borcev NOV.

Materialni položaj zaposlenih borcev sicer urejajo z republiškim institutom borčevskega dodatka, materialni položaj upokojenih in tistih borcev, ki nimajo nobenih osebnih prejemkov ali pa so z njimi pod ustrezno ravni, pa z republiškim oziroma občinskimi priznavalnimi.

Republiški komite in nekateri drugi družbeni dejavniki so večkrat ugotavljali, da so občinske priznavalne v Sloveniji sila neenotne, ta neenotnost pa je povzročila povsem neenakopraven položaj borcev med občinami. Sedaj smo pravzaprav v jedru problema. Večina prizadetih borcev, ki prejemajo najnižje priznavalne pravi, da se niso borili za občinske meje... Omenili smo že, da je višina priznavalne odvisna od gospodarske moči občine in zanimivo je, da v najbolj nerazvitih občinah, kjer te razlike pridejo še bolj do izraza, prebiva največ borcev upravičencev.

Višino posameznih priznavaln v občini ali celo upravičenost do nje pa so opredeljevali osnove, merila in kriteriji, ki so v projekcijskem smislu prav tako izražale moč občine. S celotno problematiko priznavaln je prišlo celo do zelo neprijetnega političnega vprašanja.

DRUŽBENI DOGOVOR

Republiški komite za vprašanja borcev in vojnih invalidov je razpravljalo o problematiki občinskih priznavaln na več sejah v letu 1975. Razpravljali so v pomembni

javni razpravi najprej razmišljali o možnosti ureditve občinskih priznavaln na osnovi zakona. Republiški zakon o republiških priznavalninah so nameravali izpopolniti v smislu upoštevanja borcev pred 9. IX. oziroma do 13. X. 1943, druge udeležence NOV pa bi urejali z ustreznim občinskim družbenim dogovorom. Po obširnih razpravah, ki so potekale v centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije, v republiški konferenci socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije in v republiškem odboru Zveze združenj borcev, je prevladalo mnenje, da je potrebno občinske priznavalne urediti z družbenim dogovorom, ki bo upošteval vse upravičene borce do te materialne pomoči.

Omeniti moramo, da je družbeni dogovor »doživel« veliko sprememb. Na široko zasnovanih regionalnih posvetovanjih o družbenem dogovoru in o drugih problemih s področja borčevskega in invalidskega varstva, ki so potekala od 11. do 21. junija leta 1976, so sprejeli družbeni dogovor v takšnem besedilu, kot ga je vseboval osnutek z dne 1. VII. 1976.

ZADNJE PRIPOMBE

Osnutek družbenega dogovora z zgoraj navedenim datumom je republiški komite dne 5. junija 1976 poslal v ponovno proučitev v smislu morebitnih pripomb izvršnemu svetu skupščine SR Slovenije, podpredsedniku dr. Avguštinu Lahu, predsedniku komisije za vprašanja borcev NOV skupščine SR Slovenije, tovarišu Janezu Japlju, republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije, administrativni komisiji izvršnega sveta skupščine SR Slovenije, cen-

tralnemu komiteju ZK Slovenije, republiški konferenci Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, vsem izvršnim svetom skupščin občin v Sloveniji, vsem občinskim odborom ZZB NOV, vsem občinskim konferencam SZDL, občinskim komitejem zveze komunistov, upravnim organom, ki so pristojni za varstvo borcev NOV in vojaških invalidov ter vsem članom republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov.

Omenjeno naštevaje družbenopolitičnih dejavnikov samo po sebi ne pove mnogo, povsem jasno pa je, da zaradi tako močnega demokratičnega mehanizma celotna družbena skupnost namerava rešiti problem neenotnosti občinskih priznavaln tako, kot zahtevajo prizadeti borci.

Republiški komite je nameraval s tako »širokim« obvestilom glede dokončnega izoblikovanja osnutka družbenega dogovora dobiti še zadnje pripombe, hkrati pa preveriti, če so njihove dosedanje pripombe pravilno »vgrajene« v sedanje besedilo družbenega dogovora.

Vzporedno s to akcijo je republiški komite zaprosil vse občinske skupščine oziroma njih organe za številne podatke, s pomočjo katerih je mogoče ugotoviti učinek družbenega dogovora po obsegu upravičencev, opredeljenosti upravičencev glede na datum vstopa v narodnoosvobodilno vojno, predvsem pa je želel dobiti tiste podatke, iz katerih je mogoče izračunati materialne potrebe za ureditev občinskih priznavaln po določenih novega družbenega dogovora.

RAZŠIRJEN KROG UPRAVIČENCEV

Iz podatkov, ki jih je prejel občinski komite od občinskih skupščin oziroma njihovih upravnih organov je razvidno, da bi bilo v SR Sloveniji na podlagi osnutka družbenega dogovora upravičenih 18.643 borcev NOV do občinske priznavalne. Omenjeni podatki kažejo tudi na to, da se bo krog upravičencev do občinske priznavalne v primerjavi s sedanjim številom upravičencev močno razširil. Tako bo potrebno v letu 1977 na podlagi družbenega dogovora zagotoviti 137.180.238 din, kar seveda ni majhna vsota. Na podlagi analize omenjenih podatkov je republiški komite ugotovil, da so občinske skupščine različno računale svoje potrebe za prihodnje leto, saj niso upoštevale enake osnove v primerjavi z v dogo-

voru določenim cenzusom, ki znaša 1713 din.

Po mnenju odgovornih uslužbencev republiškega komiteja je potrebno predvideti na upravičenca vsaj polovico določenega cenzusa, in sicer 850 din na mesec. (Občinske skupščine so računale od 200 do 1713 din na mesec.) Ob upoštevanju kriterijev republiškega komiteja bo potrebno za realizacijo družbenega dogovora zagotoviti 190.158.600 din za leto 1977, verjetno pa bodo svoje mnenje morali dati še strokovnjaki republiškega sekretariata za finance v Ljubljani.

CENZUS, NAJNIZJE PRIZNAVALNINE

Občinske skupščine so pošiljale republiškem komiteju tudi nekatere pripombe in predloge, ki naj bi jih vnesli v osnutek družbenega dogovora, žal pa je bilo med temi celo nekaj takih, ki so v nasprotju z njihovimi prejšnjimi zahtevami in predlogi. Na splošno, so ugotovili na komiteju, omenjeni predlogi ne posegajo v bistvo družbenega dogovora, temveč skušajo samo dopolniti nekatere njegove določbe, ki govorijo o višini cenzusov, o najnižji priznavalni, o usodi priznavalne po smrti upravičenca, o upoštevanju katastrskega dohodka pri dohodkih upravičenca in podobno.

POPOLNA PODPORA

Strokovni delavci republiškega komiteja so se posvetovali tudi z nekaterimi predstavniki občinskih skupščin, z delavci v upravnih organih, ki rešujejo borčevsko problematiko ter s predstavniki organizacij Zveze združenj borcev NOV. Vsi ti so izrazili zadovoljstvo glede sedanje naglice urejanja priznavaln in soglašali s cenzusi in drugo vsebino dogovora. Popolno podporo so izrazili posebno v nerazvitih občinah kot je Lenart, Sentjur pri Celju in Smarje pri Jelšah, enako pa se je zgodilo tudi v Novem mestu. Naj dodamo, da so imeli nekaj pomislekov glede vsebine dogovora (cenzusi) v Ljubljani in Mariboru. Smatrajo, da je glede na sedanje urejanje priznavaln, cenzus v teh občinah prenizek.

Z današnjim sestavkom zaključujemo problematiko občinskih priznavaln in se bomo zopet oglašili takrat, ko bo družbeni dogovor »stopil« v veljavo.

A. S.

sameznik deloval za NOB oziroma iz katerega območja je odšel k partizanom, če pa je deloval na več območjih, se vložil zahtevek pri tistem občinskem odboru, pri katerem je prosilec pretežno deloval za NOB.

Zaporniki in interniranci, ki so aktivno in organizirano delali za NOB, vložijo zahtevek pri občinskem odboru ZZB NOV, na katerega območju je bil posameznik aretiran oziroma interniran. V kolikor je bil interniran ali zaprt zunaj območja, kjer je deloval za NOB, vložijo zahtevek tam, kjer je bilo njegovo stalno prebivališče.

V zahtevku je potrebno točno opisati svoje delovanje z navedbo dveh prič za posamezno obdobje in čas za katerega se zahteva dvojno štetje posebne dobe in — če je delal na več območjih — opisati čas, od kdaj do kdaj in za vsako obdobje je navesti dve prič, kar velja tudi za zapor in internacijo.

Ker nas navodilo opozarja, da lahko kot priče nastopajo predvsem organiza-

torji revolucije — nosilci spomenice 1941, aktivisti OF, člani okrožnih in rajonskih odborov osvobodilne fronte, partijskih komitejev, narodnoosvobodilnih odborov, itd., se je potrebno za aktivno in organizirano delo na terenu naslanjati predvsem na nekdanje domicilne odbore aktivistov OF, za udeležbo v partizanskih enotah pa naj povedo svoje mnenje domicilni odbori enot NOV in POS, v katerih se je posameznik bojeval.

Za zapornike in internirance je potrebno, da bodo občinski odbori ZZB NOV pred odločitvijo na seji predsedstva dobili tudi mnenje komisije za zapornike in internirance ter deportirance pri RO ZZB NOV Slovenije.

Z ozirom na zgoraj navedene naloge, ki so jih občinske organizacije ZZB NOV dolžne opraviti predvidoma do konca 1978. leta, si morajo občinski odbori ZZB NOV zagotoviti tudi dodatna denarna sredstva ter potrebne strokovne kadre za izvršitev zastavljenih nalog.

Popravek

V 37. številki našega časopisa smo objavili članek z naslovom »Zakon, ki prinaša mnogo ugodnosti«. Bralcem se opravičujemo zaradi nekaj napak, ki so nastale zaradi napačne interpretacije podatkov. Med opisom izboljšane varstva vojaških invalidov je tudi nekaj določil, ki so v primerjavi s prejšnjimi bolj določene in morda na nek način celo manj ugodne. Najprej velja omeniti v petem odstavku navedeno *vidno sled*, ki invalidom na nek način v posameznih primerih jemlje pravico iz naslova *zastaranja*. Pomembna je tudi sprememba, ki je navedena v drugem odstavku mednaslova »druge novosti«. Gre za povračilo plačila stroškov za šolanje samo v primeru, ko gre za *redno šolanje* in ne za vse ostale oblike šolanja kot je izredno dopolnilno in podobno.

Do napake je prišlo tudi v četrtem odstavku istega mednaslova, kjer je potrebno dodati, da so vojaški invalidi upravičeni do povračila plačila takse in cestnine za registracijo motornega vozila *enkrat letno*.

V nadaljevanju vas bomo cenjeni bralci seznanili še z nekaterimi novostmi, ki jih prinaša novi zakon in ki smo jih napovedali že v 37. številki.

1. Razmerja vstopavljene v skupnosti zdravstvenega zavarovanja glede zdravstvenih storitev, cene, kvalitete in popodoben, veljajo tudi za upravičence zdravstvenega varstva po tem zakonu.

Zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov določa osnove za sklepanje pogodb o izvajanju zdravstvenega varstva in oskrbovanju invalidov z ortopedskimi pripomočki, pogodbe pa sklepajo republiški komiteji za vprašanja borcev in vojaških invalidov.

2. Priznanje vojaške invalidnosti po poškodbi, ki ni pustila *vidne sledi* ni moč uveljaviti.

3. Kot informacijo navajamo tudi, da zakon začne veljati 60. dan po objavi v uradnem listu, to je 22. 9. 1976.

Za vojaške invalide — tuje državljane, ki živijo v tujini se določila o invalidskih prejemkih v kolikor se na njih nanašajo, uporabljajo od 1. januarja leta 1976 dalje.

A. S.

Predsednik predsedstva SR Slovenije tovariš Sergej Kraigher je prejšnji teden izročil narodnemu heroju Francu Poglajenu-Krajncu, generalpolkovniku JLA, red jugoslovanske zastave z lento, s katerim ga je odlikoval predsednik republike Josip Broz-Tito ob njegovi 60-letnici za dolgoletno revolucionarno delo, za zasluge v boju za svobodo in neodvisnost države, za izgradnjo socializma in razvijanje miroljubnega sodelovanja in prijateljskih odnosov med SFRJ Jugoslavijo in drugimi državami.

Predsednik Sergej Kraigher je na slovesnosti izročil tudi odlikovanje red republike z zlatim vencem članu predsedstva SR Slovenije tovarišu Tonetu Boletu in narodnemu heroju Janezu Hribarju, predsedniku občinskega odbora ZZB NOV v Mariboru. Omenjeno odlikovanje je bilo podeljeno za zasluge na področju javnega delovanja, ki pomeni prispevek k splošnemu napredku države.

Na slovesnosti v vili Podrožnik so bili prisotni številni predstavniki družbenopolitičnega življenja, med njimi Mitja Ribičič, Andrej Marinc, France Popit, Lidija Sentjura, Vida Tomšič, Janez Vipotnik, Slavko Korban in drugi.

B. Jakovljevič

Kulturno sodelovanje med prijateljskima občinama Brus in Radovljica

V galerijskih prostorih Šivčeve hiše v starem delu Radovljice bodo v petek, 8. oktobra ob 18. uri svečano odprli razstavo slik in plastik likovnikov iz Brusa v SR Srbiji. Razstava sodi v okvir večletnega sodelovanja med obema občinama, s katero želijo kulturni delavci iz Brusa prikazati del svoje bogate ustvarjalnosti in tako prispevati svoj delež h krepitvi bratskih vezi med občanoma obeh občin. V Brusu je našlo med zadnjo vojno gostoljubno zatočišče okoli 50 družin, ki jih je nacistični okupator preganjal iz radovljiške občine, zato jih toliko bolj družijo spomini na to težko obdobje.

V Radovljici se bodo s svojimi deli predstavili Radomir Milanović-Ram, Milorad Popović-Lola, Predrag Šaranović-Saran in Svetomir Vesić-Veske. Vsi so člani razstavnega salona Doma sindikatov v Kruševcu in dobitniki vsakoletnih nagrad, zato so njihova dela zares vredna ogleda.

Razstava bo na ogled do 22. oktobra.

V nasprotju s partizanskimi enotami pa so domobranci imeli zelo malo štabno-pratežnega „balasta“. Njihove enote so bile obrambne čete v postojankah in pa udarni bataljoni. Medtem ko so obrambne čete žele v utrjenih postojankah, so njihovi udarni bataljoni prosto križarili po terenu. Toda ene kot druge enote so imele zgolj komandirja, vodnike in desetarje ter pisarja, medtem ko so bili vsi drugi vojak.

Kot pravi Mile Pavlin, so domobranci tudi dobro vedeli za to štabno-pratežno obremenjenost partizanskih enot. Vedeli pa so tudi, da bodo partizani najprej nadoknadili izgube v štabu in pratežu. Zato so se izogibali spopadam z operativnimi enotami, ker so vedeli, da bi bili lahko tepe-

ropskem, če ne tudi v svetovnem merilu. V nobeni drugi okupirani deželi namreč kurirskih zvez niso spravili do takšne popolnosti in učinkovitosti, kot so to storili naši ljudje v Sloveniji, kar nam priznavajo tudi priznani vojaški strokovnjaki iz tujine.

Sistem kurirskih zvez je bil sicer podoben že antičnim zvezam, s to razliko, da so antični kurirji potovali od postaje do postaje po svojem, svobodnem ozemlju, medtem ko so partizani imeli kurirske zveze razporedene povsod, po svobodnem pa tudi okupiranem zemljišču.

Kurirske zveze je predstavljala pravzaprav mreža kurirskih postaj. Le-te so bile med seboj oddaljene kakih 4 do 5 ur hoda, torej okrog 20 km. Tam, kjer so bili prehodni čez bolj utrjene sovražnikove komu-

POGOVOR Z MILETOM PAVLINOM, O PARTIZANSKIH INOVACIJAH, NADALJUJEMO V DANASNJI STEVILKI S SESTAVKOM:

SISTEM KURIRSKIH ZVEZ

ni in so iskali pota prav do štabov in pratežev.

Z vedno večjo organiziranostjo na osvobojenem ozemlju proti koncu vojne, pa je pred partizansko vojsko stopil še en problem. Začelo se je širiti število terenskih delavcev, z njimi vred pa birokracija.

»Vse več krepkih fantov si je poiskalo zadolžitve na osvobojenem ozemlju, bolj na varnem. V operativnih enotah, ki so se borile s sovražnikom, so borci vedno huje negotovali, kajti nekateri njihovi tovariši so se na ta ali oni način umaknili na osvobojeno ozemlje, kjer so jim takoj našli kako delo,« pravi Mile Pavlin.

Končno je zaradi tega januarja 1945 odločno posego vmes osrednje politično in vojaško vodstvo in tako prišlo do tako imenovane »Kidričeve mobilizacije«. Prerešali so terence in enote na osvobojenem ozemlju in vse, ki niso bili nujno potrebni v naslednjem, poslali spet v boj.

POMEN DVOJNE GIBČNOSTI

To razmišljanje o partizanskem bojevanju je zlasti pomembno kot prispevek k teoriji splošnega ljudskega odpora. Ko namreč pri nas razpravljamo o tradiciji NOB in ko posredujemo posamezne takratne izvršne rešitve v načinu partizanskega bojevanja, je pomembno predvsem to, da zapopademo duha, ki je omogočil te rešitve ne pa, da bi jih slepo ponavljali. Danes, meni Mile Pavlin, ko je tehnika napredovala, bi imel seveda okupator na voljo tudi čisto drugačne tehnične pripomočke, recimo helikopterje, senzorje, avtomatizacijo, s katerimi bi nekdanje uspešne partizanske akcije prehitro odkril. Zato je za partizansko enoto najpomembnejše, da ima dvojno gibčnost. Eno gibčnost lahko pojmujejo s hitrostjo, kajti na hitro postavljeno zasedo tudi senzor ne bo odkril ali pa jo bo odkril prepozno, druga gibčnost pa je organizacijska gibčnost. To pa je hitro spreminjanje velike enote v majhne oziroma majhne v veliko, skratka takko kot narekujejo potrebe.

POBUDA — PARTIZANSKI USPEH

Eno pa velja tako za nekdanje, kot tudi za bodoče možno partizansko bojevanje. To je pobuda. Partizan mora imeti iniciativno nenehno na svoji strani. On mora izbirati kje, kdaj in kako bo prišlo do boja, kajti vsako čakanje zaradi tega ali onega vzroka se masuže dvojno: obrambna moč partizanskih enot oslabi, razen tega pa čakanje vpliva demoralizatorsko.

Sicer pa Mile Pavlin meni, da bi pri nas že zdaj morali ljudi pripraviti predvsem od tega, da bi v vsakem položaju znali razviti svojo pobudo in kar je najvažnejše, da se pobude ne bi delile na »strokovne« in »nestrokovne«. Skratka, navaditi bi se morali na to, da je treba upoštevati prav vsako mnenje in ga pretehtati. Pretehtati tako, kot so ga pretehtali v partizanskih enotah takrat, ko je šlo za bit ali ne biti.

KURIRSKÉ ZVEZE — MREŽA KURIRSKIH POSTAJ

Enako ali pa morda še bolj pomemben kot tehnične inovacije oziroma organizacijske novosti v partizanskem bojevanju, pa je sistem zvez.

Mile Pavlin pravi tudi, so bile te zveze tako dognane, da še danes po 30 in več letih nekatere stvari niso za javnost in so ostale vojaška skrivnost.

No, nekaj pa prav gotovo ni skrivnost. To je dejstvo, da so slovenski partizani kot osnovni sistem medsebojnega obveščanja uporabljali kurirske zveze.

Te zveze, katerih osnovna značilnost je bila predvsem poznavanje vseh stez in pa to, da so kurirji v največ primerih hodili peš, je hkrati slovenska posebnost, in to ne le v jugoslovanskem, pač pa tudi v ev-

ropskem, ceste, železnice, reke itd., pa so bile te kurirske postaje manj oddaljene med seboj.

Kurir se je odpravil na pot s svoje postaje, drugi kurir pa mu je iz svoje postaje prihajal naproti. Tako sta se srečala na pol poti, izmenjala pošto ter se dogovorila za čas in kraj prihodnjega sestanka, marsikdaj pa tudi za geslo oziroma opozorilne znake. Pri takšnem sistemu zveze je praktično vsak kurir vedel le to, kje je njegova postaja, ni pa vedel, kje sta sosednji postaji. Ker so kurirji nenehno spreminjali kraje medsebojnih sestankov, je bilo takšno kurirsko pot sovražniku izredno težko presekati. Če pa mu je to že uspelo, pa je zajel le enega, največ dva kurirja, medtem ko je drugi del sicer pretrgane kurirske linije ostal neodkrit. Hkrati se je ob takšnih primerih za odkritje posameznega delčka kurirske poti tudi hitro razvedelo, saj kurirji na obeh koncih odkrite postaje ob določenem času niso prišli več do zveze in so to nemudoma sporočili naprej. »Popravilo« takšne kurirske zveze zaradi tega ni bilo težko.

Tudi ta sistem je bil kolektivno delo, pravi Mile Pavlin. Nekdo je dal pobudo, številni ljudje pa so potem mislili in nenehno izboljševali razne podrobnosti. Kurirji so bili uniformirani in oboroženi, sčasoma pa so dosegli takšno izurjenost in hojo, da so jih tudi najboljši »atletični« komaj dohajali, še zlasti po petih urah hoje. Partizanski kurirji so namreč razen pošte in tiskanega gradiva včasih tudi vodili ljudi.

TELEFONSKÉ ZVEZE IN ZVEZE PO RADIU

Razen teh kurirskih zvez, ki so bile namenjene predvsem civilnim sporočilom, pa so obstajale tudi vojaške kurirske zveze, ki pa so bile ločene od civilnih zato, ker so se partizanske enote premikale in se potemtakem vojaške zveze pogosto niso »pokrivale« s civilnimi.

Ob »civilnih« in vojaških kurirskih zvezah pa so partizani za posebno nujne primere uporabljali tudi, lahko bi rekli, eks-

presne zveze. Te »ekspresne« zveze so potekale prek civilnega dela partizanskih kurirskih zvez, s to razliko, da niso čakali redne zveze, ampak so se kurirji takoj odpravili na pot.

Medtem ko je bila kurirska mreža postavljena dobesedno na noge in so kurirji večinoma hodili peš, pa so partizani sčasoma začeli uporabljati tudi telefonske zveze in zveze po radiu. Kljub vsemu pa je bila kurirska mreža, če že ne najhitrejša, pa vsaj najbolj zanesljiva. Pa tudi sicer je pismo po kurirski zvezi potovalo zelo hitro, saj je iz enega konca Slovenije na drug prišlo v pičlih treh dneh.

Kurirska organizacija je začela delovati leta 1942. Sovražnik jo je kmalu izsledil. Pripravljal je napade nanjo, zasede, toda uničiti je nikdar ni mogel. Sicer pa so bili kurirji (bilo jih je nad tisoč) izbrani ljudje. Ob primorsko-gorenjski, dolenski in štajersko-koroški so bili kurirji pravzaprav četrti brigada vojske državne varnosti, pravi Mile Pavlin.

Kot smo že rekli, so partizani uporabljali tudi telefonske in pozneje radijske zveze. Toda te zveze niso bile tako razprostranjene in so bile bolj plod domiselnosti posameznih partizanov. Za primer lahko vzamemo telefonsko omrežje v Bohinju. Razprostranjeno je bilo po vsem Bohinju, komandant Jeseniško-bohinjskega oddela pa je imel celo telefonsko zvezo z Bohinjsko Bistrico. Ta telefon je bil plod izredne spretnosti elektromonterja Alojza Stargarja. Bohinjski in Bistrica, oziroma ves bohinjski kot, je bil vezan na elektriko iz stare avstrijske centrale v Savici. Alojz Stargar je med Zlanom in Srednjo vasjo izklopil eno od električnih žic. V elektrarni je nanjo obesil izvod žice s telefonsko slušalko, drugi izvod žice pa so speljali po telefonskem drogu, potem pa pod zemljo pa v plot od hiše Janeza Rozmana, kjer je ta imel kar šest vtičnic za telefon. Da bi sovražnik po naključju ne odkril tega telefona in ne bi mogel prisluškovati, je uporabljal celo dve žici, tako da zemlja ni bila druga žica in se ni dalo prisluškovati. To

telefonsko zvezo so potem širili in je imela sprva šest, pozneje pa tudi devet telefonskih priključkov. Partizanom je bila v neprecenljivo pomoč, kajti Stgar je sedel prav v nemški postojanki in ob vsakem premiku sovražnikove vojske je takoj telefoniral. Se preden so se Nemci odpravili ven, so partizani že dobro vedeli za njihov premik. Zanimivo je, da Nemci tega telefona niso nikdar odkrili in da so to telefonsko omrežje uporabljali še nekaj let po vojni.

No, pri radijskih zvezah, kamor lahko štejemo tudi poslušanje radia, smo pokazali dovolj domiselnosti. Na primer. Italijani so zaplenili radijske sprejemnike, toda ko so prišli Nemci, so radijske sprejemnike vrnili ljudem. Pač pa so zapečatili radioaparate tako, da so ljudje lahko poslušali le radio Ljubljano. Marsikdo pa je znal na tak zapečateni radioaparat priključiti vrtljivi kondenzator in tako je spet lahko poslušal tuje radijske postaje. Če je prišla kontrola, je bilo treba le odključiti tisti kondenzator in vse je bilo v »reduc«.

Teže pa je bilo vzpostaviti radijske zveze. Res, da so brigade in divizije sredi leta 1944 imele radijske postaje, toda bataljoni so jih dobili šele tik pred koncem vojne. Učinkovite radijske zveze pa bi bile nadvse dragocene ves čas vojne, še zlasti v primerih, ko bi bilo treba na hitro poslati pomembno obvestilo iz Ljubljane. Več poskusov se je žalostno končalo.

Manj učinkovite pa so bile radijske zveze. Več poskusov, da bi iz Ljubljane pošiljali poročila partizanom po radijskih zvezah, se je žalostno končalo. Nemci so na hitro s prisluškovalnimi napravami hitro odkrili partizanske »pianiste« in jih aretirali. To je bil precejšen handicap za partizanske operacije, saj je bila domobranska policija omrežena s partizanskimi obveščevalci. Celo šef operativnega oddelka domobranskega organizacijskega štaba je bil partizanski somišljenik. Informacije je dobival iz prve roke, žal pa jih ni mogel dovolj hitro posredovati partizanom. Za takšno hitro ukrepanje pa so bile običajne kurirske zveze prepočasne.

KAKO UNIČITI POŠTO

Se zlasti je treba upoštevati to, da so bile te zveze z Ljubljano toliko težje in počasnejše, ker je bila Ljubljana pač v obroču žice. Najbližji kurirski postaji Ljubljane sta bili na Jančah in v Dolomitih. Od mesta do tu so morali pošto prenašati civilisti. To so bili večji del ljudje z prepustnicami, železničarji, monterji, dimnikarji, pa tudi poštarji. Pri prehodu čez blok je spet prišla do veljave vsa domiselnost naših ljudi. Pošto so prenašali v kanglicah za mleko, ki je imela dvojno dno, v raznih delih motornih vozil in na najrazličnejše druge načine. Pa tudi takrat, ko so kurirji ugotavljali, da jih bodo sovražniki odkrili in da se ne bodo mogli izmakniti, so imeli kup načinov, kako pošto uničiti. Največkrat je bilo dovolj časa, da so pošto zakopali, včasih jo je bilo treba požreči, marsikateri partizanski kurir pa jo je vrgel skupaj z bombo, da se je razletela.

Kljub vsej sodobni tehniki in sodobnim napravam za zvezo pa bi partizanska pošta tudi danes po vsej verjetnosti spet temeljila na kurirskih zvezah, meni Mile Pavlin. Današnja tehnična sredstva za zveze so lahko še tako popolna, toda hkrati s popolnimi zvezami se razvijajo tudi prisluškovalne naprave. Zato nobeno tehnično sredstvo ne more nadomestiti človeka. To je navsezadnje dokazal tudi partizanski boj prav v primeru slovenskih partizanskih kurirskih zvez. Okupator je razpolagal z veliko premočjo ne le v vojaštvu in oboroženi, marveč tudi v sredstvih za zvezo, vendar mu nikdar ni uspelo resneje načeti partizanskih kurirskih zvez. Če mu je že uspelo pretrgati člen ali dva te verige, pa so jo partizani vzpostavili drugje in pošta je spet boja ali manj nemoteno potovala z enega konca Slovenije na drug.

(se nadaljuje)

Radiotelegrafisti artilerijskega divizion na položajih pri Grosupljem 8. maja 1945. leta.

Gregor iz Dokležovja

Beltinski gospod Plebanoš je zapisal, da je bil Matija Gregor rojen v Dokležovju v februarju 1885. Hodil je v madžarsko ljudsko šolo v času, ko so se ogrski oblastniki vneto trudili, da bi pogrnili slovenski živež ob Muri.

Karkoli je že v življenju doživel, strašne poletne noči leta 1914 ni mogel nikoli pozabiti. Tam ob Muri so »bobnjari« mobilizacijo. Tudi Gregorja so tako kot druge uvrstili v »železnice« 83. ogrski domobranski pešpolk. Poslali so ga v streške jarke v Galicijo. Rusi so jurišali in Gregor je kmalu postal njihov vojni ujetnik. Začela se je dolga pot do Kijeva in v Taškent, kjer so ga vtaknili v ujetniško taborišče — 32 »vrst« oddaljeno od tega mesta. Minevali so meseci, vojna se je vlekla v neskončnost. Gregor se je javil na delo. Nepozabno je bilo obdobje, ki ga je priživel kot pomožni mehanik (mazač) na ladji »Malogorskaja«. Ladja je plula po Volgi, se večkrat zasedrila v nekdanjem Stalingradu, kjer je Gregor obiskoval svoje tovariše — vojne ujetnike.

Prav v tistem času so zbirali prostovoljce za Srbijo, ki se jim je Gregor pridružil. Spet je imel puško v rokah in že se je znašel na solunski fronti.

★

Dokležanci — pismoznanci: tako so nekoč imenovali prebivalce te vasi, ki

JOZE JANEŽ

Bilo je leta 1942. Aktivisti Osvobodilne fronte so po Begunjah trosili letake s protifašistično vsebino. Nemci so besneli. Da jim pod nosom politične kaznilnice trosijo letake; le kdo si to drzne?

Se isto noč je policija v sosednji vasi potegnila iz postelje osumljenca in ga uklenjenega pripeljala v begunjske zapore. Brez besed so ga vrgli v bunker št. devet. V Begunjah je bilo več takih bunkerjev, ki so danes preurejeni v muzej.

»Kdo ti je dal letake?« je bilo na zaslišanju prvo vprašanje. »Kaj vedo gestapovci o meni?« se je spraševal zapornik.

»Ali naj ti z bičem privlečem jezik na dan?« je zatulil gestapovec v lepo zlikani uniformi.

»Kakšne letake? Saj ne vem, o čem govorite? Kaj hočete od mene?« je komaj slišno izustil zapornik, ki je slutil, da prihaja huda ura. Spomnil se je na talce v Dragi, na Koroški Beli, v Gorjah in drugod. Nekega dne bo tudi njegovo ime zapisano na lepaku, ki bo objavil seznam ustreljenih talcev. Le zakaj sem spal doma, je razmišljal, dokler ga ni zdrnil gestapovski bič.

Kri in znoj sta tekla po telesu, ko so ga zvečer ponovno vrgli v bunker. Naslednje jutro se je nadaljevalo: »Kdo ti je dal letake? S kom si se družil? Katere jeseniške komuniste poznaš? Kdo v vasi dela za bandite?«

Udarci z žilavko so prehitevali vprašanja, ki so terjala odgovor. Toda zapornik ni priznal ničesar. Trdil je, da je po pomoti zaprt. Mučenje se je nadaljevalo že tretji dan. Najprej so udarjali z žilavko samo po hrbtu, nato pa niso več izbirali. V bunkerju se je zapornik premetaval od bolečin, saj zaradi ran ni mogel ležati in od utrujenosti ne stati. Do jutra je klečal na koljenih, s čelom naslonjen na betonski pod. Samo na koljenih in čelu je imel zdravo kožo.

Zjutraj je zaslišal zvonjenje begunjskega zvona. Le zvoni, zvoni, saj te morda zadnjič slišim, je šepetal. Če me ustrelijo kot talca, se ne bom mogel maščevati. Te udarce pa jim moram vrniti.

Kot skozi meglo je videl samega sebe, kako pleza po rešilni bilki skozi rešetke daleč proč od kraja, kjer so sveži grobovi. Poklical je stražarja: »Obvestite takoj preiskovalca, ker bom povedal nekaj zelo važnega.«

Le kako znajo biti gestapovci prijazni. Postregli so s pečenko, nato pa še s porcijo vampov in steklenico vina. Da se ne bi gestapovca premislila, je zaprosil, naj ga še štiri dni zadržijo v jeseniških zaporih, da bi se mu vsaj malo zacelile rane.

»Ne, še nocoj moraš na pot,« sta vztrajala gestapovca. »Boš bolj prepričljivo deloval na bandite. Reci jim, da smo te zaradi pomanjkanja dokazov izpustili, a si na nas tako jezen, da si takoj odšel v gozd zaradi maščevanja.«

»Toda noč je. Lahko naletim na vašo patroljo, ki me bo ustrelila. Kaj ko bi šel na pot jutraj?« je moledeval jetnik. Prošnje so bile zaman. Gestapovec Druschke mu je dal naslednje navodilo:

»Pojdi po cesti v Jeseniške rovte. V vasi prosi ljudi za hrano. Zapomni si hišno številko, kjer jo boš dobil. Ljudem pripoveduj, da iščeš zvezo s partizani. V Rovtah vsi ljudje delajo za bandite. Ko boš dobil zvezo z banditi, se moraš v osmih dneh vrniti k nam. Potem boš dobil nova navodila.«

Zapornikov obraz se je zresnil: »Če bodo banditi zvedeli, da delam za vas, se bodo maščevali nad menoj in mojo družino.«

»Brez skrbi,« je dejal Druschke, »ženo in otroka bomo odpeljali na varno v Nemčijo. Po opravljeni nalogi te čaka lepa nagrada. Če pa naloge ne boš opravil in nas skušal prevarati,« Druschke je povzdignil glas, »bosta otrok in žena visela sredi Jesenic.«

Nekaj pred polnočjo je zapornik zapustil stavbo jeseniškega gestapa in se napotil po cesti proti Jeseniškim rovtom. Že pri zadnji hiši na Jesenicah je zavil s poti in se po stezi skozi gozd napotil proti Črnemu vrhu.

MITJA V CANKARJEVEM BATALJONU

Zjutraj so borci Cankarjevega bataljona pod kozolcem našli spečega človeka. Odpekljali so ga v bataljon. V štabu so bili zelo veseli novega borca. Srečali so se stari znanci in sodelavci. Poveljnik bataljona Albin Zemva, politični delavec Franc Benigar in Matija Verdnik (narodni heroj) so že dolgo poznali fanta, ki je prišel med partizane. Bil je to Ivan Gašperin-Mitja iz Smokuča, kasnejši sekretar okrožnega komiteja.

Ivan Gašperin-Mitja

sekretar okrajnega odbora OF in okrajnega komiteja KPS, ter Mitja, sekretar okrožnega komiteja. V osnovni šoli v Lescah so bili domobranci. Nekega dne so imeli vojaške vaje. Polovica domobrancev je bila razporejena ob železniški progi, druga pa okrog Studenščic. Domobranci so za vajo ob progi jurišali na vas, streljali z manevrskim strelivom in metali petarde, da je pokalo kot v pravem boju. Sekretarja v bunkerju nista vedela, kaj se dogaja. Bila sta pripravljena na vse. Domobranci so na juriš zavzeli lopo. Se sanjalo se jim ni, da je v njej skrivni bunker funkcionarjev OF in partije.

Da psi ne bi mogli izslediti bunkerja in iti po sledi terencev, ki so se vračali v bunker, so širšo okolico lope vedno posipavali s poprom.

V LOVU ZA SEKRETARJEM

Dne 12. februarja 1944. leta se je Mitja oglasil pri Jagru na Bledu. Bil je oblečen kot civilist, pod suknjičem pa je imel pištolo. Tam je čakal Mico Kokalj-Urško s Sela pri Žirovnici, kurirko in obveščevalko okrajnega komiteja. Komaj je Mica izšla hlačnice potegnili pismo, že sta v sobo vdrla dva gestapovca in kričala: »Roke kvišku!« Mitja, ki je pravkar pil čaj, je počasi vstajal, rekoč: »Ja, ja, takoj...« in počasi dvigal roke kot sta zahtevala policaja.

Sekretar Mitja je vedel, da ne sme več v zapor. Preveč jih je ukamnil tedaj, ko je obljubil, da bo njihov agent. Ko je dvignil roke v višini glave, je sunkoma zgrabil gestapovca za roke in mu izbil pištolo. Nato sta se prišla in prerivala skozi vrata do balkona. Zaradi objema, prerivanja in hitrega sukanja drugi gestapovec ni mogel streljati, temveč je še sam z rokami posegel v boj. Na stopnicah so padli na tla, Mitja se je iztrgal iz njunih rok in začel bežati. Gestapovca sta jo ucvrla za njim in streljala. Tudi Mitja je potegnil pištolo in streljal. Najbrž sta ga gestapovca po vsej sili želela ujeti živega. Ne vemo, če sta vedela, koga sta imela v rokah. Da sta želela živega, sklepam po tem, ker sta ga trikrat ranila v nogo. Ena krogla je Mitji prebila stopalo. Ko je le-ta izstrelil vse naboje, se je obrnil in vrgel bombo na zasledovalca. Gestapovca sta se vrgla na tla, Mitja pa je bežal dalje, se spustil po bregu k Savi in se v mrzli vodi skril pod korenino. Kmalu je

„NA UKAZ GESTAPA“ MED PARTIZANE

„Zapornik pravi,
da bo vse priznal!“

»Zapornik bunkerja št. 9 pravi, da bo vse priznal. Povedal bo zelo pomembne novice,« je sporočil stražar svojemu poveljniku.

Zapornika so poklicali v pisarno. Gestapovci so se smehljali, kajti menili so, da so le strli zapornikovo voljo. In glej, kako prijazni so postali tisti, ki so ga še včeraj hoteli živega odreti.

»ŠE NOCOJ POJDEŠ K BANDITOM!«

»Poznam nekaj banditov,« je dejal zapornik, »toda ne vem, kje so. Če pa me izpustite iz zapora, bom skušal dobiti z njimi stik. Saj veste, nikoli v življenju se nisem ukvarjal s politiko, zato sem res včasih pomagal banditom. Če pa bi vi prej prišli do mene, bi delal za vas. Priznam, da sem na napačni strani. Zmaga je naša, saj kar drvite proti Moskvi in Stalingradu. Norec je, kdor tega ne vidi. In jaz sem bil vse do sedaj tudi eden od tistih nevernih Tomažev. Če me izpustite, boste z mojo pomočjo kmalu polovili vse bandite.«

Gestapovci so ga poslušali, zadovoljno kimali z glavo in molčali. Tega dne je bič mirno visel na klinu. Poslali so ga v bunker. Štiri dni ga ni nihče ničesar vprašal. Četrty dan pa so mu vrnili vse, kar so mu odvzeli pri aretaciji. Brez besed so ga posadili v avto in odpeljali na Jesenice v Stanovnikovo vilo, kjer je bila gestapovska izpostava. Vila je bila last aktivista OF dr. Aleša Stanovnika, ki je bil v času opisanega dogodka že žrtev fašističnega nasilja. Ustreljen je bil kot talec.

»Še nocoj pojdeš k banditom,« sta mu dejala šef izpostave Clement Druschke in Linke, prepričana, da jima bo ta človek pokazal pot do partizanskega taborišča.

Karel Preželj, tedanji sekretar okrožnega komiteja, mu je dal letake, da jih je trosil po Begunjah.

V štabu bataljona je Gašperin pripovedoval, kako so ga gestapovci zaprli in pretepli. Slekli so srajco in zavijali hlačnico. Krasta pri krasti, med njimi pa debeli ožiljki od udarcev biča.

»Ubili bi me,« je dejal Ivan, »saj so dobro vedeli, da sem res trosil letake.« Nato je pripovedoval, kako je navidezno sprejel sodelovanje z gestapom in da pravzaprav prihaja med partizane na ukaz tajne policije.

»Ni se vam treba bati, nihče ne prihaja za menoj,« je dejal Mitja, »toda Nemci so mi zagrozili, da bomo umorili mojo družino, če ne bom opravil naloge. Sredi Jesenic bodo obesili otroka in ženo.«

»Če si jih ti enkrat ukanil, jih bomo mi drugi,« sta dejala Verdnik in Benigar. Naslednjo noč so partizanski aktivisti trosili po Jesencah letake s približno tole vsebino:

»Včeraj smo v Črnem vrhu ujeli Ivana Gašperina, izdajalca in provokatorja. Priznal je, da je gestapovski agent, zato ga je partizansko sodišče obsodilo na smrt in takoj ustrelilo. Takšna kazen čaka vsakega izdajalca. Smrt fašizmu — svoboda narodu!«

Letake sta brala tudi Linke in Druschke. Najbrž sta se praskala za ušesom in spraševala, kako so partizani tako hitro odkrili njihovega agenta. Obljubo pa so le izpolnili. Gašperinovo družino so odpeljali v Nemčijo, da bo varna pred banditi.

KAKO SO DOMOBRANCI JURIŠALI NA SEDEŽ KOMITEJA

Ivan Gašperin-Mitja je pred vojno delal v železnari na Jesenicah skupaj s komunisti Karlom Prežljem in Viktorjem Kejžarjem.

Bili so prijatelji, ki so se kmalu srečali na isti poti, v istem boju.

V začetku vojne 1941. leta so Gašperina dodelili k straži pri cestnem in železniškem mostu v Mostah pri Žirovnici. Jugoslavija je razpadla, Gašperin pa je vzel dve puški in ju skril pri Sv. Petru nad Begunjami.

S partizani je začel sodelovati, ko je odšel v ilegalo narodni heroj Jaka Bernard. Bernard je 1941. leta vodil dela pri zidavi hiše, ki jo je v Begunjah gradil Ivanov brat. Nekega dne mu je Bernard rekel: »Jutri odhajam v hosto. Ne bom se kmalu vrnil, toda poiškal te bom, da bomo sodelovali.«

Ni minilo mesec dni, že je prišla Bernardova sestra in sporočila Mitji, naj pride na Koritno pri Bledu. Na savskem nabrežju je srečal Bernarda, Jožeta Dežmana in Dacarja iz Černivca. Dogovorili so se, da bo Ivan zbiral orožje in hrano za partizane. Tudi tisti dve puški, ki jih je skril pri sv. Petru, je oddal partizanom. Doma v Smokuču so ga večkrat obiskali jeseniški prvoborci, med njimi Viktor Kejžar, Matija Verdnik, Karel Preželj, Albin Zemva in Tone Matoh. Mitja je po navodilih okrožnega odbora OF hodil po hišah in organiziral trojke Osvobodilne fronte. Ko se je z zvijačo izvelel iz begunjskih zaporov, je ostal do oktobra 1942. leta v Cankarjevem bataljonu. Oktobra 1942. leta je bil izvoljen za člana okrožnega komiteja. Odgovoren je bil za organizacijo OF od Potokov do Begunj. Tedaj je bil sekretar jeseniškega okrožnega komiteja Karel Preželj, Jeseničan. Taborišče okrožnega komiteja je bilo za Ajdno nad Potoki. Okrožni komite Jesenic je zajemal vasi od Rateč do Begunj, Radovljico, Bled in Bohinj z okolico. Franjo Benigar je bil odgovoren za Radovljico, Hribar in Božo Ambrožič za Gorje, Viktor Kejžar in Preželj za Jesenice.

Oktobra 1943. leta je bil Mitja izvoljen za sekretarja okrožnega komiteja. V komiteju je bilo deset aktivistov. Vsak član komiteja je bil odgovoren za določeno delo, na primer za agitacijo in propagando, za delo z mladinsko organizacijo ali pa za določena naselja. V priročni tiskarni so razmnoževali Slovenskega poročevalca, ker so dobivali samo en izvod tega časopisa.

Od pomladi 1943 do novembra 1943 je bil sedež okrožnega komiteja v leseni lopi na polju pri Studenščicah. Za skrivališče sta vedela samo Mehavov Lovrenc in žena, ki sta člana komiteja oskrbovala s hrano in podatki.

Iz istega obdobja se Mitja spominja zanimivega dogodka, ki pa mu je vllil precej strahu. V bunkerju sta bila Tine Dolar-Čiro,

prihitela patrolja in preiskala ves teren, toda »bandita« niso našli, čeprav je stal neki policist samo pol metra od korenine ob bregu Save.

Zvečer se je splazil iz vode in se z zadnjimi močmi privlekel k aktivistu Ogrisu v Vintgar. Ta je obvestil partizane, ki so prišli in odnesli ranjenega sekretarja v bolnišnico na Mežakljo.

☆

Po vojni, ko se je začelo mehčati tovarstvo, so nekateri po tihem začeli šušljati: »Mitja je bil gestapovski vohun.« Bilo je to v obdobju, ko so bile rane še nezaceljene, gomile grobov sveže, solze še rosne. Ljudje so iskali krivce, izdajalce. Ščasoma se je močno usidrala misel: Vse so vedeli (Nemci in domobranci), izdajalec je moral sedeti nekje na vrhu. In so med voditelji začeli iskati tistega grešnika, ki naj bi s svojim življenjem poplačal bolečine za izgubljenimi svojci, soborci in prijatelji.

Ni minilo leto dni, že se je šušljalo: Mitja je bil gestapovski agent. Uvedena je bila preiskava, po treh dneh so ga izpustili iz zapora. Mitja je znova povedal, kako je bilo. Preiskovalec je upravičeno zahteval, naj pove, komu vse je povedal, da ga je v partizane poslal gestapo. In je našteval imena, vsi ti pa so padli v NOB. Mitja je našteval samo funkcionarje v Cankarjevem bataljonu, pozabil pa je, da je bil med tistimi, ki so bili v patrolji in so ga našli spečega pod kozolcem, tudi tedanji borec in njegov prijatelj Tine Dolar-Čiro.

Vprašal sem Čira, zakaj tedaj ni posredoval za Mitjo, saj ga je od vseh najboljše poznal.

»Nihče me o njem ni ničesar vprašal, mi je odvnil.«

Mitja, ki je umrl pred nekaj leti v Lescah, mi je to zgodbo pripovedoval leto dni pred svojo smrtjo. Vse do smrti je bil moralno pobit aktivist.

Dva meseca po njegovi smrti sem v Zborniku dokumentov NOV, knjiga IV, prebral poročilo sekretarja pokrajinskega komiteja za Gorenjsko narodnega heroja Lojzeta Kebeta, ki sporoča med drugim, da so v Begunjah zaprli nekatere osebe, ki so trosile letake. Dva so ustrelili, eden pa se je rešil tako, da je navidezno pristal na sodelovanje z gestapom.

Dokument kaže, da je Mitja govoril resnico.

JOZE VIDIC

Na srečanje v Čepovan je prišla tudi Katarina Šavle (v ruti) iz Malih Vršh.

Tovariška srečanja nekdanjih bolnikov in osehja bolnišnice SVPB-Pavla so tradicija že vsa leta po vojni. Na ta način se ohranjajo stiki s kraji in ljudmi, ki so med vojno pomagali, da je bolnišnica lahko delovala. Na takšnih srečanjih je vedno znova poudarjena velika in tvegana pomoč domačinov — terenskih delavcev, ki so sanitetne enote vzdrževali, prenašali bolnike in ranjence in jih obveščali o sovražniških premikih.

Nekdanji partizanski tovariši se srečujejo v Ljubljani, v Idriji, Cerknem, na Jagerščah, Vršeh in na Vojskem, v Mrzli Rupi na Krnicah, povsod tam, kjer je delovala centralna bolnišnica SVPB-Pavla in njene enote. Zbirajo se ob odkritih spominskih obeležjih in na sleherni srečanje povabijo tudi svoje umrlih tovarišev.

Petega septembra letos so se srečali s prebivalci čepovanske doline. Leti so od konca leta 1942 do osvoboditve vzdrževali zvezo z bolnišnico na Malih Vršeh. Nazadeje je bilo tam podobno srečanje pred trinajstimi leti na Dan borca, ko je bil odkrit spomenik.

Pred gostiščem »Park« hotela v Čepovanu se je zbralo približno sto petdeset ljudi. To je veliko število, če pomislimo, da je tretjina ljudi, ki so delovali in sodelovali z bolnišnico, že pomrli.

Prihajali smo od vsehovsod kakor med vojno; po cesti mimo Mosta na Soči, prek Dolenje Trebuše čez Kobilico, skozi Predmejo in Trnovski gozd, skozi Novo Gorico in Lokev ter prek Grgarja. Čeprav je pred tem tri dni deževalo, nas je sprejelo v čepovanski dolini jasno nebo.

Ljudje so se zbirali pred Šavletovo hišo v Čepovanu, si pristrčno segali v roke in se spominjali na čase pred dvaintridesetimi leti, ko je bil pri Šavletu štab 9. korpusa.

Nekaj pred enajsto je bilo, ko je Ivan Hojak-Zlatorog, predsednik združenja borcev v Čepovanu, v imenu domačinov pozdravil navzoče. V slikovitem pripovedovanju je opisoval te kraje takšne, kakršni so bili med NOB.

O bolnišnici na Vršeh, kjer se je v času njenega delovanja zdravilo približno petsto bolnikov in ranjencev, je spregovorila nekdanja upravnica dr. Pavla Jerina Lah. Posebno je poudarila prispevek tamkajšnjih prebivalcev, ki so veliko prispevali k temu, da je lahko bolnišnica vzdržala dve leti in pol brez izgub med bolniki in med osebjem.

Na kilometer oddaljenem pokopališču, kjer smo položili venec na partizansko grobnico, je spregovoril Ivan Hojak, učenec osnovne šole pa so dopolnili komemoracijo z izbranimi recitacijami.

Na pokopališču je spregovoril še dr. Aleksander Gala-Peter, organizator partizanskega zdravstva na Primorskem. Obudil je čas, ko je ustanovljaj sanitetne postaje, med katerimi je tista s številko tri delovala na Malih Vršeh. Omenil je, da se vedno spominja prijaznih in hrabrih ljudi, ki jih je srečal na Primorskem. Še posebno so se mu vtisnili v spomin partizanski kurirji. Z nenavadno lahkoto in hitrostjo so premagovali skoraj navpične stene.

Tudi o bolničarski šoli, ki je bila februarja 1944 na Malih Vršeh v Šavletovi hiši, je spregovoril. Primorski fantje in dekleta so tedaj prvič poslušali predavanja v slovenskem jeziku.

Po tistem, ko nam je Ivan Gabrijeleč iz Nove Gorice (nekdanji član ekonomata SVPB-Pavla) pred malo dvorano gostišča pri Šavletu prikazal tri filme o partizanski saniteti in partizanski bolnišnici »Pavla«, je odšla večja skupina na Vrata, manjša pa na Lokve.

Na Vratih se je marsikaj spremenilo. Tam nič več ne domuje nekdanji komandir bolnišnice Polde Mrak-Medved. On, njegova žena Suzana in hči Marcela so po vojni umrli. Maraževčeva hiša je prazna. Kdo ve, kam so odšli? Tudi Amalije Selinec, naše zveste kurirke, ni več. Njeno življenje je ugasnilo v nemškem taborišču.

Zbrali smo se pred nekdanjo osnovno šolo na Vratih. Z nami so bili tudi 86-letna Katarina Šavle in njena hči Ivanka, ki živi v tem poslopju. Nekdaj sta živeli na Vršeh, ob brlečki kot zadnji prebivalci tega kraja. V njihovi mali in veliki hiši je delovala bolnišnica leto dni, prav do osvoboditve. Pokojni mož Valentin je bil z nami z dušo in telesom. Malo hišo je po vojni požgala strela. Večjo pa je podrl čas. Bila je

zadnja od dvanajstih hiš, ki so jih premogle Velike in Male Vrše.

Preden smo neopotili na Rob k Cirihu in Mariji Kogoj, sta nas Šavletovi prijazno pogostili.

Pri Kogojevih so bili zbrani vsi domači razen najmlajšega sina Rafaela, ki je umrl pred nekaj leti. Med vojno nam je večkrat igral na citre — ob peči in na mitingih. V izbi smo pozdravili 87-letnega Cirila Kogoj, prvega odbornika, ki je bil izvoljen na svobodnih volitvah v letu 1944. Njegova 80-letna žena Marija je minulo zimo prebolela pljučnico. Ponosna sta na čas med vojno pa tudi na svoje otroke Francko, Marijo, Cirila in Ivanko, ki pridejo sleherni teden domov, da bi pomagali pri delu.

Tod, dobrih petsto metrov nad cesto, je med vojno delovala kurirska javka, javka bolnišnice tehnika...! Družina je kot eden delala za naše gibanje.

Na srečanje v Rob je prišla tudi Liza Troha s hčerko. Med vojno je z možem Janezom pomagala prvim partizanom in bolnišnici na Malih Vršeh. Dandanes njihove hiše ni več. Na Robu od nekdanjih štirih kljubujeta času samo še dve.

Tisto popoldne smo v spominskih ponovno oživeli čas pred tridesetimi leti. Dr. Pavla je zunan vodila »odprto tribuno« nekdanjih sodelavcev, bivši bolničar Mirko (dr. Ivan Cibic) pa je obudil spomine na prve lekcije s področja medicine, ki jih je dobil na Malih Vršeh.

V skupini dr. Pavle so bili: Feliks, vodja bolnišnice št. 1 za »gladkimi skalami« nad Idrijo, medicinka Darinka (dr. Darinka Soban), ki je dr. Pavli pomagala pri zdravljenju bolnikov v SVPB, pa bolničarka Breda Simončič, ki je dandanes pedagoginja in Franci Vidmar, ki je dandanes medicinski laborant, pa nekdanji komisar bolnišnice na Vršeh Lojze Močnik in pomožna bolničarka Mira Praprotnik, šivilja Julka Mrak, krojač Pepi Brezavšček in drugi.

V izbi, ob postelji Cirila Kogoj, je bila manjša skupina. Ob bolniku je sedel dr. Peter in se čudil odličnemu Kogojevemu spominu. Pa tudi to je slišal, da je Ciril omenil, da še danes niso rešili vprašanja priznavalnine za ženo Marijo. Toda to je povedal bolj mimo grede!

Popoldne se je pooblačilo. Grmenje in bliski so naznanjali nevihto. Toda tudi to ni utišalo naše prešerne pesmi iz partizanskega vzdušja. Približno trideset tovarišev in tovarišic se je odpravilo v strmino proti Malim Vršeh. Seboj so odnesli venec. Stopali so po že več let zaraščenih stezah, kamor dandanes zaide le redek popotnik. Tovariš Feliks z dolgo sivo brado je stopal med prvimi kakor jelen. V skupini je bila tudi dr. Pavla in dr. Darinka, pa Francka Kogoj in Lojze Močnik...! Še pred vrhom je skupino zajel nalič, vendar so svojo dolžnost častno opravili. Nevihti so se umaknili pod tramovje propadajoče šavletove hiše, ki je bila pred trinajstimi leti še čvrsto poslopje.

In potem je prišlo slovo, toda le za nekaj mesecev, morda za leto. V vseh je bila prisotna želja, da bi se naprej ohranili trajne vezi, iskren občutek nezlomljivega tovarištva.

TONE KEBE

Zbrali smo se pred gostiščem »Park« hotela pri Šavletu.

Jubilej notranjskga revolucionarja

Alojz Mlakar-Ljubo, notranjski revolucionar, praznuje te dni šestdesetletnico svojega življenja.

Naj mi bo oproščeno, da se ne bom natanko držal konvencionalnega modela življenjepisa, ki je v navadi ob takih priložnostih. Že kar na začetku povem, da je tovariš Ljubo eden tistih borcev in revolucionarjev, ki so nešteti udeleženci NOB in povojne socialistične graditve ostali v najlepšem spominu. Zlasti nam rad stopi pred oči njegov lik, kadar slišimo besedi tovariš in človek.

Tak je bil zmeraj, tudi takrat, ko je opravljal silno odgovorno in izpostavljeno nalogo sekretarja komiteja KPS za notranjsko okrožje. Nikoli ni bil dober govornik, toda več kot z besedo je pokazal

z dejanji, z odnosom do ljudi in z reševanjem revolucionarnih, včasih pa tudi čisto človeških vprašanj.

Mladostno željo, da bi se posvetil poklicu, ki mu je bil pri srcu, je kmečkemu fantu z Babne police preprečila gospodarska kriza. Ob njej je spoznaval krivico kapitalističnega družbenega reda in se usmeril v boj za pravice zatiranih. Ta pot ga je po sovražni okupaciji pripeljala v vrste aktivistov OF, septembra 1941 pa je postal član KPS. Z marksističnim poslušom se je loteval problemov v vrtincu revolucije, ko je bilo treba komiti stoletne tradicije in v boju za nov svet prodirati na prve položaje. Že v maju 1942 je prevzel mesto okrožnega sekretarja KPS. Graditev nove, ljudske ob

lsti na Notranjskem je zlasti po septembru 1943 najtesneje povezana z njegovim imenom. Ni bilo vasi od Prezida tja do Dolomitov in Ljubljanskega barja, kjer ne bi bilo čutiti njegove vodilne roke. Po združitvi notranjskega in ribniškega okrožja je postal tajnik izvršnega narodnoosvobodilnega odbora novega okrožja, po osvoboditvi pa je prenesel svoje izkušnje v Novo mesto: tudi tu je postal sekretar okrožnega komiteja KPS. Na prvih skupščinskih volitvah po osvoboditvi je bil izvoljen za zveznega ljudskega poslanca. Bil je tudi član kontrolne komisije LRS ter eden vodilnih članov forumov Ljubljanske oblasti. Nadalje se je do upokojitve posvečal gospodarstvu in trgovini.

Ob koncu naštevavanja stopnic njegovega dosedanjega življenja naj spet uberem nekonvencionalen ton: taki ljudje, kakršni je Alojz Mlakar-Ljubo, zaslužijo kaj več kot formalno biografijo v personalnih arhivih.

Vsi, ki ga poznamo, mu želimo ob šestdesetletnici še dolgo srečnih let življenja

in mu zagotavljamo, da to voščilo ni prazna beseda.

FRANCE ŠUSTERŠIČ

Smartno v Tuhinju. Bogato rezljana vrata na župnišču pomenijo začetek drugega in najkvalitetnejšega Hrovatovega, po domače Hribnikovega, obdobja. Datirana 1861.

PRVA SKICA

Umetniška rast marsikaterega mladega umetnika je bila nekoč tesno povezana z dogajanjem v kamniškem mestu. Srečati tedaj sijajnega človeka, veterinarja Josipa Nikolaja Sadnikarja, pa je bilo lahko usodno. Maksim je delal kot pomočnik v Mur-nikovih trgovini na Suti in naslikal za izlo-žbeno okno danes že znamenitega »Slani-ka«. Poslej ima ta zgodba skoraj že legen-darni prizvok. Sadnikar je šel mimo, za-gledal je naslikano ribo, spoznal njenega avtorja in njegov slikarski dar — in kmalu nato sta se domenila, da bo mladi fant dal Merkurju slovo in bo odšel pripravljati se za umetniški poklic na Umetno-obrtno šolo v Ljubljani. Tako se je začela Gaspa-rijeva svetla, a tudi trnjeva pot.

TUHINJSKA DOLINA

Kamniški muzej je v okviru programa ohranjanja posebnosti te doline naredil študijo o rezljanih vratih Tuhinjske doline, da bi tako vsaj v zapisu in fotografiji ohrani- estetsko izredno prefinjena rezbarska dela z vhodnih hišnih vrat.

Povečani promet v Tuhinjski dolini, po razširitvi ceste v 19. stoletju, je prinesel s seboj spremembe v arhitekturi, kot tudi pestrost in likovno večjo bogatost v nje-nih detajlih. Kot eden najvidnejših in naj-značilnejših je bil vhodni portal, obrnjen skoraj vedno proti cesti. Klasicizem je prinesel v dolino posebno obliko vrat. Za-radi nerazumevanja in predvsem nepozna-vanja tehnike rezljanja so bile to sprva preproste geometrijske oblike plitvega reza, ki jih je dopolnjevala le še barva (posli-kana vrata imamo tudi v Moravski dolini, kar je tudi nadrobno obdelal Kamniški muzej). Sredi stoletja pa se pojavi v dolini izredno nadarjen rezbar, ki je prinesel smisel za krašenje in bogato rezljanje vrat, katerih de-ajle je šele razvil in od kate-rega so se kasneje učili vsi drugi samouki rezbarji bogatih vratnih kril. To je bil Ja-nez Hrovat iz Zgornjega Tuhinja. S svo-jimi štirimi umetniškimi fazami je zazna-moval dolino in ji vtisnil pečat originalne-ga slovenstva, natančneje kamniške ljud-ske umetnosti.

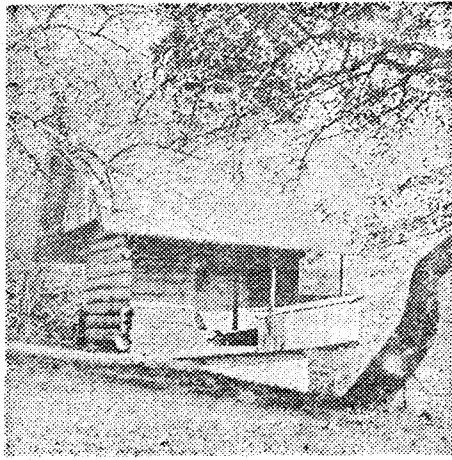
Raziskave so pokazale, da je še pribli-žno 40 vrat ohranjenih, prepozna pa se tudi avtorje in velikokrat letnice izdelave. Kot je v preteklem stoletju gospodarski raz- cvet prinesel v to dolino bogastvo oblik in smisel za lepoto, tako žal današnji raz- voj vse to nezadržno uničuje in skuša na-domestiti z najbolj cenetimi industrijski-mi izdelki. Tuhinjska posebnost pa izginja, zato kamniški muzej s svojo študijo in razstavo, ki je bila v zvezi s tem, opozar-ja na nujno zanimanje in kolikor je mogo-če tudi ohranitev te ljudske kulturne de-diščine.

GRAD ZAPRICE

Nemogoče je zgrešiti. Ozka pot, tudi ma-lo nevarna, spominja na srednji vek, ko je bil grad postavljen. V 13. stoletju ga je zgradil Dienger von Apetz na osnovi že prejšnjega iz časa kasnega Rima. Ob cesti kamen iz leta 1605, zaščiten, vse spominja in opozarja na to, da prihajamo v neko po-sebno atmosfero zgodovine, in ko presto-pimo vhodna vrata in se znajdemo sredi dvorišča, kjer stoji baročni vodnjak pre-cejšnje velikosti in se nam oči ustavijo na klasicistični fasadi glavne stavbe muzeja, ne more biti več dvoma, prišli smo v Zapri-ce, v Kamniški muzej. Prijazno nas pope-ljejo v prvo nadstropje, kjer so pisarne in razstavni prostor arheoloških izkopani-n, še kot v času graščakov, s tišino kot ne-koč, tudi hladno.

Najstarejši izvor gradu dokazujeta dve apsiidi in antična figura s čebulastim za-ključkom. Kolikokrat vse je bil grad pre-novljen, lahko opazi samo večje oko arheo-loga, po raznih zaključkih, stenah, vbokli-nah in erkerjih (stožpičih), nam pa naj-zadostuje rek, ki velja za vse večne čase, tudi za današnje: z vsakim gospodarjem se je gradu kaj dodajalo, odvezemalo, skratka spreminjalo.

Brez slanika ne bi bilo nič

Najstarejša datirana enocelična kašča kot eksponat Kamniškega muzeja.

Najlepši kompliment, ki ga je kdaj KAMNIK dobil, je poklonil mestu profesor Stele, umetnostni zgodovinar in matematik, ko je ob priložnosti prejemanja diplome častnega občana Kamnika dejal: »Ni moja zasluga, da sem postal, kar sem, vse dolgujem okolju v katerem sem rasel in živel.« In res je dalo to okolje neverjetno veliko število slikarjev, umetnostnih zgodovinarjev, oblikovalcev, glasbenikov, nad-vse zanimivo pa je tudi za področje arheologije in etnografije. Še posebej ne mo-remo mimo dejstva, da je dal tudi v času narodnoosvobodilne borbe mnoge junake in borce za domačo zemljo, na katero so tod ljudje še prav posebno navezani in o čemer vse govori lični katalog o spominskih obehležjih NOB občine Kamnik, ki je izšel ob 30-letnici osvoboditve in ga je izdala kulturna skupnost Kamnika. Za za-ložbo tega bogatega sadu dvoletnega dela na terenu je odgovorna MIRINA ZUPAN-CIČ, sicer predsednica izvršnega odbora kulturne skupnosti in ravnateljica Kamni-škega muzeja, arheolog po poklicu. K njej smo se napotili, da izvedemo kar največ o tem lepem in starem mestu na pragu Ljubljane in po pravici povedano, boljšega vira informacij si ne bi mogli zamisliti.

Kamniški muzej je bil ustanovljen leta 1961, z odlomkom občinske skupščine. Arheolo-ške in etnološke raziskave so obrodile že mno-ga sadove, prečesali so okolico, ki je ena najbogatejših tudi s stališča umetnostne zgodovine, saj se freske sv. Primoža uvr-ščajo po kvaliteti takoj za hrastoveljskimi, še mnogo pa je drugih cerkva, pa semeniš-ka knjižnica s svojim bogastvom, pa seve-da Mali grad in Stari grad, med katerima je nekoč bil vhod v staro naselbino.

Na samem območju Kamnika je izred-no bogata kultura raznih grobišč, še iz časov starejše, predilirske dobe, potem je najti vsa obdobja od zgodnje do kasne železne dobe, tja do slovanskih in rim-skih najdb. Izkopavanja so sistematična, lahko pa tudi zavarovalna, če ob kakš-

zavzema področje raziskav celotne Sloveni-je v historičnem smislu do časa, ko postane bukovina industrijski les. Ob raziskavi predmetov iz upognjene bukovine se je izkazalo, da je bil po deželi Tometov pro-gram zelo razširjen in da je bilo nič več in nič manj kot 18 tovarn. Razstavo je po-magala pripraviti, s tem da je adaptirala prostore gradu zanj, tovarna Stol. Zača-sna razstava, ki je na ogled v pritličju, je iz Tehničnega muzeja in govori o vrvar-stvu pri nas. V času, ko o muzeju poročamo, pa lahko z veseljem zapišemo, da bodo vsi Kamničani in kdor bo želel, v renesančnih prostorih, kot jim pravijo, vi-del na lastne oči tisti del Sadnikarjeve bogate zbirke narodnega blaga, ki ga je muzej odkupil leta 1964. Ta mentor slo-

KULTURNI OBZORNIK

nih delih na terenu pridejo do zgo-dovinskih najdb. Tako je sedaj na Trojanah, kjer prav arheologi iz Kamniškega muzeja sodelujejo pri zaščiti najdb, na katere je po naključju naletelo gradbeno podjetje.

Kapo dol, iz koščka vaze določiti dobo, stil, uporabnost, način življenja itd., za to moraš biti res izvežban strokovnjak z ogromnim znanjem, kajti v arheologiji brez primerjave različnih raziskav in ugotovitev ni nič. Naši arheološki spomeniki so pred-vsem zgodovinskega pomena, ker so bili naši kraji vedno prav bistveno povezani s kar usodnimi zgodovinskimi dogajanja.

Muzej ima stalno razstavo NOB kamni-škega in domačanskega področja, nato pa stalno postavitev upognjenega pohištva, ki

venskih slikarjev je bil tudi strasten zbi-ralec in kot tak bo predstavljen širšemu občinstvu. Veliko se še spreminja v Kam-niku, tudi zvonik Malega gradu, njegova streha ima danes baročno podobo, kar vse je treba najti najprej v pisanih virih, nato pa za spremembo navdušiti občane, kate-rih oči so navajene na podobo mesta, ki je sicer zgodovinsko neustrezna, a je pri-rasla k srcu.

DRUGA SKICA

Kljub okornemu pripovedništvu teh kra-jev pa ljudje zelo tesno žive s svojo Vero-niko, zgodbo, ki sega vse do ajdovske deklace in ki jo je najti tudi v grbu mesta

Gora trdnjava

Zadnji četrtek v septembru je Državna založba Slovenije v Ljubljani na tiskovni konferenci predstavila prevod knjige F. W. D. DEAKINA »Gora trdnjava«. Po-slovenil jo je Janko Moder.

Poleg predstavnikov založbe, tiska, radia in TV je bil navzoč tudi avtor. Mnogi med vami se najbrže spominjate imena Deakin, ime, ki je močno povezano z našo NOB. Bil je vodja prve britanske misije pri VS NOV Jugoslavije. Sicer pa je po poklicu zgodovinar, strokovnjak za obdobje II. svetovne vojne. Bil je tudi svetovalec Win-stona Churchilla pri pisanju njegovih spominov, vojak-polkovnik, rektor univerze... Kot pravi, je prišel k nam kar se da nepo-sredno, iz zraka, 28. maja leta 1943. Pristal je sredi nemškega obroča, kar je bila zanj sprememba, ki si jo tudi v sanjah ni mogel zamisliti. Divjala je peta ofenziva. Niti njemu, niti njegovim predpostavljanim ni bilo jasno, kdo se bori proti okupatorju. Glavna informacija so jim bili prestreženi signali nemške obveščevalne službe in in-formacije emigrantske vlade v Londonu. Poročila Nemcev so bila veliko bolj objek-tivna, kot emigrantska. Vseeno pa je obsta-jalo vprašanje, kakšna je pravzaprav stvar-nost. Začel jo je spoznavati na Durmitorju — Gori trdnjavi, kot ga on imenuje. Ves

čas je bil v spremstvu vrhovnega štaba in tovariša Tita. Tako je »prehodil« v pol leta zelo pomembno obdobje naše revolucije. Od Črnega jezera pri Zabljaku, kjer je do-skočil, preko Pive, Sutjeske, sasedanja AVNOJ v Jajcu, osvoboditve Splita...

Zgodovinski pomen njegove misije je v tem, da je pripomogla uveljaviti objektiv-nejši odnos Velike Britanije do NOB. Nje-gova poročila so imela za posledico, da so njegovi predpostavljani začeli spoznavati kdo je kdo v Jugoslaviji. Natančno in vztrajno je zbiral podatke o dogodkih v Jugoslaviji, o partizanski vojski in njenem načinu bojevanja.

S svojo objektivnostjo je pomagal sve-tu odpreti oči za edinstvenost NOB. Ome-njeno delo je hkrati galerija portretov lju-di, ki jih je na svoji misiji srečeval: Tita, ostalih voditeljev, borcev... Posebno je naglasil naslednje: »Knjigo sem moral na-pisati. Pri vas sem se boril in sedaj moram to zapisati, kot znanstvenik-zgodovinar. To je moj dolg vam in sebi samemu. Je zgodovinsko poročilo in ne knjiga spomi-nov.«

Knjiga zajema tudi dejavnost ostalih misij v Jugoslaviji, kar pripomore k do-breemu prikazu takratnih britansko-jugoslo-vanskih odnosov.

Janez Topovšek

Na vrhu Šavnice na Menini planini stoji spomenik, posvečen petim padlim partiza-nom, ki jih je pokosila nemška zaseda 4. maja 1945. Odkrili so ga kmalu po osvo-boditvi.

SOBA NAD KAVARNO

To je tisti prostor, kjer si v Kamniku lahko ogledate razstave slikarjev samo-rastnikov, kjer bo tudi razstava Ivan Cankar in delavsko gibanje in kjer se kar naprej kaj dogaja. Imajo pa v Kamniku danes še eno nadvsem zasedeno dvorano, to je njihova kino dvorana. V njej so ob petkih abonmaji za mlado in staro, ki obsegajo vsako leto do devet predstav in na katerih gostujejo vsa eminentna sloven-ska gledališča, tako da se Kamnik lahko pohvali z izredno paleto gledaliških zvrsti, pa tudi glasbenih. Glasbeniki pa so nad-vse talentirani tudi sami. Imajo najstarej-ši pevski zbor, Liro, iz katerega so izšli že mnogi slavni pevci in ki bo slavil kmalu 90 let, pa zbora društva Solidarnosti, ki sega vse do predvojnih let. Ne pozabi-mo na amaterske gledališke skupine, ki igrajo veliko vlogo prav na deželi, in na folkloro in kar je skoraj edinstveno v Slo-veniji, imajo amaterski simfonični orke-ster. Kdor je že kdaj sedel za pultom takšnega orkestra, ve kaj se to pravi, ve koliko dela in truda je v zvokih takega orkestra, koliko podarjenih ur prostega ča-sa. Kajti v Kamniku se s kulturo ukvarja-jo vsi, delavci, kmetje, mladina. Kulturna skupnost ima polne roke dela, da vskladi vse to delovanje, nastope, gostovanja, po-brateni so z enim mestom iz vsake republi-ke in pokrajine Jugoslavije, pri vsem tem pa odvajajo dosti več denarja republiški kulturni skupnosti, kot ga porabi in dobitjo sami za vso to bogato dejavnost. Mar res še vedno velja rek, da je dobroti sirota? Prav v letošnji jeseni bodo veliko razpravljali o kulturi, njenem stanju in razvoju v mestu in okolici, predvsem v času tedna Komuniste, pa seveda še mno-go dalje.

TRETJA SKICA

Zivahnost kulturnega utripa, nabitega z elektriko problemov in zagnanosti, se ne-koliko umiri, ko stopimo v gradu-muzeju v sobo razstavljenih predmetov iz arheo-loškega področja. Najdbe te vrste imajo danes izreden pomen tudi na političnem polju, saj nek obseden obroček, ki ga arheolog izkoplje, neizpodbitno kaže, da so na kraju samem živeli Slovani, Sloven-ci ali kdor si že bodi. Prav majhni drobci dokazujejo eksistenčno sožitje med seda-njostjo in zgodovino, hkrati pa pričajo tudi o povsem samosvojih izdelkih sloven-skega področja. Uživanje estetskih vrednot lončenine in steklovine omogoča hkrati tudi preučevanje, vrednotenje in komentir-anje predmetov kot spomenikov material-ne kulture v širši kulturnozgodovinski ob-ravnavi prostora.

Kar pa nas povezuje z bolj neposredno preteklostjo, to so tuhinjske kašče pred vhodom v grad, ki predstavljajo v sloven-skem in tudi širšem okviru pojav, ki za-sluzi kar največ pozornosti. Na razmero-ma majhnem in zatišnem prostoru Tuhinjs-ke doline se je namreč razvil in zamrl svojski stavbni tip, ki v enaki meri priča o zvezah ljudi s tega ozemlja s sosednji-mi in bolj oddaljenimi kraji, kot tudi o relativni zaprtosti in ohranjanju nekate-rih arhaičnih gospodarskih oblik, ki so specifičnim slovenskega prostora. Kot si Gorenjske ne moremo zamisliti brez kozol-cev, tako tudi predstava kamniškega pod-ročja, konkretno Tuhinjske doline, brez kašče ni popolna. Nekaj teh karakterističnih objektov hrani zato muzej v svojem »etno-parku«, ki priča o pravilni delovni poti prizadevnega kolektiva Kamniškega muzeja, gledalci pa natančnejši vpogled v prete-klost domače zemlje. In gledalci smo mi vsi.

NEVA MUŽIČ

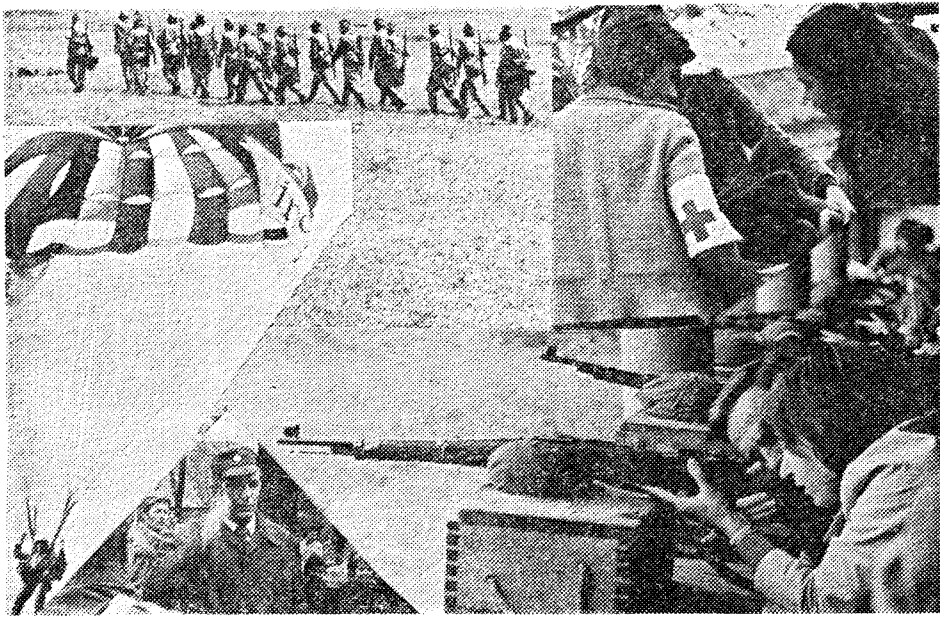
Temelj je krajevena skupnost

Preteklo sredo so delegati zbora občin in zbora združenega dela Skupščine SRS obravnavali in sprejeli med drugimi tudi Zakon o ljudski obrambi ter Zakon o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah. To široko in pomembno področje našega družbenopolitičnega življenja nam narekuje, da spregovorimo nekaj več o tem. Ze samo podatek, da je bilo v javni razpravi 338 predlogov, mnenj in stališč, dokazuje pomembnost zakonskih določil na tem področju. Na našo prošnjo so se odzvali na krajši pogovor tovariši Miha Butara, republiški sekretar za ljudsko obrambo, njegov pomočnik Marko Mrak in namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve Janez Zemljarič.

Najprej nas je zanimalo, katere so bistvene značilnosti in novosti zakona o ljudski obrambi. Odgovoril je tovariš Mrak:

»Skoraj leto dni smo pripravljali predlog zakona po osnutku, na katerega je bilo podanih 338 pripomb, predlogov in stališč. To je bilo dejansko obširno delo, ko smo se morali posvetovati z občani, z družbenopolitičnimi organizacijami, z državnimi organi, skratka, v zelo široki razpravi smo razčistili posamezna vprašanja. Naj najprej omenim, da gre za sistemski zakon s tega področja. Ustava SR Slovenije v posebnem 8. poglavju obravnava ljudsko obrambo in daje izhodišča za rešitve, ki so podane v tem zakonu o ljudski obrambi. Se v

enakopravno z moškimi in imajo na celotnem tem področju enake pravice in dolžnosti. Ugotavljamo pa, da je proces njihovega vključevanja v ljudsko obrambo še vedno prepočasen. Vzroki za to so ti, da v nekaterih sredinah še vedno živijo preživela in socialističnim odnosom tudi tuja pojmovanja o enakopravnosti ženske na tem področju, kar pa menimo, da je nepravilno. Poglejmo samo udeležbo žensk v našem NOB: Točno vemo, da je samo v okupirani Ljubljani delovalo približno dvajset tisoč obveščevalcev za OF, za NOV in boj — dobra polovica teh so bile ženske; in ne samo, da so obveščevalno delovale, veliko naših žena se je tudi aktivno borilo

pripravi osnutka zakona smo razmišljali o tem, ali kaže celotno področje ljudske obrambe zajeti v en zakon ali pa pripraviti več zakonov, pač za posamezna področja. Prevladalo je stališče, da je boljše kodificirati celotno področje ljudske obrambe; tako je v tem zakonu zajeto vse, kar zadeva ljudsko obrambo, vključno varstvo pred naravnimi in drugimi hudimi nesrečami. Končno smo mi imeli že v dosedanjem zakonu o SLO tudi kodifikacijo tega področja; samo zaradi primerjave naj povem, da je zakon o SLO vseboval 100 členov in da je pač odseval dognanja in stanje iz leta 1971. Sedanji zakon ima 255 členov, kar pomeni, da je dvainpolkrat obširnejši, veliko natančnejši, kot pa je bil dosedanji. Druga značilnost tega zakona je, da smo skušali v tem mirodobnem zakonu zgraditi kar največ se dá tudi za primer vojne. Gre za ravnanje ljudi, gre za organiziranje posameznih organov in organizacij v vojni. Tretja značilnost tega našega novega zakona je, da povežemo družbeno samozaščito v tem zakonu, pač v tistem delu, kolikor se nanaša na področje ljudske obrambe, s tudi ravno zdaj sprejetim zakonom o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah.

Gre za enoten obrambni mehanizem družbe zoper zunanje in notranje nevarnosti, skratka za vse primere, kadar je delovni človek in občan s svojimi združenji, s svojo organiziranostjo in svojo državo v nevarnosti.

Naslednja značilnost zakona o ljudski obrambi je, da so nosilci pravic in obveznosti na področju ljudske obrambe delovni ljudje in občani. Ni naključno, da smo to poglavje postavili na drugo mesto in da so v vseh normah tega zakona dejanski nosilci delovni ljudje in občani neposredno ali pa v svojih organizacijah in združenjih.

● Vloga žensk in njihove naloge v SLO pa so posebno poudarjene v našem republiškem zakonu, medtem ko tega v zveznem zakonu ni. Bi odgovorili vi, tovariš Butara?

»V zveznem zakonu je poudarjeno, da je vojska obveznost splošna. No, v našem zakonskem predlogu pa imamo določilo, da se v ljudsko obrambo vključujejo ženske

v vrstah oboroženih revolucionarnih enot. Ravno tako so enakopravno z možmi sodelovale v povojnem obdobju v naši socialistični izgradnji, in če so že tu bile enakopravno angažirane in so še, zakaj potem tudi na področju obrambe ne bi bile? No, povedati moram, da je v vrste organizacijskih enot civilne zaščite vključeno precejšnje število žensk, več deset tisoč, da je v enote teritorialne obrambe vključeno precejšnje število — okrog 2000 — naših deklet, mladink, prostovoljk, mladih žena, večina prostovoljk; menimo pa, da smo kot družba dolžni na tem področju storiti še več, da smo predvsem dolžni našo ženo kot enakopravnega člana socialistične samoupravne družbe usposobiti, da bo lahko zaščitila in branila tako sebe kot tudi domovino na splošno in našo družbeno ureditev. Da bi dosegli še več, še večje uspehe, da bi enakopravnost naših žena tudi v praksi še bolj uresničevali, smo tudi to določilo vstavili v naš republiški zakon o ljudski obrambi.

● Ko že gre beseda o bazi, saj ženske predstavljajo precejšen del baze, nas zanima, kolikšen poudarek daje zakon o ljudski obrambi krajevnim skupnostim in tozdom.

Odgovarja Marko Mrak: »Že v tretjem poglavju zakona o ljudski obrambi obravnavamo krajevene skupnosti in temeljne in druge organizacije združenega dela. To ni slučajno! Gre namreč za to, da smo pač upoštevali resnico — čeprav gre uresničevanje nekoliko počasneje — da je temelj splošne ljudske obrambe le v krajevni skupnosti kot temeljnem združenju občanov in v temeljni in drugi organizaciji združenega dela kot temeljnem združenju delovnih ljudi. V tej organiziranosti pa zakon prinaša precej novosti. Krajevena skupnost ne samo, da dobiva veliko veljavo na področju ljudske obrambe, temveč ima tudi navezavo vseh subjektov, ki obstajajo na območju krajevene skupnosti, na krajevno skupnost. To pomeni, da zakon odpravlja dvotirnost, kolikor jo je bilo dosedaj še v obrambnih pripravah. Krajevene skupnosti same zase in te priprave so namreč pogosto bile odvisne od prizadevnosti posameznih ljudi v krajevni skupnosti, niso pa bile materialno pod-

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠCITA

prte, kakor bi bilo potrebno. Po drugi strani pa je združeno delo imelo svoje obrambne priprave mimo obrambnih priprav v krajevnih skupnostih. Sedaj so temeljne in druge organizacije združenega dela pa tudi SIS in druge organizacije in skupnosti zavezane, da povezujejo svoje obrambne priprave s pripravami v krajevni skupnosti. V krajevni skupnosti je za ljudsko obrambo odgovoren organ svet krajevene skupnosti, ta pa za izvajanje konkretnih obrambnih priprav ustanovi odbor za LO in DS. Kakor vidite, je to bistvena sprememba, saj je doslej, tako rečem, imel v krajevni skupnosti glavno besedo neposredno odbor za LO in DS. To pa je svoje vrste anomalija: če je namreč svet krajevene skupnosti tisti izvršilni organ v krajevni skupnosti, ki ureja vsa bistvena področja svoje dejavnosti v miru, namreč glede izvajanja celotnega življenja v krajevni skupnosti, potem ni nobenega razloga, da naj bi bil za obrambne priprave odgovoren kak drugi organ. Tako je svet krajevene skupnosti v miru odgovoren za obrambne priprave v krajevni skupnosti in v vojni vodi SLO na svojem območju. Zadržujemo pa vnaprej tudi možnost, da zlasti v razvitejših krajevnih skupnostih odbori za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito imenujejo ulične odbore, podobore, komisije za LO in DS, oziroma ravno tako po posameznih vaseh ali po zaselkih. Ta organiziranost je dana samo kot možnost, obveznost za vso Slovenijo pa je, da za obrambne priprave v krajevni skupnosti odgovarja svet KS. Podrobnejša organizacijska ureditev pa je prepuščena samoupravnemu urejanju samih krajevnih skupnosti. Enak položaj je v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, kjer je odgovoren za obrambne priprave delavbeno samozaščito imenujejo ulične odbore, ta pa ustanovi odbor za LO in DS, ki izvaja konkretne obrambne priprave. Naj med nalogami odbora za LO in DS tako v krajevni skupnosti kot v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela omenim, da sprejema obrambni načrt svoje skupnosti oziroma organizacije.

Povabilu na krajši pogovor o zakonu o družbeni samozaščiti, varnosti in notranjih zadevah pa se je odzval namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve tovariš Janez Zemljarič.

● Tovariš Zemljarič, bi lahko povedali, katere so bistvene novosti tega zakona?

»Bistvo dopolnjenega zakona o notranjih zadevah je v tem, da nekatera področja varnosti, ki so bila dosedaj bolj ali

manj le skrb organov notranjih zadev, ali pa prepuščena lastni iniciativi posameznikov, prenašamo na vse delovne ljudi in njihove samoupravne organizacije in organe. Značilnosti tega zakona so tudi, da z njim uvajamo enotno in nedejstvo odgovornost za stanje na področju varnosti in ljudske obrambe na vseh ravneh ter enotno obravnavanje varnostnih in obrambnih zadev. Zato je v zakonu predvideno tudi skupno oblikovanje organov za LO in DS v tozdi, v krajevni skupnosti, predvideni so skupni občinski sveti za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozaščito. Zakon povečuje tudi odgovornost občin za stanje varnostnih razmer in tudi za uveljavljanje družbene samozaščite. Nadaljnja značilnost zakona je, da Predsedstvo SR Slovenije, IS in republiški sekretar za notranje zadeve dobivajo z njim potrebna zakonska in z ustavo skladna pooblastila, da lahko sprejemajo potrebne odločitve v primeru izrednih okoliščin, to je, ko pride do okoliščin, ki so pomembne za varstvo ustavne ureditve ter javni red in mir. Zakon ureja dalje tudi položaj organizacij združenega dela, ki se ukvarjajo s službo zavarovanja v drugih ozidih. Največja novost in posebnost tega zakona pa je ustanovitev narodne zaščite.

● Odkod pa ime narodna zaščita?

»Narodna zaščita ima svoje korenine v NOB, z njo pa dobi naš varnostni sistem in naša družbeno samozaščitna aktivnost najširšo množično osnovo te organizirane oblike. Zakon nalaga vsakemu tozdu in krajevni skupnosti, da obvezno ustanovi narodno zaščito kot samozaščitni instrument te skupnosti in delovnih ljudi v njej.

● Ali bo potem nova narodna zaščita nekaj podaljšek organov za notranje zadeve oziroma milice?

»Ne. Narodna zaščita ni in ne more biti podaljšana roka organov za notranje zadeve. To je lahko samo instrument tozda in krajevene skupnosti, to je v bistvu delavska zaščita, delavska milica, ki deluje po programih in po načrtih, ki jih bodo določali odbori za LO in DS v tozdu in v krajevni skupnosti.

Toliko o nekaterih bistvenih posebnostih omenjenih zakonov. Ze ti odgovori dokazujejo, da bo v naslednjem letu dni, ko bomo začeli uresničevati oba zakona, potrebno z njima uskladiti vrsto aktov, to pa bo terjalo mnogo enotnih organizacijskih pristopov in ne nazadnje tudi večjo osveščenost vseh nas!

STANE ŠKRABAR, ml.

PROTI PRITISKU NAD NAŠO MANJŠINO NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Odločen protest ZRVS

Minuli četrtek, dne 30. septembra je bila sesta seja republiškega odbora ZRVS Slovenije, na kateri so delegati pred začetkom dnevnega reda sprejeli in odposlali Zveznemu sekretarju za zunanje zadeve odločno protestno pismo proti pritisku na koroške Slovence in gradiščanske Hrvate v Avstriji. Pismo objavljamo v celoti:

Kljub večkratnim zagotovilom najvidnejših političnih voditeljev in predstavnikov avstrijske vlade postaja usoda naše manjšine vedno bolj negotova. Stalna prizadevanja jugoslovanskih delovnih ljudi in občanov, s katerimi želijo, da se manjšinsko vprašanje koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov reši pravično in sprejemljivo za obe sosednji deželi, ostajajo žal brez uspeha. Ugotavljamo tudi, da nas pri tem podpirajo napredne sile v sami Avstriji ter vsa svetovna javnost, ki ji gre za resničen mir in pristne človeške medsebojne odnose, ki so pogoj za uveljavitev naprednih družbenih odnosov. Ozka domena treh vodilnih strank o preštevovanju manjšine v Avstriji, za katerim se spretno skrivajo tudi drugi nameni, ki oživljajo mračne pojave šovinizma, neofašizma in značilno nemško nacionalno gonjo, pomenijo pritisk na naše rojake in grobo kršitev mednarodne državne pogodbe iz leta 1955.

Ne moremo mirno prenašati, da avstrijske oblasti celo mimo volje svojega napredno demokratično usmerjenega delovnega ljudstva dovoljujejo naraščanje nasilja na avstrijskem Koroškem. Takšno ravnanje zagotovo res gre v korist razvoja naprednih hotev in mednarodni politiki in ima lahko

negativne posledice za reševanje podobnih problemov tudi v drugih državah. Dobivamo vtis, da je vztrajanje pri takšnih nemogočih postopkih in nečistih namenih izigravanje politike združenih narodov, sklepov helsinške konference in ne nazadnje gibanja neuvršenih, ki so v Colombu zopet zarezali globoke brazde novih mednarodnih odnosov. Popolnoma pa so metode pritiskov te vrste v nasprotju s politiko ZKJ kot avantgarde delavskega razreda v SFRJ. Močno nas prizadene krivica, ki se godi našim zamejcem v Avstriji in podpiramo njihove odločne proteste proti preštevovanju in konsekvencam, ki lahko iz tega sledijo. V popolnosti se zavedamo, da je v tem trenutku ogrožena njihova nacionalna bit in da se puljko korenine slovenstva, ki so skozi stoletja rastle na tej zemlji.

Zato se delegati republiškega odbora ZRVS SR Slovenije s svojega rednega zasedanja obračamo na Zvezni sekretariat za zunanje zadeve, da odločno nadaljuje z naporji za pravično rešitev manjšinskega vprašanja v Avstriji, in odločno zahtevamo, da se našima narodnostnima manjšinama onstran Karavank omogoči obstoj in nadaljnji vsestranski razvoj.

SKUPŠČINA OBČINE GORNJA RADGONA

Z VSEMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI

čestita ob občinskem
prazniku 15. oktobru
vsem prebivalcem
občine Gornja Radgona!

Industrija za predelavo plastičnih mas
65293 Volčja draga pri Novi Gorici

Telefon 72-513, 72-541 in 72-550
Telex yu poling 34 338

- polietilensko in polipropilensko embalažo s tiskom in brez tiska
- brizgane artikle za široko potrošnjo in kooperacijo
- akrilatne zobe »POLIDENT« super in cross-linked
- PVC rolete, profile za predale, obloge sten in pregradne stene

Ljubljanska banka

KAJ JE BOLJE?

Ob vseh novostih se ljudje radi sprašujejo kakšne so prednosti, ki jih prinaša poseg v »utečeno, vsakdanje« življenje. Gotovo je tudi veliko vprašanj kaj prinaša tekoči račun, kaj ček, kakšne so prednosti pred »plačo v kuverti« in kakšne so prednosti pred prenosom osebnih prejemkov na hranilno knjižico. Če dobivate dohodek v gotovini, res lahko plačujete vedno in povsod, dokler vam denarja seveda ne zmanjka, pri tem pa seveda morate na gotovino dobro paziti, jo nositi s seboj, kadar pa plačujete nekatere mesečne obveznosti, morate čakati na inkasante ali pa se odpraviti s položnicami na pošto.

Če imate samo hranilno knjižico, morate po gotovino v banko ali vsaj na pošto. Ni treba posebej razlagati, da je treba pred okencem v banki ali na pošti čakati, vemo tudi, koliko časa traja tako čakanje ob »izplačilnih dneh« v mesecu in v turistični sezoni nasploh. Banke, pošte in enote službe družbenega knjigovodstva so odprte le ob določenih urah. Ob sobotah je marsikje v Jugoslaviji že kar težko priti do denarja, pa čeprav je varno naložen na hranilni knjižici, ob nedeljah in praznikih pa je sploh nemogoče dvigniti gotovino.

S čekom lahko plačate vsak dan. Tudi ob nedeljah in praznikih, vse od benzina do zapitke, kjerkoli v Jugoslaviji.

S čekom in čekovno karto se lahko izognete skrbem, ki jih prinaša večja vsota denarja. Čeka brez podpisa imetnika tekočega računa ni mogoče vnovčiti in zato vam tudi izgubljeni ali ukradeni čeki varujejo vaš denar. Vendar vam kljub vsemu priporočamo, da čekovno karto, čeke, pa seveda tudi vse ostale dokumente, dobro čuvate.

GOZDNO GOSPODARSTVO

MARIBOR, Tyrševa 15

Varstvo
in nega
gozdov –
eksplo-
atacija
– zasajanje

PREBERITE V

7 D

Ali grozi člen 42?
Domovina je ena
Južni osvobodilni vetrovi
Pet let do okna v svet
»Skrivačem« se majejo hiške

konfekcija oblačil rogaška slatina
proizvajamo moško, žensko in otroško težko konfekcijo po najnovejši modi

Žiro račun: 50730-601-18028 — Telefon št. 81-953, 81-075
— Poštni predal št. 8 — 63250 Rogaska Slatina

transportno gradbeno podjetje

metlika

68330 METLIKA, Nova cesta 1 — telefoni: h. c. (068) 77 107, 77 124,
transport h. c. 77 180 — Žiro račun 52110 601-14034 pri SDK Črnomelj
telegrami: TGP Metlika — Poštni predal 33

- TRANSPORTNA DEJAVNOST
- GRADBENIŠTVO
IN OBRTNE USLUGE
- KOMUNALNA DEJAVNOST

OBISK SOBORCEV IZ ZAMEJSTVA

Dne 26. septembra so obiskali znano partizansko vas Vogrsko člani Zveze italijanskih partizanov ANPI iz Turjaka ob Soči. Skupaj z družinskimi člani jih je bilo skoraj šesdeset, vodil pa jih je podpredsednik pokrajinskega odbora ANPI za goriško pokrajino, tovariš Avgust Lenardič. Furlanski in italijanski soborci so položili pred spomenik 71 padlim vaščanom velik venec svoje organizacije in šopke cvetja pred novim obeležjem na mestu, kjer je bila ustanovljena 12. septembra 1943 Goriška brigada in s katerega so odšli na goriško bojišče tudi trije njihovi bataljoni. Predsednik ANPI iz Turjaka Valerio Marcucci je poudaril pomen skupnega boja pri zблиževanju dveh sosednih narodov. Slovesno vzdušje je poudaril nastop domače godbe na pihala in moškega pevskega zboru, navzoča pa je bila tudi množica občanov. Po krajšem tovariškem srečanju ob prepevanju partizanskih in garibaldinskih pesmi so gostje odšli na obisk v Vipavo.

POLDE VRBOVŠEK

IDRIJA

POTRDITEV BRATSTVA MED NAŠIMI NARODI

Idrijska občina praznuje svoj praznik 1. oktobra v spomin na ustanovitev Vojkove brigade, ki je bila ustanovljena na ta dan leta 1943 na dvorišču današnje tovarne ETA v Cerknem. Takrat se je v to brigado vključilo okrog 500 fantov in mož, predvsem iz idrijske občine.

Na letošnji svečani seji skupščine občine Idrija ob občinskem prazniku 1. oktobra je bilo še posebej slovesno, ko sta predsednika skupščin občin Idrija in Mojkovac v SR Črni gori podpisala listine o pobratenju teh dveh občin. To je še en prispevek k bratstvu med narodi Jugoslavije, ki je bilo skovano med NOB.

Obe občini sta navezali prijateljske stike že pred nekaj leti, ko so predstavniki občine Mojkovac obiskali grobišče na Vojšči pri Vojškem, kjer je pokopan narodni heroj Boško Dedejč iz občine Mojkovac.

Boško Dedejč je bil med NOB poslan v Slovenijo v skupini prekaljenih borcev. Kot komandant SNOUB Bazoviške je bil ranjen nekje na Krasu. Za posledicami teh ran je umrl v vojaški bolnici »Pavla« v Mirzli rupi pri Vojškem. Delegacija občine Mojkovac, ki je ob letošnjem občinskem prazniku obiskala Idrijo, je odšla tudi na Vojško, kjer je na grobišču na Vojšči položila venec na grob narodnega heroja Boška Dedejča.

JANEZ JERAM

POSTOJNA

BORCI O DOKAZOVANJU POSEBNE DOBE

Izvršni odbor aktiva ZB NOB — železničarjev pri Prometni sekciji Postojna, je poslal svojim 271 članom od Brezovice pri Ljubljani do eŠčane, od Divače do Buzeta, od Pivke do Matuljev in od Kozine do Kopravice navodila za postopek, s katerim se ugo-

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● SOSTANJ

Dne 8. oktobra 1941 so partizani napadli nemško postojanko in osvobodili mesto.

● CEPOVAN

Dne 10. oktobra 1943 so nacisti začeli napadati v prvi ofenzivi na osvobodjeni del Slovenskega Primorja. Požgali so več vasi in odgnali v internacijo mnogo ljudi.

● KOČEVSKA REKA

V tem kraju je bil 10. oktobra 1943 kongres slovenske mladine.

● PODPECA

Na območju Najbrzevega so 10. oktobra 1944 potekali boji koroških partizanov z močnimi sovražnikovimi oddelki.

● BOŠTANJ

Dne 14. oktobra 1943 so enote naše narodnoosvobodilne vojske napadle okupatorjevo postojanko in začasno osvobodile kraj.

Delegacija Zveze italijanskih partizanov iz Turjaka ob Soči je 26. septembra položila venec pred spomenikom na Vogrskem.

Foto: DAVORIN K.

tavlja posebna doba po tretjem odstavku 75. člena zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je bil objavljen v prilogi časopisa TV-15 dne 16. septembra.

Velika večina teh članov je hvaležna tako uredništvu TV-15 za prilogo v časopisu, ki podrobno opisuje postopek dokazovanja posebne dobe iz narodnoosvobodilnega boja in priznanje dvojnega štetja s pričami po noveli zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, kakor tudi izvršilnem odboru aktiva ZB NOV (tisti, ki žal niso naročeni na časopis TV-15) za poslana navodila.

Se je nekaj takih, ki nimajo urejene te posebne delovne dobe. Zato tudi upajo, da bodo s tem v zvezi občinski odbori ZBZ NOV pomagali in vsestransko šli na roko, zlasti tistim, ki so resnično na to posebno delovno dobo upravičeni in si samj ne vedo pomagati tako, da bo vsak prizadeti, ki nima še tega uveljavljenega (iz kakršnihkoli vzrokov) uveljavil.

Saj je res skrajni čas, da se ta pereči problem oziroma problemi rešijo in da naši borci NOV, kakor tudi tisti, ki so aktivno in organizirano delali za NOB dobijo tisto, kar jim pripada.

IVAN MEZGEC

CERKNO

OBISK V BOLNIŠNICI FRANJA

Civilni vojni invalidi iz občine Kranj, ki povezuje žrtve fašističnega nasilja in vojne materiala, vsako leto prireja manifestativni shod svojih gorejskih članov v krajih ki so poznani iz našega narodnoosvobodilnega boja.

V nedeljo, 26. septembra, so se podali na izlet z avtobusom v Cerkno, kjer so si v soteski Pasice ogledali znamenito bolnišnico Franjo. Civilni vojni invalidi so tam priredili kulturni spored s partizanskimi pesmimi in recitacijami revolucionarne poezije. Po obisku v bolnišnici so odšli v Cerkno, kjer so si ogledali osnovno šolo — Spomenik revolucije. Generalnemu konzulu avstrijske republike v Ljubljani in sekretariatu za zunanje zadeve so od tam poslali protest proti oživiljanju nacističnih metod na Koroškem in neupoštevanju določil 7. člena državne pogodbe.

JANEZ ZURC

LJUBLJANA

MLADINA ZA URESNIČEVANJE TEMELJNIH DOKUMENTOV

Uresničitev ustave in krepitev samoupravnih socialističnih odnosov v vseh sredinah naše družbe, je ena najpomembnejših nalog, ki so si jo zastavili mladi Vičani na volilno programski konferenci, ki je bila 23. septembra. »Zato se bo mladinska organizacija z vsem svojim delovanjem zavzemala za uresničevanje temeljnih dokumentov naše družbe, predvsem pa bo posvetila aktivnost sprejemanju in izvajanju določil zakona o združenem delu,« so še povedali.

V Ljubljani se zaključuje prvi samopri-spevek za izgradnjo osnovnih šol in vzgojno varstvenih ustanov za obdobje 1972—1976. Pri tem beležijo vidne rezultate, saj sta bili na primer v občini zgrajeni iz samopri-spevka občanov osnovni šoli Dobrava in Brezovica, letos pa so dogradili še osnovni

šoli na Horjulu in Viču. Boljše vzgoje in varstva pa so deležni tudi viški malčki v novih vzgojnovarstvenih zavodih.

Mladi so na konferenci poudarili, da se pripravljajo na podaljšek samopri-spevka, saj so potrebe po novih učnih in vzgojno varstvenih prostorih zelo velike. To in še mnogo drugih dogajanj neposredno vključuje mlado generacijo v aktivno soustvarjanje in načrtovanje nadaljnjega razvoja naše samoupravne socialistične družbe. In prav zato je bilo ocenjevanje lastne aktivnosti v obdobju, ko smo sredi razgibanega druž-

DOPISNIKI NAM POROČAJO

benega dogajanja zelo stvarno. Mladi morajo vedeti, kaj in koliko smo prispevali k rezultatom, ki jim beležimo.

V minulem obdobju je bil predsednik občinske konference ZSMS Ljubljana-Vič-Rudnik Stojan Gomazelj, sedanji pa je Marko Golobič.

ANDREJ SELAN

RIBNICA NA DOLENJSKEM

O DODELJEVANJU PRIZNAVALNIN

Izvršni svet skupščine občine Ribnica je na seji konec septembra obravnaval predlog družbenega dogovora o skupnih osnovah

in merilih za dodeljevanje priznavaln in udeležencem NOV in drugih vojn, katere urejajo skupščine občin s svojimi predpisi. Pri obravnavanju tega predloga, ki ga je izdelal Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov niso imeli bistvenih pripomb. Menili so, da je nujno potrebno v tem pogledu doseči enotnost in da naj družbeni dogovor dokončno odpravi razlike, ki so se pojavljale pri dodeljevanju in priznavanju priznavaln. Sprejeli so sklep, da se sprejetje tega družbenega dogovora predloži delegatom vseh treh zborov občinske skupščine.

VIKTOR DRAGOS

SLOVENJ GRADEC

MLADINA SE ZAVEDA POMEMBNOSTI SVOJEGA DELEŽA V OBRAMBI

V slovenjegraški občini že vrsto let spremljajo izredno naraščanje interesa mladine do obrambe in priprav za SLO. V lanskim pohodih po partizanskih poteh Mislinjske doline, so imeli v enotah TO petkrat več mladink in mladincev kot prejšnja leta, medtem ko so letos število prostovoljcev v primerjavi z lanskim povečali še za dvainpolkrat. Ob tem velja omeniti, da se je ob 50-letnici zmage udeležilo kar 415 mladink in mladincev izven sestava enot TO.

Množična želja mladincev in mladink, da gre po poteh tradicij NOB in da prispevajo k zavarovanju pridobitev tega boja in socialistične revolucije tudi osebno s svojim trudom je narekovala potrebo načrtnega pristopa k usposabljanju mladih za naloge, s katerimi se v miru srečujejo v enotah TO, kjer so enakopravno razporejeni fantje in

dekleta za vse vojaške dolžnosti, katere bi opravljali tudi v primeru, da morajo že jutri ali v prihodnosti z orožjem braniti tisto, kar so ustvarili od leta 1941 pod vodstvom ZK in tovariša Tita.

Že lansko leto so si zastavili program, ki so ga začeli izvajati januarja letos s temo iz predmeta družbeno politične vzgoje. Del mladink in mladincev se je marca letos na prostovoljni podlagi udeležil tradicionalnega pohoda »Po poteh 14. divizije na Paški Kozjaki«.

Skupina mladink in mladincev pa se je udeležila tradicionalnega pohoda, ki ga osnovna organizacija ZSMS »Pohorska brigada« v Pamečah izvaja v začetku vsakega aprila na prizorišču boja in žrtev pohorske Zidanškove brigade pri Jesenku.

Septembra letos so pristopili k organizirani obvezni družbenopolitični vzgoji in

KAMILO BREŠAN: Nedosežen cilj podpolkovnika Caralla

Podpolkovnik Carallo, ki so ga dne 22. decembra leta 1944 likvidirali borci 3. bataljona 2. brigade VDV v Srednjem Lokovcu, je pripadal italijanski fašistični diviziji »X MAS«. Slo je za poveljnika dveh sovražnikovih kolon, ki so sodelovale v decembrski ofenzivi proti enotam 9. korpusa na širšem območju Trnovskega gozda. Carallo je bil črnosrajčnik, prostovoljec v Španiji na strani generala Franca in odlikovan z največjim italijanskim odličjem »medaljo d'oro«.

V knjigi »Med Triglavom in Trstom« (Zgodovina 31. divizije), na strani 433, pri opisovanju nemške decembrske ofenzive leta 1944 na Primorskem piše med drugim tudi naslednje:

»... Štab 9. korpusa je prvič igral z odprtimi kartami. Že prvega dne ofenzive so namreč enote brigade VDV napadle avtomobil, v katerem je za svojo kolono vozil italijanski polkovnik Carallo.

Pri ubitem italijanskem komandantu so našli karto, na kateri so bili vsi podatki v zvezi s to ofenzivo...«

Kot eden izmed udeležencev akcije (zasede), v kateri je bil ubit podpolkovnik Carallo, sem se odločil, da jo podrobno opišem na podlagi ohranjenih dokumentov, svojih spominov in spominov nekaterih mojih soborcev — udeležencev akcije in sicer iz dveh poglobitnih razlogov:

prvič zato, ker želim, da bi ostalo še nekaj več zapisane ga o njej, zaradi njene pomembnosti, in drugič, da se popravi to, kar doslej ni povsem točno razloženo, oziroma, da se pride do objektivne zgodovinske resnice.

V arhivu IZDG* sem našel v fasciklu št. 22/1 dva dokumenta, ki se nanašata na operacijsko poročilo štaba 9. korpusa za 2. polmesecje decembra leta 1944 (oper. št. 2500 z dne 30. decembra) in karto 1:100.000 nemške izdaje, ki smo jo takrat zaplenili. V poročilu štaba 9. korpusa med drugim piše:

»...Na sektorju Banjšice in Trnovske planote so vodili borbe in sodelovali z našimi enotami bataljoni 2. brigade VDV. Za italijansko kolono ki je prispela v Cepovan, se je vozil v avtomobilu komandant kolone polk. Carallo, katerega so napadle en-

strokovnemu pouku, ki je sestavljen na podlagi programa RK ZSMS in podrobno načrtovan s strani občinskega štaba teritorialne obrambe Slovenj Gradec.

ŽALEC

PRIPRAVE NA NOVO SLOVESNOST

Letošnje leto, ko po vsej Sloveniji slavimo 35-letnico upora, je tudi v žalski občini potekalo ob obujanju tradicij NOB. Tako sta bila odkrita spominsko obeležje 1. Savinjski četi in doprinski kip Ivanu Farčniku-Buču ter prehoda kurirjev ob železniški progi pri Presarju in Drešnji vasi. Na nedavnem sestanku na Vranskem pa so sklenili, da bo zaključek proslav 25. tm. na Čreti. S tem bo uresničen predlog planincev, da bi na Čreti praznovali 35-letnico prve frontalne bitke na Štajerskem. Iz Letuša, Braslovca in Vranskega bodo krenile kolone proti Dobrovljam, ki bodo obiskale vse spomenike ob poti. Verjetno bo do takrat ureničena tudi zamisel, da bi označili vse te poti.

V tem predelu je že leta 1941 nastalo tretje žarišče partizanstva na Štajerskem. Na Dobrovljah so partizani 30. julija 1941 pripravili zasedo nemški orožniški patrulji. Dne 5. oktobra istega leta je bil tam formiran 1. Štajerski bataljon v navzočnosti Milosa Zidanška. Bataljon se je umaknil nazaj na Dobrovlje tudi po napadu na Šoštanj

in poveljstvo nad njim je prevzel Franc Rozman-Stane. Nato se je bataljon preselil v bližino Sv. Katarine na Čreti, in se okrepil z borci iz oddaljenejših območij Štajerske in celo Medjimurja.

Vreme v oktobru je sicer ponavadi nestanovitno, vendar je prevladalo mnenje, da mladini ni treba prikazati samo idealne razmere. Spozna naj se tudi s težavami — vsaj nekaterimi — ki so pestile nekoč naše borce. Dne 24. tm. bodo spet obujali spomine na enega izmed tistih dogodkov, ki so močno vznemirjali nacistične veljake tudi v Berlinu. Proslava bo ob 1. uri pred planinskim domom na Čreti.

Borci so z veseljem sprejeli vest, da bo naslednje leto zgrajena cesta na Čreto in da bodo z njo povezane tudi partizanske domačije.

FRANCO JEŽOVNIK

SOLČAVA

PRIPRAVE ZA KRONIKO DOMAČEGA OBMOČJA

Za občinski praznik Mozirja, ki so ga letos slavili v Solčavi, je Odbor koroških partizanov v Ljubljani posvetil 2.—3. številko svojega glasila temu kraju. Izšla je v osemstih izvodih in na 150 straneh, pripravili pa so jo Solčavani sami pod vodstvom Antona Ikovića. Publikacija je zahtevala več let dela in zbrani material bo služil za kro-

niko tega kraja. Ta zgoščena zgodovina Solčave med NOB posega tudi na sosedno Koroško. Prispevki neposrednih udeležencev NOB, kakor tudi številni dokumenti iz Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in Muzeja revolucije v Celju, so zelo zanimivi tudi za vsakogar, ki se zani- ma za vprašanja koroških Slovencev.

Toda tovariši iz Solčave nameravajo izpopolniti svoje dosedanje delo. Izdali bodo kroniko svojega kraja in kroniko partizanskih bolnišnic na domačem ozemlju. Zato prosijo vse nekdanje koroške partizane in paciente ter osebje partizanskih bolnišnic Vzhodnokoroškega odreda, da jim pošljejo svoje zaznambe in spomine.

P. V.

KOČEVJE

O DOSEDANJEM DELU STRELSKE ZVEZE

Na letni skupščini Strelske zveze Kočevje so delegati kritično ocenili dosedanje delo. Na območju te občine deluje 10 strelskih družin, ki vključujejo v svoje vrste preko 600 članov. V kritični oceni dela so se zavzeli za to, da bi v organizacijo vključili čim večje število novih članov. Vse krajevne organizacije Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih oficirjev pa so povabili k sodelovanju in da naj vložijo vse napore, da bi se čim večje število njihovih članov vključilo v strelsko dejavnost. Ugotovili so, da vlada za to obliko športne dejavnosti precejšnje zanimanje med mladino in zato bodo poskrbeli, da se tudi ta vključuje v članstvo strelskih družin.

OB SPOMINU NA ODLOČILNE DOGODKE

Že vrsto povojnih let prebivalci kočevske občine praznujejo 3. oktobra občinski praznik. Ta datum jih spominja na dogodke v dneh od 1. do 3. oktobra leta 1943, ko je bilo v Seškovem domu zasedanje zbora odposlancev slovenskega ljudstva. Kakor vsa leta nazaj, so tudi letošnje praznovanje zaključili z vrsto prireditev, ki so trajale sedem dni. Ob tej priložnosti so proslavili tudi teden Komunista na temo »Človek, delo, kultura«. Zato so skoraj vse prireditve potekale v okviru tega programa. Kot uvod v praznovanje je bil prirejen kulturni večer, na katerem so učenci osnovne šole predstavili literarna dela. Temu je sledil kulturni večer, na katerem so predstavili svoja dela člani kluba kulturnih delavcev in drugi. Mestno gledališče ljubljansko je gostovalo z delom avtorja Velimira Lukića Huda noč. Dne 1. oktobra je bil tradicionalni tek po ulicah Kočevja, zvečer pa je bila odprta razstava v prostorih pokrajinskega muzeja s temo Zaključni boji za osvoboditev Slovenije. Številne obiskovalce je predvsem zanimalo gradivo zaključnih vojnih operacij enot VII. korpusa NOV, ki so ob koncu aprila in začetku maja leta 1945 vodile ene izmed najtežjih bojev za svobodo ravno v tem predelu Dolenjske, v Likovnem salonu pa so odprli dela 14 domačih umetnikov. Ob zaključku prireditev je bila slovesna seja vseh treh zborov občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij.

Na vseh teh številnih prireditvah so obujali spomine na številne dogodke iz časa štiriletnega boja za svobodo in teh ni bilo malo v krajih po Kočevskem. Posebej pa je bil povsod poudarjen zgodovinski pomen zasedanja zbora odposlancev.

VIKTOR DRAGOŠ

IZOLA

SREČANJE S PARTIZANI IZ ITALIJE

Na nedavni ribiški praznik v Izoli je prispelo na obisk 95 tovarišev iz furlanskega Manzana. Med njimi je bilo največ članov Zveze italijanskih partizanov ANPI. Vrnili so obisk Izolčanom, ki so bili spomladi njihovi gostje skupaj z domačim pevskim zborom. Pred domom kulture jih je pozdravil predsednik ZZB NOV Adriano Čuk, dobrodošlico pa jim je izrekel tudi predsednik občinske skupščine Jože Bojce. Za prisrčen sprejem sta se zahvalila predsednik krajevne organizacije ANPI v Manzanu Elso Sartori in sekretar krajevne sekcije KPI Dario Vosca. Poudarila sta, da sodelovanje s člani ZZB NOV pomeni dragocen prispevek k medsebojnemu spoznavanju in zbliževanju.

Gostom so razkazali mesto, nato pa so jih odpeljali na slovesnost v podjetju Delamaris, ki jim je priredilo kosilo na ribiški ladj.

BOGOMIL LILIJA

IZ NASIH KRAJEV

LJUBLJANA — ZB NOV Kolesija je priredila v dneh od 18. do 20. septembra za svoje člane izlet na Plitvice, v Bihać, Drvar in Dalmacijo. Bilo jih je za poln avtobus. Pred spomenikom v Drvarju so položili venec in imeli komemoracijo. Ustavili so se tudi pri slapovih Krke in v Šibeniku, pred iztekom potovanja pa so obiskali še Crikvenico. Udeleženci izleta si zelo želijo, da bi se prihodnje leto vrnili spet v Bosno.

DANICA LOVREČIĆ

Delegacija občine Mojkovac, ki je sklenila pobratenje z Idrijo, se je poklonila spomenu padlih borcev na Vojšćici pri Vojskem. Več o tem dogodku poročamo v dopisniški rubriki.

JANEZ JERAM

KOROŠKA BELA — Člani in pionirji Prostovoljnega gasilskega društva so za krajevni praznik, ki so ga imeli pred nedavnim, izvedli mo. kro gasilsko vajo v naselju Potoki. Člani so jemali vodo iz potoka, pionirji pa iz hidranta. Vadili so se v gašenju požara na Čufarjevi in Turkovi domačiji. Vaja je zelo lepo uspela.

BRANKO BLENKUS

CERKNICA — Ob 50-letnici telesne kulture v tej občini je nastopila tudi strelska družina iz podjetja Brest. Tekmovanja so se udeležile ekipe iz Cerknice, Postojne, s Pivke in Ravnice. Pričakovano je zmagala postojnska ekipa s 1410 krogi izmed 1600 možnih. Med posamezniki je bil najboljši Matjaž Suligoi s 370 krogi. Zmagovalna ekipa je prejela v trajno last pokal tega jubilejnega športnega nastopa.

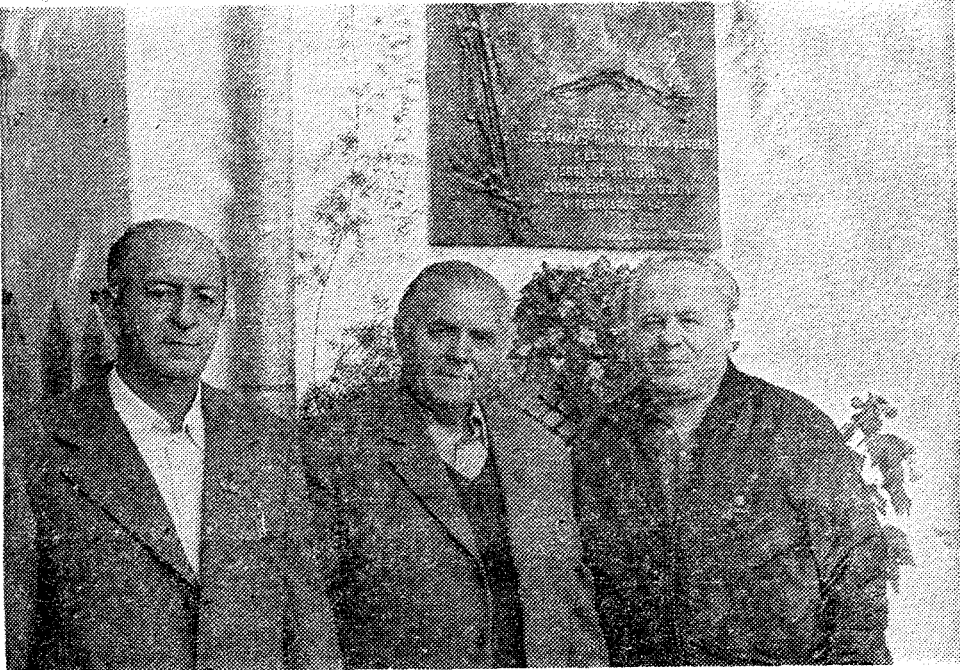
E. PROGAR

STRAZA NA DOLENJSKEM — Minulo nedeljo so v navzočnosti komandanta ljubljanskega armadnega območja Franca Tavčarja-Roka izročili namenu prenovljeno cesto od Vavte vasi do partizanske vasice Drganja sela. Dolga je pet kilometrov, zgradili pa so jo vojaški enote poročnika Radovana Tkalc. Skupaj s člani delovnih kolektivov in občanov so opravili skoraj 52.000 delovnih ur. To pa dokazuje tudi globoko povezanost med našo vojsko in prebivalstvom po eni strani ter borbena preteklostjo in sedanjostjo.

P. V.

VRABCE PRI SEZANI — S kolo- no avtomobilov so te dni prišli na Tabor pri Vrabčah člani Tržaškega partizanskega pevskega zbora. Med gosti so bili tudi naš generalni konzul v Trstu Ivan Renko, Tone Ukmar, Miro Škapin in dr. France Hočevar. Poklonili so se spomenu padlih borcev pred obeležjem v vasi Veliko Polje. Na tovariškem srečanju so se pomenili o preteklosti in sedanjih vprašanjih borci z obeh strani državne meje.

TUDI VI
DOPIŠUJTE
V NAŠ ČASNIK

Gorenjci so bili prvi, ki so ustanovili področni odbor vezistov NOV. Srečanja pripravljajo že več let zaporedno; letos so se zbrali na posestvu Vinka Berceta na Mlaki v Radovljici, ki je bil med vojno tudi sam vezist. Svoje tovariše ponovno naprošajo, da pošljejo odboru prispevke, ki bi rabili kot podlaga za zgodovino vezistov z gorenjskega območja.

Na sliki so najbolj prizadevni člani področnega odbora: nekdanji referent za zveze pri Jeseniško-bohinjskem odredu Janez Bertonec iz Lese, predsednik odbora France Gracar in tajnik Gabrijel Divjak. Slikani so ob spominski plošči Jeseniško-bohinjskemu odredu na gradu v Stari Fužini.

BRANKO BLENKUS

ve VDV in ga ubile s spremstvom... V omenjenem poročilu kot tudi v »Zgodovini 31. divizije« (na str. 435) so podane tudi poglobljene smeri prodiranja sovražnikovih kolon, njihova sestava in moč. Poleg tega je v omenjeni knjigi natisnana karta, (ni originalna) na kateri so shematsko prikazane smeri prodiranja sovražnikovih kolon.

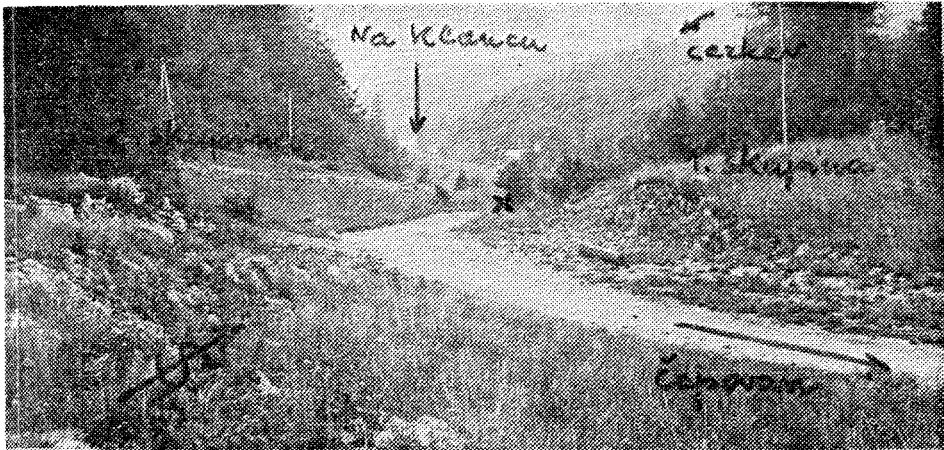
V zvezi s tem je zapisano in narisano tudi naslednje:

»...Druga je bila italijanska kolona, ki je šla 400—500 mož in ki bi jo njen poveljnik polkovnik Carallo popeljal čez Banjšice in Lokovec do Čepovana, kjer bi se razdelila v dve skupini: prva bi odšla čez Lokve in Malo Lazno proti Predmeji, druga

pa čez Lazno, Gorenjo Trebušo in Mrzlo Rupco na Otilico...«

Kako smo v resnici prišli do operacijske karte in kaj ni, po mojem mnenju, zgoraj pravilno ocenjeno in napisano, bom skušal pojasniti v nadaljevanju.

Dalje prihodnjic

PRIZORIŠČE DOGODKA — Križec označuje mesto kjer je avto obstal. Odcep ceste proti G. Lokvcu, desno in navkreber, se ne vidi.

Minila so leta, začela se je druga svetovna vojna. Tudi med partizani smo mislili na naše koroške Slovence, ki so se borili skupaj z naprednimi Avstrijci proti Hitlerju. Mnogi med njimi so se ob koncu vojne vrnili v uničene in požgane domove.

MILADOST JE GRADILA MOST, KI GA RUŠI NACIZEM

ka pa jim je pomagala Marija Weiser. Zivljenje v koloniji je postalo ena sama pestrost. Pogosto smo povabili v našo sredino tudi pionirje iz Reke, iz Kraljevice in najmlajše predstavnike italijanske manjšine pri nas. Tako je nastala nekakšna mednarodna kolonija, pa tudi nekakšen most med Avstrijo in Jugoslavijo. Ustanovili smo pionirski odred, ki smo ga imenovali po Francu Tavčarju-Lenartu, koroškemu partizanskemu junaku. Posamezne skupine so nosile ime Tito, Kajuh, Voranc, Župančič, Karel Prusnik, Franc Primožič, Miha Marinko ... Da, tudi pevski zbor smo sestavili in z njim nastopali ne le doma, temveč tudi na Reki in okoliči, pa celo na reškem in ljubljanskem radiu. Prepevali smo slovenske, pa tudi nemške pesmi. Ob slovesu ni bilo otroka, ki ne bi prepričljivo obljubil, da bo še prišel med prijatelje iz Jugoslavije.

Marija Serajnik

Janez Vais

Izmenjava naših otrok z avstrijskimi se je vendarle nadaljevala. K temu so v marsičem pripomogle slovenske organizacije na Koroškem. Julija leta 1952 smo odpeljali v Sekiro na Koroško (v počinški dom socialistične stranke Štajerske in Koroške) dvesto petdeset slovenskih pionirjev, prav toliko pionirjev z one strani Karavank pa je pripotovalo na naše morje.

Eigenhümer, Verleger und Herausgeber:
Johann Wutte, Vöslach bei St. Veit i. J.,
Kärnten. — **Verantwortlicher Schriftleiter:**
Ing. Danilo Kupper. — **Redaktion und Ver-**
lag: Dr. J. J. Wutte, Vöslach, Kärnten.

Ko je humpo prišel v Jagesov
vrt, je nagnjen bil v stran
in se je pripravil na
hudaka oblas, jo za korotko glonje-
je, slovesno in avstrijaske
prijatelje, ki so se mu
na sed sedel silniti čeno pri-
jatelstvo in ločitev in med njimi
je bil tudi Ljudi. Ljudi je bil
vsi, ki je govorila v nemškem jeziku,
nisi jo povedala osto više: "Da-

Andrej Kajžnik

La piccola Rudolf è molto felice dei giorni trascorsi a Fiume e dell'accoglienza e dei regali tributati loro dai pionieri sloveni di Fiume. Essa frequentera la quarta elementare a Bistr. Pinah ed è considerata una delle migliori scolare del paese. Ha un unico grande dispiacere: l'atteggiamento offensivo che i maestri dimostrano verso essa. I suoi connazionali. Perciò ha l'intenzione di venire a studiare in Jugoslavia e ritornare al paese maestra della lingua slovena per insegnarla ai pionieri.

Mi intrattenni a lungo con i bimbi carinziani i quali mi mostrarono molte fotografie delle gite fatte lungo la costa e nei boschi del Quarnero e tanti altri ricordi in dono a ricordo dei giorni trascorsi a Fiume. Non sanno se riusciranno a portare questi ultimi oltre confine.

Toda tako se je pisalo leta 1952... Danes kaj takega ne bi bilo več mogoče. Zal...! Kje so danes tisti otroci, da bi spet povedali, kako so takrat z nami gradili mostove prijateljstva in miru, ko so z iskreno gorečnostjo recitirali Prešernove pesmi in njegovo Zdravico?

MARJAN TRATAR-UČO

Lenčka Rudolf

Tovarišu v spomin

Že v otroških letih je moral z doma; poslali so ga v kamniške hribe za pastirja. Potem je sklenil, da se bo izučil za avtomehnika, četudi za ceno nešteti klobut. Poznal je trdoto življenja in vedel je, da jih ne prenaša edini. Zato je leta 1941 vedel, po kateri poti naj krene.

Leta 1941 je organiziral vrhniško mladino, da je zbirala orožje in sodelovala pri raznih akcijah. Potem je pomagal pri organizaciji vaše zaščite. Spomladi 1942 je odšel med partizane. Bil je mitraljezec, kurir pri okrožnem komiteju, sekretar rovtarskega rajona pa tudi sodelavec pri tehnikih. Prehodil je neštete steze in poti, od Žirov do Toškega čela in Ljubljanskega vrha. Tovarištvo mu je bilo čez vse. Za tovariše je bil pripravljen tvegati življenje. Nekega jutra je prišel v taborišče bos, četudi so naokoli ležale še velike zaplate snega. »Kako, da si prišel bos?« smo ga vprašali. »Eh, srečal sem siromaka iz brigade. Prav velika stopala ima kot jaz, noge je imel zavite v vrečevino, pa sem mu dal svoje čevlje.« Šele čez dva tedna je dobil nove čevlje in do takrat je hodil bos.

V Dolomitih je postajalo vedno huje. Najtežje je bilo zanj v zimi med letoma 1943 in 1944, ko je bil sam v rovtarskem rajonu. Belim, ki so ga zasledovali kot psi, je komaj ušel. Zatem je bil poklican na Dolenjsko; v Starih žagah je delal v partizanskih delavnicah. Tam je ostal do hude zastupitve, zaradi česar so ga morali odpeljati v Italijo. Po osvoboditvi je več let prevažal naše diplomatske predstavnike v tujini, nato pa se je naselil za stalno na Vrhniki.

Bil je predsednik ZZE NOV Vrhnika, član občinskega komiteja ZKS in drugih družbenopolitičnih organizacij. Mnogokrat se je zgodilo, da se je kdo otepal kakega dela na terenu in takrat je dejal: »Bom pa prevzel jaz.« Veliko dela je posvečal mladini, razvijanju partizanskih tradicij. Bil je med prvimi, ki so začeli voditi mladince in pionirje na partizanske terene in jim pripovedoval o življenju in bojih. Marsikdaj je prispeval denar iz lastnega žepa, da otroci ne bi bili lačni.

Velika vera je bila v njem, vera, da je pot, na katero je stopil, edino pravilna, če hočemo odstraniti krivice starega sveta in ustvariti boljše življenje za delovne ljudi. Zdaj počiva v grobnici, pri gradnji katere je sodeloval tudi sam. Večino tovarišev, poleg katerih leži, je prekopal on. Nekatere je prekladal v krste z golimi rokami, kajti v bornih ostankih je videl še vedno svoje tovariše.

Tak je bil kot človek in kot borec pokojni Viktor Klobučar-Kragulj, ki zdaj počiva na vrhniškem pokopališču

Po nagrobnem govoru
Karla Grabeljška

IMELI SMO LJUDI

Naum
Konstantinović

Dne 1. junija so se v Ljubljani za vedno poslovili od Nauma Konstantinovića. Rodil se je v Smederevu leta 1926. Ni še dopolnil osemnajst let, ko je postal borec Majeviške brigade, kjer je postal skojevec in vodja bombašev. Tik pred osvoboditvijo je bil težko ranjen. Opravljal je razne funkcije v družbenopolitičnih organizacijah.

Anton Jeras

Pred nedavnim je v Kamniku premil Anton Jeras-Stašo. Star je bil 55 let. Vsa njegova družina je aktivno sodelovala v NOB, njegov brat Franc je bil obešen junija 1942 kot talec pred pošto v Kamniku, brat Janez pa je padel kot partizan. Pokojnik je deloval od avgusta 1943 v Tehniki Kamnik, nato je bil borec v Slandrovi brigadi in pozneje obveščevalec Komande mesta Kamnik. Prejel je dve odlikovanji.

Jože Jamnik

Pred letom dni je preminil borec Jože Jamnik-Damjan. Rodil se je leta 1911 na Gostecih pri Škofji Loki. Bil je komandir kurirske postaje G-13. Bil je ranjen in dvakrat odlikovan. Pokopali so ga v Sori pri Medvodah.

Milan Lipičer

Na kromberškem pokopališču v Novi Gorici so 11. septembra pokopali Milana Lipičerja. Rodil se je leta 1923 v Smartnem v Brdih. Kot pripadnik posebnega bataljona je prišel v ameriško ujetništvo, od tam je prispel v Bari in se vključil v 3. Prekomorsko brigado.

Ivan Zajc

V začetku junija so se na dobovskem pokopališču za vedno poslovili od Ivana Zajca iz Velikega Obreza. Rodil se je leta 1886. V prvi svetovni je bil poslan na vzhodno bojišče, kjer je bil kmalu zajet. Pozneje se je pridružil revolucionarjem, kjer je opravil tečaj za rdečega komandirja. V času fašistične okupacije je bil pregnan z družino v Nemčijo.

Marija Kastelic

V Stranjah pri Kamiku so 3. avgusta pokopali Marijo Kastelic. Stara je bila 66 let. V NOB je aktivno sodelovala od leta 1943 in sicer z zbiranjem materiala, prenašanjem pošte in obveščanjem.

Jože Grilec

Dne 1. avgusta so v Kamniku pokopali Jožeta Grileca. Star je bil 79 let. Udeležil se je bojev za severno mejo, med drugo vojno pa je sodeloval v NOB. Njegov sin je padel kot partizan. Pokojnik je aktivno deloval v Društvu upokojencev.

Apolonija Slevc

V Stranjah pri Kamniku so pred nedavnim pokopali Apolonijo Slevc. Stara je bila 88 let. Bila je mati štirih partizanov, od katerih sta dva padla. Z vsemi močmi je pomagala našim borcem.

Alojz Kovačič

V Imenem pri Smarju pri Jelšah je 6. junija umrl Alojz Kovačič. Rodil se je v Avčah pri Kanalu ob Soči leta 1908. Med narodnoosvobodilnim bojem je aktivno sodeloval na Hrvaškem, kamor so ga izselili nemški okupatorji. Bil je nosilec dveh odlikovanj.

Rudi Buhvald

Dne 3. septembra so v Prevaljah pospremili na zadnji poti Rudija Buhvalda. Rodil se je leta 1912 na Strojni. Leta 1943 so ga Nemci osumili, da je v stiku z avstrijskimi antinacisti in ga dvakrat zaprli. Pobegnil jim je iz Innsbrucka in vstopil v NOV. Do osvoboditve je bil kurir v Zapadnokoroškem odredu. Bil je dvakrat odlikovan.

Ančka Klinar

V Planini pod Golico so sredi maja pokopali Ančko Klinar. Rodila se je leta 1911. Mož ji je padel kot partizan. Bila je aktivistka in tudi po osvoboditvi marljivo sodelovala v družbenopolitičnih organizacijah.

Fric Praprotnik

V Vuzenici so se 30. julija za vedno poslovili od Frica Praprotnika. Mirka iz Dravci pri Vuzenici. Umrl je v 76. letu starosti. Bil je borec za severno

mejo, aktivist OF in od spomladi 1943 partizan. Bil je odlikovan. Do smrti je aktivno sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah.

Jože Nemanič

Junija so se v Rosalnicah za vedno poslovili od Jožeta Nemaniča iz Gorenjih Lokvic. Bil je borec od leta 1941. Ko so ga Nemci zajeli, jim je pobegnil iz zapora in vstopil je v NOV. Bil je dolga leta odbornik občine Metlika in predsednik krajevne skupnosti Lokvica. Prejel je več odlikovanj.

Alojz Peršič

Na Vogrskem pri Novi Gorici je 24. septembra preminil Alojz Peršič. Rodil se je na Vogrskem leta 1915. Pod Italijo je bil prisilno mobiliziran v posebni bataljon in poslan na Sardinijo. Domov se je vrnil ko borec Prekomorske brigade, do demobilizacije pa je bil pripadnik KNOJ. Bil je odlikovan.

Simon Danev

Konec junija so v Ljubljani pospremili na zadnji poti Simona Daneva. Rodil se je na Kontovelu pri Trstu pred 75 leti. Leta 1919 se je preselil v Ljubljano. Zadnjih pet let pred drugo svetovno vojno je bil tajnik združenja jugoslovanskih železničarjev. Pripadal je naprednim vrstam in že leta 1941 se je aktivno vključil v OF. Septembra 1943 je postal borec Gubčeve brigade. Bil je komandant mesta Stari trg ob Kolpi in pozneje Crnomlja. Tudi žena in hčerki sta bili v partizanih. Pokojni je bil nosilec spomenice 1941.

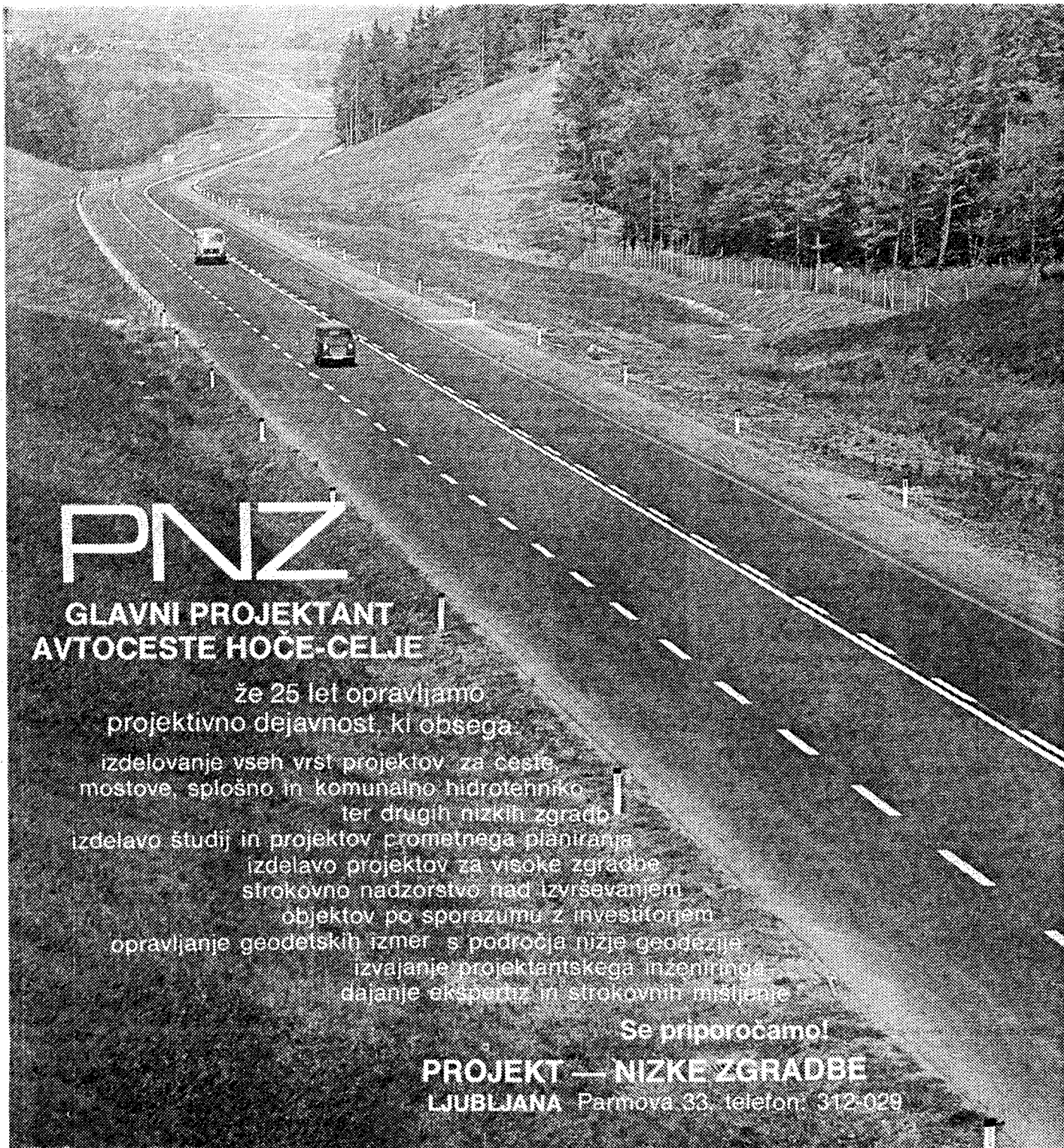
Gašper Ortar

Na Grahovem ob Bači so se 8. marca za vedno poslovili od Gašperja Ortarja s Koritnice. Rodil se je pred 84 leti v Rutu. Bil je aktivist od leta 1942. Maja 1943 so ga fašisti odpeljali v tržaške zapore in nato v taborišče Cairo-Montenotte. Od tam je odšel v Mauthausen, vendar so ga januarja 1944 izpustili. Oktobra 1944 je postal finančni referent pri odboru OF v Koritnici. Aprila 1945 so ga ponovno zaprli, toda 5. maja 1945 je bil izvoljen za prvega predsednika KNO v domači vasi. Njegov sin Mirko je padel kot partizan septembra 1943.

Jernej Štern

V Zagorju ob Savi so 12. septembra pokopali Jerneja Šterna. Rodil se je v Kisovcu leta 1908. V partizane je odšel julija 1944; bil je borec Dolenjskega odreda in zatem Zidanškove brigade. Prejel je dve odlikovanji. Na zadnji poti so ga pospremili številni soborci, pevci in lovci.

PNZ

**GLAVNI PROJEKTANT
AVTOCESTE HOČE-CELJE**

že 25 let opravljamo
projektivno dejavnost, ki obsega:

- izdelovanje vseh vrst projektov za ceste,
- mostove, splošno in komunalno hidrotehniko,
- ter drugih nizkih zgradb,
- izdelavo študij in projektov prometnega planiranja,
- izdelavo projektov za visoke zgradbe,
- strokovno nadzorstvo nad izvrševanjem
- objektov po sporazumu z investitorjem,
- opravljanje geodetskih izmer s področja nižje geodezije,
- izvajanje projektantskega inženiringa,
- dajanje ekspertiz in strokovnih mnenj.

Se priporočamo!

PROJEKT — NIZKE ZGRADBE
LJUBLJANA, Parmova 33, telefon: 312-029

Kovinsko podjetje
Ljubljana, Kamniška 41
Tel. 310-866

izdeluje po lastnih in tujih
projektih:

- jeklene nosilne konstrukcije v visoki gradnji
- žerjave in žerjavne proge
- jeklene cestne mostove
- vrata, okna in predelne stene v posebni secc izvedbi
- balkonske in stopniščne ograje
- regale za skladišča
- ventilacije ter žaluzije in ostale ključavničarske izdelke

Za cenjena naročila se
priporočamo!

**Ob občinskem prazniku
19. oktobru 1976
čestitamo vsem
delovnim ljudem
občine Cerknica**

SKUPŠČINA OBČINE
CERKNICA

OBČINSKA
KONFERENCA ZKS

OBČINSKA
KONFERENCA SZDL

OBČINSKI SINDIKALNI
SVET

OBČINSKI ODBOR ZZB

OBČINSKA
KONFERENCA ZSMS

DUMPER — 1500

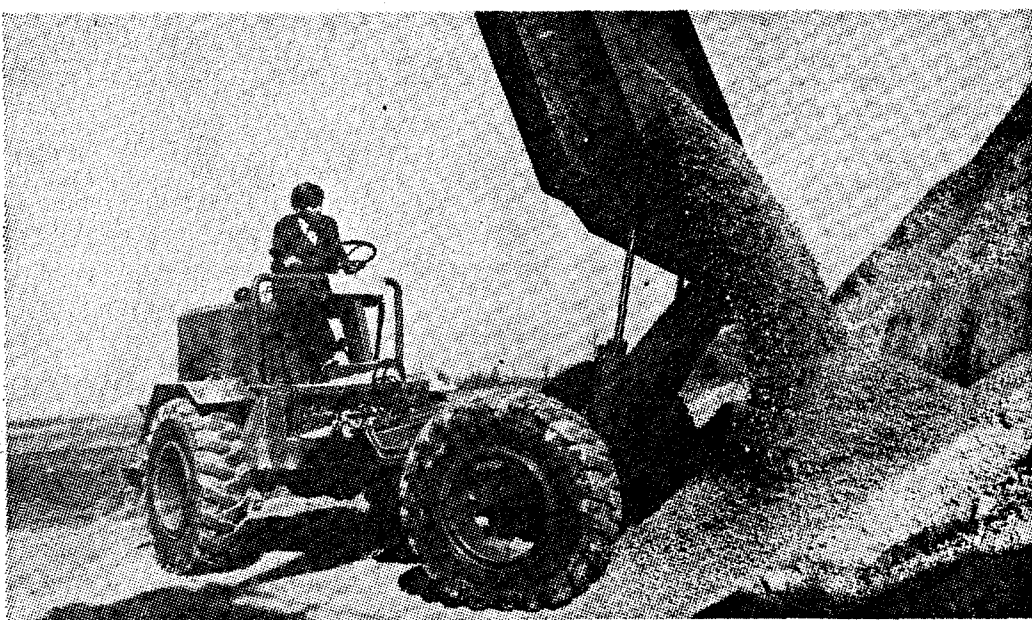
**NAMENJENO ZA VSESTRANSKO
UPORABO V:**

— gradbeništvu — kmetijstvu — rudarstvu — pesko-
kopih — separacijah — komunalnih dejavnostih —
v ostali industriji za prevoz razsutih tovorov

BELT

BELOKRANJSKA ŽELEZOLIVARNA IN STROJNA TOVARNA
68340 ČRNOMELJ

UNIVERZALNO VOZILO

NAŠI OSTALI IZDELKI:

TEHNIČNI PODATKI:

motor: štiritaktni, vodno hlajen, tricilindrični diesel motor, TIP
4M-033/1 — IMR RAKOVICA, moč 32 KM pri 2000 o/min —
posoda: volumen 1500 l — nosilnost 3000 kg — teža: prazno
vozilo 2800 kg — obremenjeno 5800 kg — konstrukcija: pregibna
šasija s servoupravljanjem — pogon na vsa štiri kolesa

stroji za izdelavo betonskih elementov od ročnih do polavtomatskih,
stroji za izdelavo betonskih cevi, viseči odri za obdelavo fasad, krožne
žage za gradbeništvu, mešalniki za beton in malto 90- in 130-litrski

INFORMACIJE pri Belt Črnomelj telefon: (068) 76-045,
76-140 telegram Belt Črnomelj TELEX: 33745 YU BELT

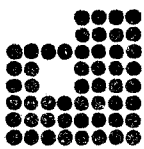

SLOVENIJA

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit
ILIRSKA BISTRICA

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publika-
cije, razglednice, prospekte in reklam-
ne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne kli-
šeje v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani
obrat za večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik
»DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI
RAZGLEDI, revija AVTO, revija STOP,
revija JANA, ZABAVNIK

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA
CESTA NA VRHOVCE

TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-09; KOMERCIJALA 20-965
OBRATI: VIČ 22-833; BRDO 20-888; OPEKA 22-842; IN. INDOP 51-814
TEKOČI RAČUN PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

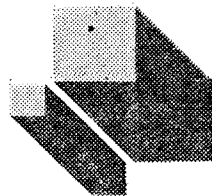
61000 LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

vse vrste opečnih izdelkov za nosilne, predelne stene in stropne ter ostali gradbeni
material — apno, cement, betonsko železo, dimne tuljave, Schiedel dimnike, beton-
ske strešnike itd.

Iz nove Tovarne keramičnih ploščic v Račjem selu pa kvalitetne sinter glazirane in
neglazirane keramične ploščice.

Informacije na tel. 61-965, 61-802, 58-546.

**GORIŠKE
OPEKARNE**

p. o. Bukovica 1
65292 Renče

KERAMIX

tovarna talnih ploščic
65293 VOLČJA DRAGA

telefon: (065) 72-611, 72-622

dir.: (065) 72-644

telex: 34383 — YU GOROP

Kdo smo?

Smo ena največjih opekarn v državi in smo v tem letu pričeli s proiz-
vodnjo talnih keramičnih ploščic v novi tovarni KERAMIX.

Kje smo?

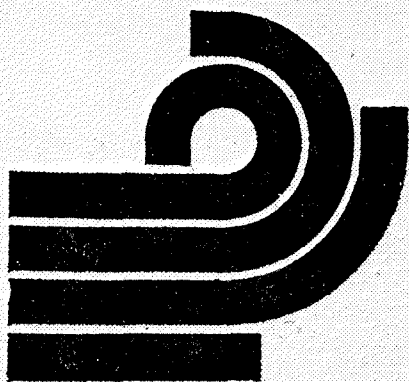
Naša nova tovarna KERAMIX je locirana v Volčji dragi blizu Nove
Gorice.

Kaj izdelujemo?

Izdelujemo talne glazirane in neglazirane ploščice po postopku en-
kratnega žganja. To so sinter ploščice s skupnim imenom MONOSINT.

Zakaj sinter ploščice?

Ker je tehnologija povsem nova. Ker je izdelek visokokvaliteten. Ker
so zahteve po tako kvalitetnih izdelkih vedno večje in da lahko nudi-
mo potrošniku zraven stenskih, stropnih, strešnih, fasadnih ter vseh
drugih kvalitetnih opečnih izdelkov še visokokvalitetna tla.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 061-791 200 telex 31167

**SALON POHIŠTVA BREST
CERKNICA**

tel.: 061 791-200

**PRODAJALNA BREST
MARIBOR,
KNEZA KOCLJA 6**

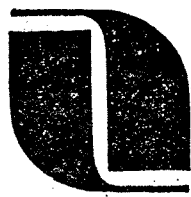
tel.: 062 21-495

KUHINJE, DNEVNE SOBE,
SPALNICE, SAMSKE SOBE,
STOLI, SEDEŽNE
GARNITURE,
KOPALNIŠKI PROGRAM

UGODNI KREDITNI POGOJI:

- KREDIT DO 30.000.- DIN
- POLOG 10%
- ZA DEVIZE 5% POPUST,
- DOSTAVA POHIŠTVA NA DOM
BREZPLAČNA NE GLEDE
NA ODDALJENOST KRAJA

lesni kombinat
novoles
novo mesto
68351 straža
jugoslavija

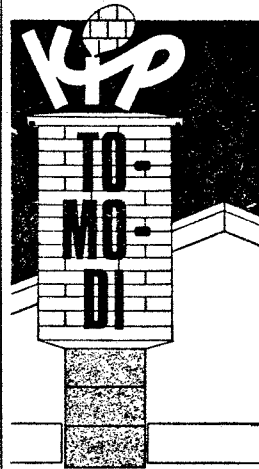

proizvaja:

- stilno pohištvo: spalnice, dnevne sobe, jedilnice, delovne kabinete
- moderno pohištvo: spalnice, dnevne sobe, knjižne regale,
- gugalnike,
- žagan les,
- plastificirane predale,
- furnirsko embalažo

prodaja:

- na domačem trgu:
 - direktno,
 - preko trgovske mreže,
 - preko lastne trgovine v Straži
- v inozemstvu:
 - direktno,
 - preko posrednikov

Uporablja se za peči in kotle
od 4.000 do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

61000 LJUBLJANA, Opekarska 13
Tel.: 22-113, 20-641
Telex: 31 420 YU KIP

TOPLI

MONTAŽNI DIMNIK

Z GIBLJIVO

KISLOODPORNO

OGNJESTALNO

ŠAMOTNO CEVJO

Borci, invalidi, rezervni vojaški starešine! Pri gradnji svojega doma se posvetujte s strokovnjaki Montažno industrijskega podjetja

vozila gorica

ALU – polprikolica „GORICA“, nosilnost 26 t (v celoti izdelana iz aluminija)

ALUMINIJ NEZADRŽNO PRODIRA NA PODROČJE
GOSPODARSKIH VOZIL
PRIKLJUČNA VOZILA „GORICA“ – VEDNO NA ČELU
TEHNIČNEGA NAPREDKA

VOZILA „GORICA“, 65290 Šempeter pri Gorici, tel. (065) 61 141, telex 34326

GORENJSKI SEJEM KRANJ

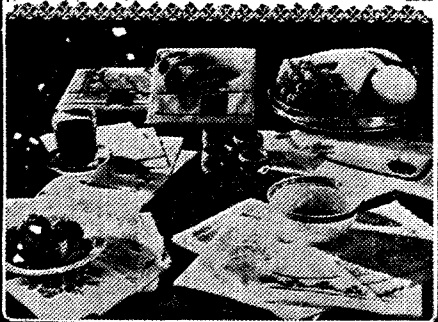
FIERA • MESSE • FAIR • KRANJ Slovenija – Jugoslavija
64001 KRANJ CESTA STANETA ŽAGARJA 27
TELEFON 21-590, 22-240 BRZJOJAV SEJEM KRANJ RAČUN PRI SDK 51500-601-10381

IX. SEJEM OPREME OD 12. DO 19. OKTOBRA

Vse kar je potrebno za opremo hiše, stanovanja, vrtov in za opremo raznih poslovnih prostorov je dosegljivo na tem sejmu. Hitra rast stanovanjskega fonda pogojuje pokritje potreb ustrezne opreme, katere široka izbira je najbolj prikazana in kupcem ponudena na sejmu, kjer se razstavi blago tudi prodaja. V okviru sejma je tudi modna revija.

paloma

Za prijetno presenečenje vaših gostov –
sa vaše zadovoljstvo serviete "Paloma".

Kuhinja Tanja
v prodaji v vseh boljših
trgovinah s pohištvo

tovarna pohištva LIPA
Ajdovščina – telefon 73-366

PREBERITE

VABIMO V VIDEM OB ŠČAVNICI

Vabimo na prireditve, ki bodo 10. oktobra 1976 v Vidmu ob Ščavnici v okviru občinskega praznika obmejne občine Gornja Radgona in na osrednjo proslavo v Apačah, ki bo 16. oktobra 1976.

Iz kiparske kolonije »Od Gubca do Lacka«, Videm ob Ščavnici

Videmske prireditve bodo združene z odkritjem doprsnega kipa Silvire Tomasini-Slovenke, Gubčevega spomenika ter odprtjem slikarske, kiparske in knjižne razstave Založbe Borec.

Govoril bo dr. Joža Vilfan.

Začetek glavne prireditve bo ob 10.30. uri

PRIPRAVLJALNI ODBOR

POPRAVEK

Cepprav je v današnjem ponovnem obvestilu za videmske prireditve toč-

no zapisan datum in čas le-teh, bi se radi opravičili za napako, ki nam jo je v prejšnji številki zagodel tiskarski škrat.

Videmske prireditve, v okviru katerih bo tudi odkritje doprsnega kipa Silvire Tomasini-Slovenke, bodo v nedeljo, 10. oktobra s pričetkom ob 10.30. uri, in ne 9. oktobra, kot je bilo pomotoma objavljeno.

RESITEV KRIZANKE 135

Vodravno: AO PAS ALBANIJA ONA APULIJE TL SAMARITAN ZEP REMS AH RENEGAT TERITAL DOCA AVA ALAROD JAK IRA KZ ANATOLEC VA TERARIJ VAL NESESER ETAZERA ATA TERACO VIR PISALO HIAT ANASTAS UBOJ KVALITETA EDAM TON LOVORIKA ORALI KALAN.

Pri žrebanju je bila sreča naklonjena:

1. Zori BRADESKO, Pečarjeva 9, p. 61410 Zagorje ob Savi in
2. Albinu URHU, Jelovška 10, p. 64264 Bohinjska Bistrica.

Obljubljeni nagradi — unikat keramično vazo bosta prejela od Založbe Borec v Ljubljani po pošti.

UPRAVA TV-15

PRIDITE V APAČE

Občinska konferenca SZDL in ZZB NOV Gornja Radgona vabita borce in njihove družine, ki so se naselili 1946. leta v Apaški dolini, na ljudsko zborovanje in tovariško srečanje, ki bo v soboto, 16. oktobra ob 10. uri, v Apačah

Zborovanje je posvečeno trideseti obletnici naselitve borcev ob severovzhodni meji.

Vabljeni!

PRIPRAVLJALNI ODBOR

PRAVNA POSVETOVALNICA

POVIŠANJE INVALIDNINE

M. G., Vojnik

Vprašanje: Kot 80% vojaški invalid bi radi vedeli, kako je s povišanjem invalidnine. Zeleni bi vedeti, kolikšno je povišanje in kako se bo izvedlo.

Odgovor: Od 1. januarja 1976 je invalidnina povečana za 24 %, tako da znaša osebna invalidnina za vojaškega invalida IV. skupine 1865 din mesečno. Prevedbo invalidnin na nove zneske bodo opravili pristojni občinski upravni organi po uradni dolžnosti in sicer bodo vojaškim invalidom I. do VII. skupine nove zneske vpisali v invalidske izplačilne knjižice, ostali invalidi pa bodo dobili invalidnino nakazano po pošti.

KOLIKŠNA INVALIDNINA

L. A., Dobrovnik

Vprašanje: V Delu ste čitali, da bodo družinski invalidi dobili v mesecu juniju za 600 din višjo invalidnino. Skupaj z ženo prejemata vsakih 6 mesecev po 2000 din družinske invalidnine, zanima pa vas, kaj torej pripada starim ljudem.

Odgovor: V tem času se je nedvomno že vse v zvezi z invalidnino razjasnilo. Družinska invalidnina za enega družinskega člana znaša od 1.1.1976 3393 din letno, za vsakega nadaljnjega družinskega člana, ki je soupravičenec do invalidnine, pa še 1696 din letno.

PRIZNANJE POSEBNE DOBE V DVOJNEM TRAJANJU

H. J., Bohinjska Bistrica

Vprašanje: V začetku maja lanskega leta ste vložili na kranjsko podružnico skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja prošnjo, da bi vam priznali posebno dobo v dvojnem trajanju pred 9. 9. 1943. Ker ne dobite nobenega odgovora, prosite za nasvet, kam naj se obrnete, da boste to dosegli in prilagate predpis odločbe o obnovitvenem postopku iz leta 1974.

Odgovor: Iz prepisa odločbe, ki ste nam jo poslali, je razvidno, da ste leta 1971 vložili zahtevek za obnovo

postopka, ki je bil leta 1974 končan tako, da so vam poleg že prej priznane posebne dobe v dvojnem trajanju, priznali še šest mesecev in 15 dni posebne dobe v enojnem trajanju od 16. 8. 1943 do 29. 2. 1944 zaradi organiziranega dela na terenu. V postopku so bile zaslišane priče, nato pa je posebna komisija pri ZZB NOV SO Radovljica podala svoje mnenje, s katerim se je strinjala tudi podružnica skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Odločba je obrazložena v tem smislu, da ni dokazano, da bi v tem času delali za OF v takem obsegu, da bi se to delo lahko enačilo z aktivno udeležbo v NOV. Zato vam je ta doba priznana v enojnem trajanju, vi pa ste vložili ponovno zahtevo za obnovo postopka. Problem je torej v tem, da niste uspeli dokazati svojega dela. Edina pot za priznanje posebne dobe v dvojnem trajanju je obnova postopka; zahtevek ste tudi že podali, vendar bo upoštevan le, če v zahtevku tudi ponujate kakšne nove dokaze, s katerimi bi lahko dokazali aktivno delovanje za NOV. Edina možnost so torej nove priče, ne pa samo naštevaje starih in že znanih dejstev.

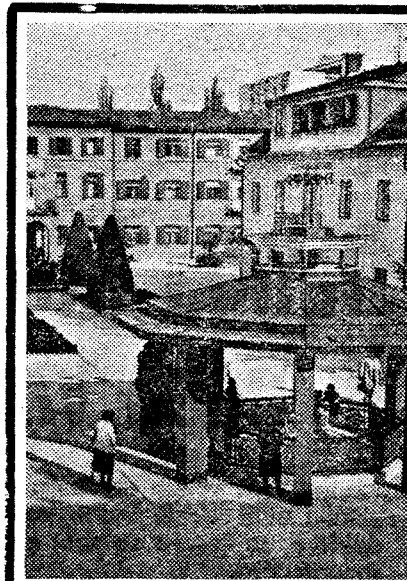
PRAVICA NA HIŠI

M. A., Sentjernej

Vprašanje: Leta 1948 ste se poročili. Takrat sta bila oba z ženo brez vsakega premoženja. Kasneje ste po starših podedovali nekaj zemlje in gotovine. Zemljo ste prodali in kupili hišo, medtem pa je tudi žena podedovala 75 a zemlje, ki je noče prodati, niti dati za skupno last. Zanima vas, kakšno pravico ima vaša žena na hiši.

Odgovor: Premoženje, ki je pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze, je skupno premoženje. Ostalo premoženje, ki je pridobljeno na drugačen način, pa je posebno premoženje vsakega zakonca. Če ste kupili hišo izključno z denarjem, ki ste ga podedovali, oziroma, ki ste ga dobili po prodaji podedovane zemlje, je ta hiša samo vaša in nima žena na njej nobene lastninske pravice. Seveda pa je tudi tista zemlja, ki jo je žena podedovala, njena izključna lastnina. Na podlagi pismene pogodbe pa bi ta vajina medsebojna premoženjska razmerja lahko uredila tudi drugače. Drugače pa ima žena pravico uporabljati hišo za stanovanje in ne morete zahtevati njene izselitve.

KRIŽANKA

SESTAVIL: KOPRIVSEK	STOPNJA, FAZA	RISAR KARIKATUR	TERME V ITALIJI	SOVJETSKI TELOVADEC	IZDAJATELJ MENICE
TABORNIK					
KAMP					
TROPSKA PAPIGA					
NEKDANJI "ODPAD"					
ST. SVETNIŠ. PODOBA					
JAKA AVSIC			VEZNIK		
FINSKO JEZERO			PUSČAVNIK		
RISAL: JAK	SPOJITEV STRNITEV	POLJEDELS. STROJ	RENIJ DIVJA ŽIVAL	BURMANS. POLITIK (U....)	
PLAT				UNITED NATIONS	M. IME ŠTEVNIK
IRIS				KONČAR	
GAMAL ABDEL				KRAJ PRI DOMŽALAH HRVAŠKA POKRAJINA	
TONE KRALJ			ANGLŠKI VOJSKOVOD. Ž. IME		JOKANJE
VRSTA DEODORAMPA				KEMIČNI ELEMENT ARZEN	
ŽIVALSKI KROG					M. IME
NADAV			SARAJEVO	TULEC, ETUI	

YUGOTOURS

LJUBLJANA, Titova 36/9 nad.
telefon 322-458, 321-794

Za bralce TV 15 organiziramo potovanje v
LENINGRAD — MOSKVO od 4. do 11. novembra 1976

1.—4. dan LENINGRAD

Polet letala z ljubljanskega letališča direktno proti Leningradu ob 16. uri.

V Leningradu si ogledate križarko Avrora, Piskarjevsko pokopališče, Ermitaž, stolnico sv. Izaka, Petropavlovsko trdnjavo, Nevski prospekt, carski dvorec v Puškinovem. Četrtega dne prevoz s spalnikom v Moskvo.

4.—8. dan. MOSKVA

Ogledate si Kremelj z muzeji, Rdeči trg, Leninov mavzolej, Tretjakovsko galerijo, muzej-panoramo Borodinske bitke, razstavo dosežkov narodov ZSSR (paviljon Kosmos). Možnost ogleda parade ob obletnici oktobrske revolucije. Osmega dne polet iz Moskve direktno v Ljubljano, kamor prispete ob 15.30.

CENA ZA BRALCE TV 15 SAMO 3450 din.

MOŽNOST PLACILA V 6 MESEČNIH OBROKIH
Bivanje v hotelih A kategorije s polnimi pensioni.

odrežite kupon in ga pošljite na Yugotours

Kupon TV 15

Ime in priimek

Naslov

Za potovanje prijavljam

Način plačila

gotovina

kredit

akontacijo din 1472 pošljite po poštni nakaznici na naslov Yugotoursa.

Skromen zapis v enem izmed ljubljanskih časnikov, v katerem smo prebrali, da so se učenci osnovnih šol Danile Kumar in Franceta Bevka odpravili v počastitev krajevnega praznika Posavje, Savelj—Kleč in Tomačevega—Jarš na nekaj kilometrov dolg pohod ob spominskih obležjih narodnoosvobodilnega boja, nas je napotil v osnovno šolo v Stožicah.

»Komaj so se odprle šolske duri in za vami je že prvi pohod po poteh narodnoosvobodilnega boja... Je morda to že običaj?« nas je zanimalo.

Zvedeli smo, da so pohod, ki smo vam ga želeli predstaviti danes, tokrat pripravili že drugič in vse tako kaže, da bo postal stalna oblika razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij na šoli, ki nosi ime Danile Kumar-Andreje. Udeležilo se ga je več kot sto učencev, medse pa so povabili tudi udeležence narodnoosvobodilnega boja, ki so jim pripovedovali spomine ob vsakem spominskem obležju, predvsem pa njegovo zgodovino.

Z njimi je bil tudi Andrija Kumar, brat narodne herojinje Danile Kumar, smo zabeležili na posebno željo naših sogovornikov.

Čeprav gre za dokaj skromno obliko pohoda in smo o pohodu povedali že pravzaprav vse, ne gre zmanjševati njegove vrednosti. Dragocen je kot je dragocen sleherni pohod po partizanskih poteh, ki vključuje pripovedovanje spominov iz dni našega narodnoosvobodilnega boja.

Zvedeli smo, da tudi sicer skrbijo za spominska obležja na svojem območju, s spoštovanjem in ljubeznijo.

»Ali veste, da smo pobrateni z Osnovno šolo Maršal Tito iz Kumrovc?« so nas povprašali. »Na to šolo nas vežejo najlepši spomini in prav temu pobratenju se imamo zahvaliti, da smo bili 1. maja 1974. leta pri tovaršu Titu na Brdu.«

Še so živi spomini na to srečanje in nič manj besede, ki jim jih je takrat namenil tovariš Tito.

»Želim vam veliko sreče in veliko dobrega v življenju, pa da bi se pridno učili... da boste lahko danes ali jutri nasledili tiste pridobitve, za

V OGLEDALU NAŠEGA ČASA

Danila Kumar – Andreja je naša vzornica

»Želim vam veliko sreče in veliko dobrega v življenju, pa da bi se pridno učili... da boste lahko danes ali jutri nasledili tiste pridobitve, za katere so naši narodi dali toliko žrtve«, nam je dejal tovariš Tito.

Na pohodu ob spominskih obležjih narodnoosvobodilnega boja so prisluhnili tudi Adrianu Kumarju in njegovim spominom na sestro Danilo. Foto: JANEZ ZRNEC

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

katere so naši narodi dali toliko žrtve,« nam je dejal tovariš Tito.

S ponosom so pokazali tudi nekaj številčk šolskega glasila »Šolar iz Stožic« pa ne brez vzroka.

Izpisali smo si samo nekaj misli.

»Med vojno so naši ljudje pričeli tkati preprogo ljubezni in mi, mladi Jugoslovani, tkemo to preprogo naprej,« je zapisala Irma Virantova, učenka osmega razreda. In kaj je povedal Karel Čeč? »Bolj so ljudje trpeli, trdnější so postajali motivi ljubezni, tovarištva in človečnosti. To so mostovi, ki jih ne podre nihče. Ti so v nas, globoko v nas.«

Besede, ki jim je kaj lahko verjeti.

Tudi obisk pokopališča v Dragi, v čudovitem gorskem svetu, kjer je bilo prelito toliko krvi, ne bodo nikoli pozabili, so še posebej poudarili.

»Tiho smo stopili h grobovom talcev,« pripoveduje Tomislava Novakovič. »Deklice so deklamirale pesmi Talcem in Mrtvemu kurirčku. Vsi skupaj smo mrmraje zapeli pesem Ob tabornem ognju in ko je pionir položil šopek cvetja na spomenik talcem, smo se z enominutnim molkom poslovili od tega kraja žalostnega spomina.«

Spomina, ki jih uči ljubiti domovino.

Borut Kovačević, učenec četrtega razreda, pa ne more in ne more pozabiti obiska v vojašnici Ljube Serčerja za Bežigradom. »V pozdrav nam je zaigral vojaški ansambel, ogledali smo si vojašnico in dva vojaška filma in še pogostili so nas.«

Tako je v osnovni šoli v Stožicah, ki nosi ime Danile Kumar-Andreje...

Tiste Danile, ki jo je 18. marca 1944. leta, ko se je vračala s tovariši iz Škofje Loke, kjer je bila konferenca AFŽ, zadel gestapovski strel in je izkrmavala v gozdovih pod Lubnikom nad Škofjo Loko.

Tiste Danile Kumar-Andreje, ki je bila ta dan, čeprav o njej nismo veliko govorili, med nami neverjetno prisotna. »Drugace ne more biti, saj je Danila Kumar-Andreja naša vzornica,« je ob slovesu rekla tovarišica Kržičeva, mentorica šolskega glasila »Šolar iz Stožic«.

Srečen rod in srečna domovina, ki ima takšne vzornike.

MILENA STRAJNAR

Še kruha ni bilo

Ker smo svobodni in nam ničesar ne manjka, bi se morali bolj truditi, se učiti, pomagati doma in v šoli

Naj vam predstavim svojega dedka. Je velike postave in vedrih, zelenih oči. Zadnje čase bolj slabo vidi in nosi očala. Star je sedemdeset let. Zmeraj je dobre volje in velikokrat mi pripoveduje o svoji mladosti, še posebno o otroštvu.

Rodil se je leta 1906 kot četrti otrok. Družina je živela v Orehovljah. Stela je sedem članov: oče, mati, trije sinovi in dve hčerki. Živeli so zelo skromno. Še kruha ni bilo! Mati ga je morala skrivati, ker oče ni dobil dela in tudi denarja ni bilo, da bi ga kupovali. Že kot otrok je moral trdo delati. Ko je bil star šest let, je začel hoditi v šolo. Ko je končal drugi razred, se je začela prva svetovna vojna. Izselili so jih in poslali v zaledje. Pobrali so vse, kar se je dalo nesti in odšli.

Potem so živeli v Gornji Branici. Dober kmet jih je vzel pod svojo streho. Ker ni imel prostora, so spali kar na seniku. Morali so pomagati, če so hoteli jesti. Živeli so v strahu in pomanjkanju. Ob koncu vojne je bil dedek star dvanaest let.

Vrnili so se domov in ker je bila hiša porušena, so postavili majhno barako. Tam so živeli toliko časa, dokler si niso sezidali nove hiše. Prvo leto po vojni je bilo najbolj hudo. Niso imeli ne krompirja ne koruze in ničesar, kar bi lahko posadili.

Potem je začel dedek hoditi v italijansko šolo. Učitelji so bili zelo strogi. Če so le mogli, so učence tepli. Niti besedice niso smeli spregovoriti v slovenskem jeziku! V italijansko šolo je hodil dve leti. Ker je bila doma revščina, so ga poslali delat k nekemu bogatašu. Tam je doživel veliko bridkosti in trpljenja.

»In potem še druga svetovna vojna!« je vzdihnil dedek in končal svojo pripoved.

Če primerjamo naše otroštvo z njihovim, je velika razlika. Šola je naša edina skrb. Ker smo svobodni in nam ničesar ne manjka, bi se morali bolj potruditi, se učiti, pomagati doma in v šoli.

SILVANA ROŽIČ

(»Brstje«, OŠ Miren pri Novi Gorici)

Po »fižol« ga je poslala

To zgodbo mi je povedala moja stara mama

Na Dobravi pri Podbočju so se zadrževali partizani. Bili so hudo utrujeni in tudi streliva jim je primanjkovalo, pa lačni so bili.

Zenska, katere mož se je bojeval za svobodo in ki jo je doma čakala kopica otrok, je opazovala zaskrbljenega komandirja. Uganila je, kaj ga teži. Hitro je stekla domov in poslala sinka, starega komaj nekaj več kot pet let, k botri, znani partizanski obveščevalki, v Šutno pri Podbočju.

Reči ji, naj priskrbi čimprej »fižol«, mu je še naročila.

Fantič je splezal čez plot in stekel v gozd. Med potjo si je poživigaval, odrezal šibo in nabral nekaj gob. Tako je srečno prišel k partizanski obveščevalki in ji povedal, kaj mu je rekla mama. Nič se ni obirala in čez dve uri so partizani na Dobravi pri Podbočju že dobili »fižol« oziroma strelivo.

To zgodbo mi je povedala moja stara mama. SLAVICA SMUKOVIČ

TV-15 ZA MLADINO

Na Poreznu 1945. leta

Obljubljam, da padlih za svobodo ne bom nikoli pozabil in da bom, če bo potrebno, branil domovino, za katero so umrli!

Zgodilo se je 24. marca 1945. leta v zgodnjih jutranjih urah, med znano nemško spomladansko ofenzivo.

Partizani so se okrog treh ponoči odpravili na Porezen. Odšli so čez Črni vrh in po grebenu naprej. Prišli so na Porezen, kjer so utrujeni zaspali, nekateri kar pod drevesi. Bila je megla. Nemci so jih presenetili, nekaj partizanov je padlo, nekateri so bili ranjeni in zajeti. Vendar pa se je večina partizanov rešila.

Sedaj stoji na Poreznu lep spomenik, ki so ga 15. avgusta letos preure-

dili in ob tej priložnosti je bila spominska slovesnost.

Preostale zajete partizane so zvezali in odpeljali proti Jesenicam, kjer so jih pri kmetu Sorčenu nagnali v hlev. Nekaj so jih odpeljali v Gorico, trije so jih odpeljali v Gorico, trije so zbežali, večino ujetih partizanov pa so ubili.

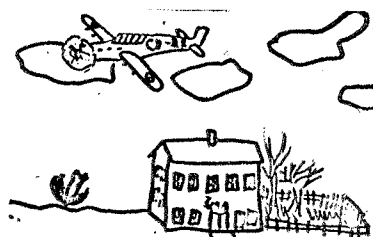
Tudi pred hišo pri Sorčenu stoji lep spomenik, ki je bil postavljen 16. avgusta 1975. leta.

Obljubljam, da padlih za svobodo ne bom nikoli pozabil in da bom branil domovino, za katero so umrli!

MARKO HADALIN

BILO JE MED VOJNO

Ko je izbruhnila druga svetovna vojna, je bil moj očka star pet let. Čez dobro leto je začel hoditi v šolo. Nekega dne, bilo je prav med poukom, je v bližini šole eksplodirala bomba. Vsi so bili preplašeni in so hoteli zbežati iz razreda. Učiteljica jih je najprej pomirila, nato pa jih je odpeljala v bližnji gozd. Tam so čakali, kaj se bo še zgodilo. Ker ni bilo več nobene eksplozije, so se odpravili domov. Drugi dan so zvedeli, da letalo, ki je odrglo bombo, ni bilo nemško, ampak

angleško. Bombo je odrglo zato, ker je imelo okvaro na motorju.

Tekst in risba: BOJAN STRAZE

Štiri dni obrambne vzgoje

Tudi mi, mladi iz ljutomerske občine, hočemo biti pripravljeni za obrambo domovine!

V soboto zjutraj so neusmiljeno pale debele dežne kaplje. Vreme je kazalo, da se obeta dolg, pust in nič kaj prijeten dan. Toda na dirkališču je bilo živahno kljub dežju. Mladinke in mladinci ljutomerske občine smo se zbrali na dirkališču, saj nas je čakalo štiri dni obrambne vzgoje.

Najprej smo imeli družbenopolitično predavanje.

Razstavljali smo tudi puške, kar je bilo novo predvsem za dijake iz prvih letnikov. Puške smo tudi čistili. Naučili so nas ravnati s puško v mirnem stanju in držo puške med premikanjem.

MOJA BABICA

Ko je bila vojna, je bilo hudo. Najhujše je bilo, ko so prišli Italijani in odpeljali dedka in druge moške v Italijo na otok Sardinijo. Tam je bilo veliko naših mož. Babica je čez mesec dni rodila mojo mamo. Dedek svoje hčerke ni videl. Ponesrečil se je in umrl. Babica je morala veliko delati, da je lahko preživljala tri otroke. Tudi ti hudi časi so minili in sedaj so otroci že veliki. Ko mi je to pripovedovala, ji je bilo hudo, kajti imela je rosne oči.

Moja mama in moj očka sta ponosna na babico.

TANJA SULIČ
(»Brstje«, OŠ Miren pri Novi Gorici)

Spoznali smo, da je eno izmed pomembnih orožij bomba. Fantje so metali bombe na trideset metrov, dekleta pa na malo manjšo razdaljo. Zelo zanimivo je bilo tudi stražarjenje. Stražarji so vestno izpolnjevali svojo dolžnost, saj niso nikogar pustili naprej, ki ni znal gesla.

V nedeljo dopoldne smo imeli orientacijski pohod. Razdelili so nas v skupine in pomagali smo si s kompasom. Najboljša skupina je dobila pohvalo,

druge pa tolažilne nagrade. Dve skupini, ki se nista pravilno orientirali, sta odšli v napačno smer. Popoldne je sonce toplo sijalo na travnik, pa nam je bilo še bolj vroče. Bili smo utrujeni. Toda ko si nabiramo znanja, nas ne moti utrujenost. Kaj smo še delali? Na travniku so trije mladinci vkopali mine, drugi pa smo jih morali izslediti. Za iskanje ene izmed min smo porabili precej časa, ker je bila dobro skrita.

Ali veste, da je na vsakem bojišču zelo pomembno premikanje? Premikanje naj bi bilo čim manj opazno. Mi smo se plazili po trebuhu, po kolenih in se premikali bočno. Razvrščali smo se tudi v strelske vrste. Vsak je moral biti oddaljen od drugega najmanj pet metrov.

Vse to smo teoretično spoznali že v šoli, vendar smo v teh štirih dneh obrambne vzgoje to znanje dopolnili s prakso.

Veliko sem se naučila in to mi bo lahko še koristilo, saj mora biti vsak mladinec in mladinka pripravljena za obrambo domovine. Šele sedaj pravzaprav vem, kaj je teritorialna obramba. Prav tukaj, na dirkališču sem, na primer, prvič videla, kako so zakopane mine — in še marsikaj.

Pomisli! Sem tudi, kako bi bilo v primeru vojne.

Vse naokrog bi bilo mirno in tiho, potem pa bi nenadoma zatulile sirene. Kot bi trenil, bi bili vsi na nogah. Okrog nas bi bučalo, pokalo. Sovražnik bi nas zasipaval s krogli. Morda bi ne bilo tako! Mladi smo še in ne vemo, kaj je pravzaprav vojna, vemo pa, da bi se borili z vsemi svojimi mladimi močmi, z vero v zmago in če bi bilo potrebno, bi za svobodo domovine žrtvovali tudi svoja življenja.

Skromen je moj zapis iz življenja mladinke-prostovoljke teritorialne obrambe. Vodila pa ga je ljubezen do domovine in želja, da vam povem: Tudi mi, mladi iz ljutomerske občine, hočemo biti pripravljeni za obrambo domovine!

IRENA VAUPOTIČ

KRAMLJANJE

Marjan Tratar-Učo sporoča, da je prevzel mentorstvo nad novinarskim krožkom, ki so ga pred nedavnim ustanovili na mladinski konferenci Doma Majde Silc iz Smihela pri Novem mestu.

»Začeli smo resno: na prvi delovni sestanek smo povabili tovariša Petra Romaniča iz Novega mesta in ga prosili, da bi nam s svojimi novinarskimi izkušnjami pomagal pri delu,« pravi tovariš Tratar. »Pa tudi tovariša Dokla in tovariša Sopra, novinarja Dela in RTV Ljubljana.«

Načrti, o katerih je Marjan Tratar-Učo spregovoril v nadaljevanju in prvi dopis izpod peresa Slavice Smukovič iz prvega letnika gostinske šole, priložen pismu, samo potrjuje pravkar zapisano misel. Mladi iz Smihela pri Novem mestu, ki tudi sicer zvesto razvijajo in negujejo revolucionarne tradicije, so torej resno zagrabili za delo. Če sem jih prav razumela, bi želeli obiskati tudi naše uredništvo, pa tudi obiskov v drugih uredništvih se ne bi branili.

Dobrodošli, tovariš Tratar, samo dogovoriti se moramo!

»Rad prebiram vaš časnik,« piše Boris iz Nemške vasi pri Ribnici na Dolenjskem. »Vendar bi vas rad opozoril na dve rubriki, ki bi zaslužili več prostora. Gre za V ogledalu našega časa in za Kramljanje. Sicer pa sami vidite, da je mladih dopisnikov vedno več in več, da ne govorim o čakalju na objavo, ki se zavleče

tudi na nekaj tednov ali še več.« Zelja je zapisana, dragi Boris, odločali pa bodo, v okviru možnosti, in, verjemi mi, tudi z dobro voljo, drugi.

Pozdravljam tudi prispevek Irene Vaupotič, dijakinje drugega letnika ljutomerske gimnazije, ki nam je v svojem sestavku predstavila štiri dni obrambne vzgoje. Se boš še oglasila?

Ob koncu v celoti objavljamo pismo z naslednjo vsebino:

Dijaki in profesorski zbor Solškega centra Ajdovščina smo se zbrali na protestnem zborovanju proti nacionalistični gonji v Avstriji. Dobro vemo, da je Avstrija 15. maja 1955. leta podpisala državno pogodbo in dobro vemo, da je v tej pogodbi zapisan 7. člen, ki govori o izpolnjevanju manjšinskih pravic Slovencev in Hrvatov, živečih v Avstriji. Vemo pa tudi, kaj se dogaja v Avstriji in zato smo poslali republiški konferenci ZSMS protestno pismo, v katerem odločno protestiramo proti nacionalistični gonji zoper koroške Slovence in gradiščanske Hrvate v Avstriji in nameravane preštevanju naših manjšin.

Poslala pa nam ga je Ingrid Poniž, dijakinja gimnazije »Veno Pilon« iz Ajdovščine.

In še opravičilo: V kramljanju »napovedana« rishica najmlajših iz Kolpske doline ni bila objavljena, zagodel pa nam jo je, kot navadno, tiskarski škrt.

Lepo pozdravljeni!

Milena

TV-15 ZA MLADINO

Linka Ksela-Jasna, borka 1. pohorskega bataljona pripoveduje spomine

Na Šarhovini

Vlak je potegnil, naše misli pa so še dolgo bile pri starem Šarhu in njegovih junaških sinovih

Čeprav to ni bilo včeraj, so spomini na izlet še neverjetno živi.

Člani našega krožka smo se dogovarjali, da pojedmo na izlet. Toda kam? Odločili smo se za Šarhovino. Z vlakom smo se odpeljali do Ruš. Ko smo izstopili, nam je skoraj sapo zaprl ob pogledu na vrhove Pohorja, ki so se, vsaj tako se nam je zdelo, dvigali do neba. Krenili smo na enourno dolgo pot, ki se je vlekla navkreber skozi skrivnostne pohorske gozdove. »Prispeli smo!«, smo se kar na glas

oddahnili, ko smo zagledali Šarhovo domačijo.

Z malinovcem smo si potešili žejo, nato pa pred spominsko ploščo na Šarhovi domačiji izvedli spominsko slovesnost.

O starem Šarhu in njegovi družini nam je pripovedovala Linka Ksela-Jasna, ki se je skupaj s Šarhom borila v 1. pohorskem bataljonu. Zvedeli smo, da je Alfonz Šarh že zgodaj odšel k partizanom. Nemci so mu družino odpeljali. Njegova žena je umrla v ta-

borišču, trije najstarejši sinovi Lojzek, Pepček in Vanček, ki so imeli šestnajst, štirinajst in dvanajst let, pa so avgusta 1942 pobegnili iz mladinskega taborišča Frohnleithain in se vrnili na Pohorje. Nekaj dni so se skrivali pri svoji teti, Šarhovi sestri, nato pa so dobili zvezo z očetom ter z njim odšli v Ruško četo. Pozneje so vsi trije mladi Šarhi skupaj z očetom odšli v 1. pohorski bataljon in nato 8. januarja 1943. leta v njegovem poslednjem boju padli junaške smrti.

Hudo nam je bilo, ko smo pomislili, kako mladi so padli za svobodo; pod ploščo smo prižgali svečo in v vazo položili šopek rdečih nageljnov.

Potem smo odšli na jaso blizu gozda. Lotili smo se dela. Rezali smo čebulo, kruh, servirali gorčico. Spekli smo hrenovke na žaru. Po jedi smo se začeli igrati. Prikazali smo boj med

»partizani in Nemci«. Pozneje smo spekli tudi čevapčice, ki nam jih je poklonila delovna organizacija KIK POMURKA. Zahvaljujemo se jim, saj so nam omogočili res prijeten izlet. Mislim, da je res lepo, če nam delovne organizacije pomagajo pri organizaciji takšnih izletov, v katerih združujemo prijetno s poučnim.

Kar hudo nam je bilo, ko smo se morali posloviti od lepega kraja, kajti vlak je že sopihal po Dravski dolini. Zapeli smo še nekaj partizanskih pesmi, napravili za spomin in za »TV 15« še nekaj posnetkov ter krenili skozi pohorske gozdove v dolino.

Vlak je potegnil, naše misli pa so še dolgo bile pri starem Šarhu in njegovih junaških sinovih.

MLADI KURIRJI OS
BORISA KIDRIČA, MARIBOR

Obnovljena Šarhova domačija s spominsko ploščo na levi

Pritisk na učitelje pa se je stopnjeval. Tudi Gruntar je dobil namig, naj vloži prošnjo za spremembo svojega priimka v italijanskega. Ker tega ni storil, so mu poslali že napisano prošnjo. Le podpisal naj bi jo, toda on jo je vrgel v koš.

Takšne slovenske učitelje pa so fašistične oblasti razselile po vsem Apeninskem polotoku. Jože Gruntar je tako 1931. leta moral v majhno železarsko meseco S. Giovanni Valdarno pri Firencah. Tu so mu dali najslabše prostore in najrevnejše učence, misleč da ga s tem ponižali, toda on se je s svojimi učenci in njihovimi starši dobro razumel, saj so bili oboji na isti strani — na strani izkoriščenih.

Na njegovo prošnjo so ga leta 1934 premestili v Prato pri Firencah, močno središče italijanske tekstilne industrije. Gruntar se je tu še bolj spoprijateljil z delavci, hkrati pa se družil tudi s slovenskimi vojaki, ki so služili tam kadrovske rok. Ker svoje protifašistične usmeritve in svojega slovenstva ni skrival, so bile oblasti vedno bolj pozorne nanj. Sicer pa ni bil več daleč čas, ko se je začela vojna.

Ko so nemški in italijanski imperialisti začeli vojno, so vpoklicali tudi Gruntarja. Najprej je bil v polletnem oficirskem tečaju v Firencah, februarja leta 1943 pa je moral iz Prata v enoto v Castiglion della Pescaia na Maremanski močvirski obali. V Gruntarju je dozorel sklep, da se mora čimprej pridružiti partizanom. Zeno in otroka je poslal nazaj na Primorsko in čakal le ugodne prilike, da bo dobil dopust. Toda Slovinci v italijanski vojski so kaj težko dobili dopust. Poizkušal je na razne načine, tudi tako, da je bil »najboljši« vojak (v 23 sekundah je z zavezanimi očmi razstavil in sestavil škodino strojnico »zbrojevko«). Zaman, dopusta ni dobil.

Pač pa so mu fašisti pripravili neljubno presenečenje. Aprila so ga poklicali v Rim, pred posebno komisijo, kjer so ga preizkusili v znanju slovensčine in srbohrvaščine. Ker je izpit dobro opravil, so ga premestili za tolmača slovenskega jezika k štabu divisione Veneto v Videm, od tu pa v Gorico.

Gruntar je vedel, da je na hudo spolzkem terenu. Zato je takoj zaprosil za dovoljenje, da bi obiskal družino. Dali so mu 24 ur, on pa je hotel pobegniti v partizane. Toda brata Anton in Izidor, ki sta oba delala za OF sta mu odsvetovala pobeg, ker da je kot tolmač bolj potreben narodno-osvobodilnem bo-

PODOBE NAŠIH LJUDI

Pot do »Kobariške republike«

Slovenskemu učitelju, ki pred drugo svetovno vojno v Italiji ni hotel zatajiti svoje narodnosti in materinega jezika, se je slabo godilo. Tudi Jože Gruntar iz Kobarida je moral preživeti vrsto ponižanj.

Ko je odslužil vojake, so ga leta 1925 namestili na Osnovni šoli v Borjani. Fašizem je takrat dvigoval glavo in zahteval od slovenskih učiteljev vedno več. Nekateri so se umaknili v Jugoslavijo, toda Jože Gruntar tega ni hotel, saj mu je prijatelj in vzornik Andrej Manfreda nekoč položil na srce, da morajo slovenski učitelji ostati na svoji zemlji v dobrem in slabem, saj le tako nudijo oporo zatiranim sonarodnjakom.

ju. Tako se je Gruntar vrnil v kasarno. Toda po dveh dneh mu je žena sporočila, da so aretirali njegovega brata in ju odpeljali v Videm. Gruntar je šel k načelniku štaba divizije in dejal, da noče biti tolmač pri zaslišanju ujetih partizanov in aktivistov OF. Gruntarja so za to spet premestili v njegovo prejšnjo enoto v Castiglion della Pescaia.

Njegovi postopki so se razvedeli po kasarni in fašistično usmerjeni oficirji so ga začeli odkrito napadati in izzivati. Ni pa jim ostal dolžan. Zabrutil jim je, da bo Italija tako ali tako kmalu kapitulirala. Gruntarjeva vojaška karakteristika je bila vse bolj črna in po nekaj premestitvah so ga končno internirali na otoku Elbi. Tu, v taborišču za nepokorne vojake in oficirje, je dočkal kapitulacijo Italije. Interniranci so se dva dni veselili, češ vojne je konec, šli bomo domov, toda pozabili so na Nemce. Na mah se je vse spremenilo. Poveljnik taborišča, ki je ob prihodu v taborišče Gruntarja trdo prijel, ga je zdaj vprašal ali je pripravljen boriti se proti Nemcem. Gruntar je ponudbo sprejel in postal poveljnik mitralješke čete.

Trikrat so zavrnilli Nemce, ki so se na splavih hoteli izkrcati na otoku in lahko bi se dolgo časa upirali, saj je bilo na Elbi 30.000 do zob oboroženih mož. To-

da Nemci so začeli otok sistematično bombardirati, še zlasti pa mesto Portoferraio, ki so ga porušili do tal. Tako so mestne oblasti pregovorile poveljnika, naj se vda. Naslednje jutro so se Nemci s padalci izkrcali na otoku in internirali vse italijanske oficirje. Vabili so jih, naj se pridružijo Mussolinijevi vojski, oficirji pa so dejali, da priznavajo le Badoglijevo vladno.

Gruntar se ni mnogo menil za te pre-

JAKOB JEMEC-RADO:

PISMO BIVŠEMU NACISTU

(I)

Pismo nekdanjemu zakrknjenemu nacistu Frideriku Strombergerju je bilo napisano 4. avgusta letos in poslano v Avstrijo. Napisal ga je človek, katerega ime in zaporedna številka 2222 sta zabeleženi v muzeju talcev v Begunjah na Gorenjskem. Ta človek je med okupacijo, skupaj s slovenskimi interniranci iz Primorske, z Rusi, Poljaki in Ukrajinci delal na prisilnem delu v Unterwaldu pri Hüttenbergu in še v nekaterih krajih. Preprosto, vendar prepričljivo je opisal svojo žalostno mladost, ki mu dandanes ob dogodkih v zvezi z gonjo proti manjšini koroških Slovincov v Avstriji, ponovno stopajo pred oči. Ta gonja sledi načinu nekdanje nacistične kulture, ki jo izvajajo stari in novi nacisti. Zdi se, da nadaljujejo proti Slovincem na Koroškem tisto, kar je začel Hitler leta 1933 ob prihodu na oblast.

Pisec pravi v svojem pismu:

»Te stare podgane s svojim prirastkom novih nacistov Heimatdiensta kažejo veliko drznost v izvajanju gonje proti Slovincem na Koroškem in močno spominjajo na SA — jurišne oddelke Hitlerjevega Münchenskega obdobja. Meni se je prav tako godilo in še slabše, ko sem bil nešteto krat vindišer hund, čuš in podobno...«

Pismo gospodu Strombergerju bomo v celoti objavili v naslednjih številkah našega časnika.

HERR STROMBERGER
BITTE, DIESES BRIEF, DEN IN SLOWENISCHE SPRACHE GESCHRIEBEN IST, UBERSETZEN LASSEN, WEIL KENNTE ER FÜR SIE SEHR INTERESANT SEIN — VIELLEICHT WO IM KLAGENFURT (PROFESOR FÜR SLOWENISCHE SPRACHE ODER-DOLMETSCH).

Gospod Stromberger!

Dovoljujem si vam napisati nekaj besed v svojem jeziku, ki se mi ga danes ni treba več sramovati, kot naj bi se ga morali sramovati moji predniki v času habsburške monarhije, ki si je vztrajno prizadevala za germanizacijo južnih Slovanov v svoji ekspansionistični politiki DRANG NACH OSTEN. Slovenski jezik se je po svoji izraznosti in kulturi uvrstil med ostale evropske in celo svetovne jezike ter juridično in de-

jansko postal enakopraven jezik v federativni samoupravni socialistični skupnosti narodov in narodnosti. Čeprav sem se tudi nemščine, poleg angleščine, latinščine in drugih jezikov, učil v svojem povojnem šolanju (čitam in razumem knjižno nemščino dokaj dobro, toda govorim zelo pomanjkljivo), bi mi pisanje takega pisma v nemščini verjetno slabo uspelo. Naredil bi mnogo pravopisnih in slovničnih napak in tako ne bi mogel izraziti vsega, kar želim povedati. Pri taki odločitvi pa me je spremljal pomislek, da vam branje tega pisma morda ne bo delalo težav, saj ni izključena domneva, da znate slovensko, čeprav vas nikoli nisem slišal govoriti v mojem jeziku. To sklepam iz dejstva, ker ima vaša domačija pristno slovensko ime: Trotnik — pravilno Tratnik. Tudi del vaše stanovanjske hiše

(rekli ste, da je star 200 let) je znotraj po svoji nizkosti, lesenem stropu, prečnem tramu in celotni leseni konstrukciji identičen moji 205 let stari rojstni hiši v hribih okoli Ljubljane. Če je takšno moje sklepanje glede znanja slovenskega jezika zmotno, potem je nedvomno vaša kmetija kdaj v preteklosti pripadala kakemu Slovincu, ali pa avstrijskemu viničarju, ki ga je zbrisala germanizacija, v kolikor se iz kakršnihkoli razlogov ni sam odpovedal pripadnosti svojemu narodu.

Gospod Stromberger, zdi se mi, da ste bili presenečeni, ko sem vas dne 13. 7. 1976, ko je minilo 31 let, nepričakovano obiskal. Zaradi konverzacije nemščine, ki mi jo pri-manjkuje, nisem mogel povedati vsega, kar bi bil ob obisku rad povedal. Zato mi dovolite, da vam v dopolnilo k našemu pogovoru v pisni obliki povem še nekaj besed, ki naj ne pomenijo poglobljanje prepa-da in gojitve sovraštva med nama, to je med nekdanjim pripadnikom NSDAP (National-socialistische Deutsche Arbeiter Partei) in njegovim suženjem, ali lepše povedano med gospodarjem in hlapcem, temveč resen poskus za pojasnitev računov iz mračne preteklosti tega stoletja — druge svetovne vojne, ko je veliki nemški rajh s po-slastno silo puškinih kopit, bajonetov in krematorijev gradil v Evropi »NOVI RED« s poživinjeno nacistično kulturo.

Kot sem že omenil, vas je moj obisk gotovo močno presenetil. Morda ste me že zdavnaj šteli med mrtve, kajti vaša gospa mi je na dan 29. 4. 1945 (dan firerjevega samomora), ko sem se odpravil na pot v svojo domovino, svetovala, naj ne hodim v Jugoslavijo, ker partizani skupaj z ruskimi komunisti vsakogar, ki pride iz Nemčije v Jugoslavijo, likvidirajo že na državni meji. Strašno domotožje, ki me je spremljalo vsa leta suženjstva v nemškem rajhu, je bilo močnejše kot bojazen pred smrtjo. Zato sem se pogumno podal na pot. Ker ni bilo druge prevozne možnosti, sem se pomešal med ujetnike italijanske kraljevske vojske, ki so se strašno izmučeni, raztrgani in bosí vračali iz poražene Nemčije. Peljali smo se v dolgi kompoziciji živinskih vagonov iz železniške postaje Treibach do Filaha, od tam pa je ogromna kolona ujetnikov, nekaj Poljakov, Rusov in pripadnikov drugih narodnosti nadaljevala pot peš v Julijsko krajino — Udine, kjer nas je sprejel Rdeči križ zavezniških armad in kjer sem bil 6. maja 1945 mobiliziran v jugoslovansko ljudsko armado ter tako neprekinjeno služil redni vojaški rok do leta 1947. Pozneje sem več let služboval v organih za notranje zadeve, socialistična družba Jugoslavije pa mi je

govore. Vedel je, da nima tu kaj iskati, zato ga je bolj zanimal nemški stražar pred vojašnico. Kako uro ga je opazoval in ugotovil v kakšnem ritmu se giblje, obrača. Takoj, ko je padel mrak, mu je skočil za hrbet in izginil. Uro pozneje je na obali naletel na samotno ribiško koč. V njej je bil še neki ubežnik ter ribič, ki ju je potem ponoči na majhnem čolnu za 2.000 lir prepeljal na celino. Imeli so srečo, kajti peljali so se vsega tristo metrov stran od nemškega splava.

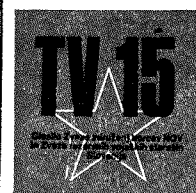
Gruntar se je začel prebijati proti Primorski. Deloma je potoval peš ali pa v tovornih vagonih. Pomagali so mu kmetje in železničarji. Konec septembra 1943 se je končno pripeljal na postajo v Čedad. Ko je izstopil ga je nemška straža sumljivo opazovala. Zavil je v bife in lastnika vprašal, kdaj gre avtobus v Kobarid. Ta pa mu je mrzlično prišepnil: »Izginite, na S. Quirinskem mostu so partizani.« Presneto neumno bi bilo, da bi ga šest kilometrov pred ciljem prijeli Nemci, zato je Gruntar nemudoma zapustil bife in se po stranskih poteh pritihtopil do mostu pred Nadiže. Tako pritihtopil do mostu prek Nadiže. Tako bariške republike. Bil je svoboden.

Tiste dni so bili Kobarid in okoliške vasi na nogah. Povsod so formirali nove enote iz italijanskih vojakov, naših fantov iz bataljonov speciale, internirancev in vojnih ujetnikov. Kazalo je, da bo vojne zdaj, zdaj konec. Toda treba se je bilo boriti še skoraj dve leti, preden je bil nacizem zlomljen in čakati še dve leti, preden so bile želje prebivalstva izpolnjene in je bila Primorska priključena Jugoslaviji.

omogočila, da sem uspešno končal srednjo šolo, gimnazijo, maturo in juridično fakulteto na ljubljanski univerzi ter končno opravil sodniški izpit. Sedaj delam kot sodnik na rednem sodišču v Sežani, v prijaznem kraškem mestecu v neposredni bližini državne meje z Italijo, to se pravi v bližini Trsta, Kopra, Jadranskega morja in prav blizu Lipice, ki slovi po svetu zaradi znamenitih belih konj — lipicancev. Tako je nekdanji suženj nemškega rajha, ki so ga zmerjali z vindišer hund, našel svoj prostor na soncu v svobodni domovini — SFRJ.

Nikoli, kakor vsa moja generacija, ki je šla na kakršenkoli način skozi vojno, ne bom mogel pozabiti gorja, ki smo ga doživeli narodi okupirane Evrope pod nacistično Nemčijo; 31 let je bilo potrebno, da sem se končno odločil obiskati Avstrijo: Unterdeko, Unterwald pri Hüttenbergu in Ganzenberg, kjer sem preživel skoraj štiri grenka leta konfinacije in trdega prisilnega dela. Dve leti in pol sem delal samo pri vas. Vsa povojna leta nisem mogel in ne morem pozabiti grozot, ki jih je povzročil tretji rajh s svojim strahovitim policijskim aparatom, Zaradi konverzacije nemščine, ki mi je pri-

Se nadaljuje

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik
SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUŽIC, ANDREJ SKALERIC,
MILENA STRAJNAR, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61001 Ljubljana, Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 140 dinarjev, za inozemstvo 160 dinarjev, posamezna številka v prosti prodaji 3 dinarje

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35